

**T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI

ETİK YÖNÜYLE ÇOCUK OYUNCULAR

Yüksek Lisans Tezi

Maşite Sultan ARI

Çankırı 2023

ETİK YÖNÜYLE ÇOCUK OYUNCULAR

Maşite Sultan ARI

Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Güzin Yasemin TUNÇAY

Çankırı 2023

KABUL VE ONAY

ÇAKÜ, Sağlık Bilimleri Enstitüsü'nün 198201014 numaralı yüksek lisans öğrencisi Maşite Sultan ARI, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “Etik Yönüyle Çocuk Oyuncular” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Savunma Tarihi: 09.06.2023

Tez Danışmanı:	Dr. Öğr. Üyesi Güzin Yasemin TUNÇAY Çankırı Karatekin Üniversitesi	 İmza
Jüri Üyesi:	Doç. Dr. Nazan KAYTEZ Çankırı Karatekin Üniversitesi	 İmza
Jüri Üyesi:	Dr. Öğr. Üyesi Ayşenur GÜNDÜZ Erciyes Üniversitesi	 İmza

**Yukarıdaki sonucu
onaylarım
İmza
Doç. Dr. Nazan KAYTEZ
Enstitü Müdür**

ETİK BEYANNAMESİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırlayıp sunduğum “Etik Yönüyle Çocuk Oyuncular” başlıklı tez; bilimsel ahlak ve değerlere uygun olarak tarafımdan yazılmıştır. Tezimin fikir/hipotemzi tümüyle tez danışmanım ve bana aittir. Tezde yer alan araştırma tarafımdan yapılmış olup, tüm cümleler, yorumlar bana aittir.

Yukarıda belirtilen hususların doğruluğunu beyan ederim.

01 Ocak 2023
Maşite Sultan ARI

ÖN SÖZ

‘Etik Yönüyle Çocuk Oyuncular’ isimli bu çalışmada, televizyon yayınlarında çocuk oyuncuların bulunmasının etik açıdan incelenmesinin araştırılması planlanmıştır. Çocukların medyadaki temsilleri, çocuklara yönelik medya etiği, çocuk işçiler ve medyadaki çocuk oyuncular arasındaki ilişki, etik ve çocuk hakları yönüyle ele alınmıştır.

Tez konusunu seçerken isteklerimi göz önünde bulundurup bana her konuda yardımcı olan, tez sürecimde benimle birlikte olan ve her aşamada desteğini hissettiğim danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Güzin Yasemin TUNÇAY hocama ve jürideki diğer kıymetli hocalarım Doç. Dr. Nazan KAYTEZ ve Dr. Öğr. Üyesi Ayşenur GÜNDÜZ hocalarıma teşekkürlerimi sunuyorum. Bu zorlu tez sürecinde benden desteğini bir an için bile esirgemeyen değerli eşim, Habib ARI’ ya, tüm eğitim hayatım boyunca benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen her zaman yanımda olan sevgili ARI ve GÖRGÜLÜ ailelerine teşekkürlerimi bir borç bilirim. Canım kızım Mihra, tezimi yazarken benimle birlikte olman, büyüdüğüne şahit olmak bana her zaman güç verdi, iyi ki hayatımdasın.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL VE ONAY	ii
ETİK BEYANNAMESİ.....	iii
ÖN SÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	vii
TABLOLAR LİSTESİ.....	viii
ÖZET.....	ix
SUMMARY	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı.....	6
1.2. Problemler.....	6
1.3. Sınırlılıklar	6
1.4. Sayıtlar.....	6
2. GENEL BİLGİLER.....	6
2.1. Çocuk ve Medya	8
2.2. Çocuk Oyuncu Kavramı	9
2.3. Çocuklara Yönelik Medya Etiği	10
2.4. Medyada Çalışan Çocuk Oyuncular ve Çocuk İşçiler	15
2.5. Çocuk Hakları ve Medya	19
2.6. Çocukların Medya’da Temsilleri	22
2.6.1. Sinemada Çocukların Temsili	24
2.6.2. Reklamlarda Çocukların Temsili.....	30
2.7. Yurtiçinde Çocukların Medyadaki Temsili İle İlgili Araştırmalar	33
2.8. Yurtdışında Çocukların Medyadaki Temsili İle İlgili Araştırmalar	38
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	41
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	41
3.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	42

3.3.	ÇALIŞMA GRUBU	43
3.3.1.	Verilerin Toplanması.....	43
3.3.2.	Verilerin Analizi.....	45
3.3.3.	Geçerlik ve Güvenirlik	45
4.	BULGULAR	46
5.	TARTIŞMA	63
6.	SONUÇ VE ÖNERİLER	71
	KAYNAKLAR	74
	EKLER	80

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
ÇGD	: Çağdaş Gazeteciler Derneği
ÇHS	: Çocuk Hakları Sözleşmesi
DMG	: Doğan Medya Grubu
EEC	: European Economic Community
FSEK	: Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
RTÜK	: Radyo Televizyon Üst Kurulu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
UNICEF	: United Nations International Children's Emergency Fund

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1 : Yaş grubuna göre çocukların yönetmelikte belirtilen çalışma saatleri.	17
Tablo 2 : Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler (n=56).....	44
Tablo 3 : Televizyon Yayınlarında Çocuk Oyuncuların Bulunmasına İlişkin Katılımcı Görüşleri.....	46
Tablo 4 : Çocukların Reklamlarda Yer Almasına İlişkin Katılımcı Görüşleri.	50
Tablo 5 : Televizyon Yayınlarında Çocuk Oyuncuların Bulunmasının Çocuk Gelişimine Etkisi Hakkında Katılımcı Görüşleri.....	53
Tablo 6 : Çocuk Oyuncular Adına Çocukların Dizilerde, Filmlerde ve Reklamlarda Oynamasına Karar Verilmesi Hakkında Katılımcı Görüşleri.	57
Tablo 7 : Katılımcıların Televizyon Yayınlarında Çocuk Oyuncuların Bulunmasının Çocuk İşçiliği Bağlamında Görüşleri.....	59
Tablo 8 : Katılımcıların Çocuk Oyunculuğu İle İlgili Önerileri.	62

ETİK YÖNÜYLE ÇOCUK OYUNCULAR

ÖZET

ARI, Maşite Sultan. Etik Yönüyle Çocuk Oyuncular, (Yüksek Lisans Tezi), Çankırı, 2020.

“Etik Yönüyle Çocuk Oyuncular” isimli bu çalışmada, televizyon yayınlarında çocuk oyuncuların bulunması etik açıdan ele alınmıştır. Araştırmada, nitel tarama yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada kullanılacak veriler görüşme yöntemi ve ile toplanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Çocukların medyadaki temsilleri, çocuklara yönelik medya etiği, çocuk hakları, yeterlilik, toplumda çocuğun yeri, çocuğun gelişimsel özellikleri gibi konular çerçevesinde değerlendirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan, çocuk gelişimi ile ilgili eğitim alan ve almakta olan Çankırı Karatekin Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü lisans ve yüksek lisans öğrencileriyle görüşmeler yapılmış, görüşmelerden elde edilen verilerin içerik analizi kodlanarak analiz edilmiştir. Yapılan görüşmeler çalışmanın güvenilirliğini artırmak amacıyla ses kayıtlarıyla desteklenmiştir. Çalışmaya ilişkin araştırma sonucunda Çocuk Gelişimi bölümü lisans ve yüksek lisans öğrencilerinin, çoğunluğunun çocukların televizyon yayınlarında bulunmasını olumsuz değerlendirdikleri görülmektedir. Ayrıca katılımcıların, ailelerin çocukları aracılığıyla para kazanmalarının çocuk oyunculuğunda etik sorunları beraberinde getirdiğini düşündükleri görülmektedir. Bunun yanında çocuk oyuncuların çalışma şartlarının zorluğu katılımcılar tarafından çocuk işçiliğiyle bağlantı kurulmasına neden olduğunu göstermektedir. Diğer bir bakış açısıyla, çocukların televizyon yayınlarında oyuncu olarak bulunmasını çocukların sosyal gelişimi açısından olumlu değerlendiren öğrencilerin de olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Medya, Etik, Medya etiği, Çocuk oyuncular.

CHILD ACTORS IN ETHICAL ASPECTS

ARI, Maşite Sultan. Child Actors in Ethical Aspects, (Master's Thesis), Çankırı, 2020.

SUMMARY

In this study titled "Child Actors with Ethical Aspects", the presence of child actors in television broadcasts is discussed from an ethical point of view. Qualitative scanning method was used in the research. The data to be used in the study were collected by interview method and. A semi-structured interview form was used as a data collection tool in the research. The representation of children in the media has been evaluated within the framework of issues such as media ethics for children, children's rights, competence, the place of the child in society, and the developmental characteristics of the child. Interviews were held with undergraduate and graduate students of Çankırı Karatekin University Child Development Department, who were and are studying child development, which constitute the study group of the research, and the content analysis of the data obtained from the interviews was coded and analyzed. The interviews were supported with audio recordings in order to increase the reliability of the study. As a result of the research related to the study, it is seen that the majority of the undergraduate and graduate students of the Child Development department negatively evaluate the presence of children in television broadcasts. In addition, it is seen that the participants think that earning money through their children brings along ethical problems in child acting. In addition, the difficulty of the working conditions of child actors shows that the participants make connections with child labor. From another point of view, it is seen that there are students who evaluate the presence of children as actors in television broadcasts positively in terms of children's social development.

Key Words: Child, Media, Ethics, Media ethics, Child actors.

1. GİRİŞ

Çocuğun fiziksel olduğu kadar sosyal açıdan sağlıklı gelişimi toplum için oldukça kıymetlidir. Günümüzde medya ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve kullanımının yaygınlığı çocuklar başta olmak üzere tüm bireyleri etkilemektedir. Çocuklar, sosyo-ekonomik durumu fark etmeksizin eğitim, eğlence, iletişim, sosyalleşme ve oyun gibi birçok alanda medya ile sıkı bir bağ içerisindedir. Medya ile bağ kurmaları dışında medya içeriklerine de dâhil olmaktadır. Her geçen gün çocukların da içinde bulunduğu medya yapımlarına olan ilgi artarak devam etmektedir. Bu ilgiyle birlikte çocukların içinde bulunduğu yapımlar giderek artarken, bu yapımlarda bulunan çocuk oyuncu sayısı da orantılı olarak artmaktadır. Dizilerde ve reklâmlarda karşımıza çıkan çocuklar dışında çok sayıda çocuk da filmlerde, reklâmlarda ya da dizilerde rol almak için beklemektedir. Çünkü birçok aile çocuklarını bebeklikten itibaren reklam ajansları ismi altında faaliyet gösteren şirketlere kayıt yaptırmaktadır (Değirmencioğlu, 2010).

Medyadaki içeriklere konu olan kişilerden en masum ve korunmaya muhtaç olanı çocuklardır. Yeterli olgunluğa erişmemiş kişiler kendileri hakkında karar veremezler. Bu yüzden bu kişilerin üzerinde ebeveynlerinin veya vasisi durumundaki birinci derece akrabalarının karar vermeye yetkileri vardır (Üstün ve Demirci, 2013). Bu bağlamda çocuklar hakkındaki kararları aileler almakta, çocukların karar verebilme yeterliliklerinin olmadığı varsayılmaktadır. Türkiye’de, 18 yaşına kadar her birey çocuk sayılmaktadır ve yasal olarak velisi/vasisi kendisine vekâlet etmektedir. Bu nedenle, 18 yaşın altında bir bireyin katılımıyla çalışma yapılması halinde çalışmayı yürütenlerin ebeveyninden ya da velisinden aydınlatılmış onam alması gerekmektedir (Çakmak, 2018). Aydınlatma, kişiye yapılacak şeyler hakkında bilgi verilmesi olarak değerlendirilir. Yapılan bu bilgilendirme, açık ve net bir şekilde yapılmalıdır. Araştırma ve yayın etiği açısından katılımcı bilgilendirildikten sonra araştırmaya katılması için katılımcıdan onay alınmalıdır. Bu duruma aydınlatılmış onam denilebilir. Her türlü katılım için katılımcıdan aydınlatılmış onam alınmalıdır. Katılımcılar için araştırmanın amacı, yöntemi, katılımcıya faydaları, karşılaşılabilecek tehlikeler ve ortaya çıkabilecek katılımcıyı rahatsız eden meseleler hakkında

bilgilendirmeler eksiksiz yapılmalıdır. Bu bilgilendirme yapılırken açık ve anlaşılır bir dil kullanılarak, karşılaşılabilecek riskler anlatılmalıdır. Sesli ve görüntülü kayıt için izin alınarak, onam vermeye yeterliliği olmayan katılımcılardan yasaların kabul ettiği kişi ya da kurumlardan izin alınmalıdır. Katılımcılara her aşamada bilgi verilmelidir. Katılımcıya istediği anda çalışmadan ayrılabilceği, rızasını geri çekmekte özgür olduğu da katılımcıya bildirilmelidir. Katılımcıların özel bilgilerini saklamak oldukça önem arz etmektedir. Hayati öneme sahip bir sebep olmadıkça, bilgilerin verilmemesi, sonucunda büyük kayıplara sebep olacak hukuki bir şahitlik durumunda veya katılımcının onayının olması durumunda kişiyi ilgilendiren özel bilgiler bu sebepler dışında asla açıklanmamalıdır. Katılımcıların kişisel bilgileri her şartta sır olarak saklanmalıdır. Katılımcıların bulunduğu çalışmalar planlanırken yasalara ve çalışmayla ilgili standartlara uygun yapılmalıdır (Çobanoğlu, 2003). Çocuklar için aydınlatılmış onam meselesi ayrı bir öneme sahiptir. Çocuklarla çalışılan her ortamda yapılacak olan her şey için çocuklar da aydınlatılmalıdır. Çocuğun anlama kapasitesine göre yapılacak olan şeyler için çocuk bilgilendirilmeli ve duruma hazırlanmalıdır. Türkiye’de ve Dünya’da aydınlatılmış onam süreci boyunca, çocuğun yaşı ve yasal ölçütler göz önünde bulundurulmalıdır. Türkiye’de sadece 18 yaşını doldurmuş bireylerden onam alınabilir. Hekimlik Meslek Etiği Kuralları madde 42’de 13-18 yaş arasında olan çocukların hem kendisinden hem de yasal temsilcileri kimse onlardan onam alınması yasal olarak bir zorunluluk olup, 0-13 yaş arasında olanların ise sadece yasal temsilcileri kimse ondan onam alınması gerektiğinden bahsedilmektedir. 0-13 yaş aralığındaki çocukların iyi-kötü, yanlış-doğru ayrımı yaparak, kendisi için en uygun kararı verebilmesinin beklenemeyeceği çok açıktır. Fakat çocuğun rahatlaması için kendisine yapılacak işlemler için bilgilendirilmesi yapılarak, aydınlatılabileceği açık bir dille çocuğun yaşına ve anlama düzeyine bağlı olarak işlemler anlatılmalıdır. Bu durum yalnızca tıptaki işlemler için geçerli olmamalıdır, çocukla çalışılan her alanda, her türlü araştırmada, yayında, yapımda bütün bu yasal süreç göz önünde bulundurulmalıdır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi bütün çocukların dokunulmazlık hakkını, kendi aydınlatılmış kararını vermesi hakkını koruma altına almaktadır. Bu durumu bu sözleşmede geçen, çocukların onlara yapılacak her türlü işlemde haberinin olmasından, çocuklara ve gençlere yaşlarına uygun bilgi verildiğinden, çocukla ilgili her türlü işlemin planlanmasına çocukların da dâhil edildiğinden emin olunmalıdır gibi ifadeler çocukların haklarının korunduğunun göstergesidir (Üstün ve Demirci, 2013). Çocukla ilgili her alanda çocuğa yapılacak

işlemler hakkında çocuk yapılan işlemleri anlayabilecek kapasiteye sahipse, çocuğun yaşına uygun şekilde aydınlatmak çocukla çalışan kişilerin en önemli görevlerinden biridir. Acil durumlar dışında çocuk onam için hazır oluncaya kadar beklenmelidir, 3 yaş altındaki çocuklara yapılacak işlemi, işlem günü çocuğa açıklama yapmak çocuğu daha az strese girmesini sağlayabilir. Okul döneminde öncelikle çocuklar yapılacak işlemlerle ilgili duygusal olarak hazırlanmalıdır. Ergen bireylerde ise gerekli açıklamalardan sonra yapılacak olan işlemler için çocuğun fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan hazır olması oldukça önemlidir (Küreci ve Büken, 2014). Çocukların kendisiyle ilgili yapılacak her türlü işleme katılımlarının sağlanması çocukların özerkliğine duyulan saygıyla birlikte gelişimlerine ve yapılacak işleme uyum sağlamasına yardımcı olmaktadır.

Çocuklarda aydınlatılmış onam alma sürecinde, üzerinde durulması gereken şeylerden birisi de bilgiye olan ihtiyaçtır. Genel olarak çocuklar için yapılacak işlemlerden önce işlemin çocuğa faydaları, karşılaşılabilecek riskler gibi bilgiler ebeveynlere verilmektedir. Ebeveynler de bilgilerin çocuklarda stresi artıracak ve duygusal olarak etkileneceğini düşündüğü için çocukların yapılacak işlemlerle ilgili bilgilendirilmesine engel olmaktadır. Aydınlatılmış onam sürecinde en önemli basamak olan bilgilendirme bu durumla birlikte gerçekleştirilememektedir. Çocuklardan yapılacak işlemler ile ilgili bilgilerin saklanması, işlem planlanırken çocukların dâhil edilmemesi çocukların işlemi reddetmesine, uyum sağlamada zorlanmasına ve anksiyete gibi psikolojik problemler yaşamalarına sebep olabilmektedir. Bu nedenle çocuklar açık ve net bir dille bilgilendirilmelidir. Tam tersi de olması mümkün elbette, yani bilgilendirme yapıldıktan sonra da çocuklar korkabilir. Bu durumda çocuğun psikososyal gelişimine göre ebeveyni ile beraber işlemler hakkında ne kadar bilgi verileceğine karar vermekte yarar vardır. Bilgilendirmenin ardından çocuklara işlemler hakkında düşünmek, değerlendirme yapmak ve karar vermek için yeterli süre tanınmalıdır (Ay, Çınar ve Boztepe, 2019). Yapılacak olan işlemler için kişiyi bilgilendirme durumu aydınlatma ve onam olarak ikiye ayrılırken, aydınlatma bilginin kişiye aktarılması ve kişi tarafından anlaşılması durumunu, onam ise yeterlilik ve gönüllülük gibi kavramları içermektedir (Çobanoğlu, 2009).

Yeterlilik, sözlükteki anlamıyla, bir şeyi yapmak için gereken özelliklere ve güce sahip olmaktır. Sağlık alanında ve diğer uygulama alanlarında ise; herhangi bir

konuda kişi kendisi hakkında kabul edeceği ya da etmeyeceği gibi konularda, durumu algılayabilme, anlayabilme ve değerlendirebilme yeteneği olarak tanımlanabilmektedir (Güzeldemir, 2005). Kişinin kendisiyle ilgili konularda özgür bir şekilde karar verebilmesi yeteneğine yeterlilik denmektedir. Yeterlilik için yaşı ve bilişsel gelişim kavramları etkilidir. Yeterlilik kavramında kişiden durumu algılayabilmesi, seçeneklerde ve onun sonuçlarında değerlendirmede bulunabilmesi, gerçekçi bir şekilde karar verebilmesi oldukça önemlidir. Yeterlilik çocuklarda aydınlatılmış onamın temel taşlarından biridir. Çocuklar için yeterlilik düzeyi yaşla doğru orantılıdır. Çocukların bilişsel gelişiminde düşünme ve sorgulama açısından 7 yaşından itibaren artış gözlenmekte, ergenlik döneminde ise düşünme süreci yetişkinlerle eşdeğer kabul edilmektedir. Türkiye kanunlarına göre yeterlilik yaşı sınırı (Erginlik onsekiz yaşı doldurulmasıyla başlar, TMK, Md. 11) belirlenmiş ve o zamana kadar çocuk adına ebeveyn ya da vasisini karar verecektir. Ancak özellikle de ciddi sonuçları olan konularda alınan kararlarda etik ikilem yaşanabilir. Çünkü sonuçta yeterliliği olmayan bir birey adına karar verilmekte ve karar o bireye kalacak olsa belki de aynı görüşte olmayacaktır. Örneğin; Türkiye’de yaşanan bir olayda çocuk hastanın ayağında kangren oluşmuş, doktorlar hastanın ayağının kesilmesi gerektiğini ifade etmişler, ebeveynler bunu kabul etmeyerek çocuklarının hastaneden taburcu olmasını istemişler. İki gün sonra çocuğun vefat ettiği öğrenilmiş (Hakeri, 2010). Benzer şekilde İzmir’de yaşanmış bir olay karşımıza çıkmaktadır. Medyadaki adıyla “Makbule Bebek” olarak geçen olayda bebek 8 aylıktır ve menenjit hastalığı sebebiyle doktorlar iki kolunun ve iki bacağıının kesilmesi gerektiğini iki farklı kurul tarafından teyit ederek aile bildirmiştir. Aile bu duruma karşı çıkarak tedavi için memleketlerindeki bir hastaneye gideceğini söyleyip hastaneden taburcu olmuşlardır. Bunun üzerine hastanedeki doktorlar savcılığa suç duyurusunda bulunarak, savcılık kararıyla çocuğu hastaneye tekrar getirmişlerdir. Ebeveynlerden hastanın tedavisinden kaçınılması halinde, tedavisinin anne, baba ya da vasisinin izni aranmaksızın yerine getirilebileceği hükmü ile onam alınmıştır. Burada aydınlatmanın tam olarak yerine getirilmesiyle birlikte savcılık kararıyla da olsa onam alınarak müdahalenin yapıldığı görölmektedir. Yeterlilik kavramında bu tarz durumlar için Türkiye’de Türk Ceza Kanunu’nda 25/2 maddesindeki zorunluluk halinin geçerli olduğu görölmektedir (Çobanoğlu, 2009). Bu durum çocuk oyuncular için de oldukça önem arz etmektedir. Çocuklar dizilerde, filmlerde, reklamlarda rol alırken bazı olumsuzluklarla karşılaşabilir, ebeveynler bu durumun farkında olmayabilir, set ortamında bulunan

çocuk gelişimcisi, çocuk psikoloğu, çocuğun ihtiyaçlarının tam manasıyla karşılanmadığı, çocuğun gelişimini, psikolojisini etkileyebilecek olumsuz öğelerle karşılaşması durumunda hayati olarak çocuğu tehlikeye atabilecek sorunların olduğu durumlarda ailenin onamını almadan çekimleri durdurabilmektedir. Bebekler konusunun bu şekilde olduğunu düşünüyorum. Bebek, her şekilde ihtiyacı karşılanmayınca ağlayacağı için çekimler istendiği gibi de olmayacağı için, ihtiyaçları karşılanmak zorundadır (Tekin-Yılmaz, 2014).

Araştırmanın çocuk oyunculuğunun etik ilkeler ışığında devam etmesine ve medyadaki dizi, film ve reklam gibi içeriklerde çocuk oyuncuların gelişimlerinin, eğitimlerinin, çalışma koşullarının çocuklara uygun olarak düzenlenmesine katkıları olacağı düşünülmektedir. Çalışmanın, medya sektöründe çalışanlara çocuğun yüksek yararı gözetilerek çocuk oyunculara yaklaşılmasına faydaları olacağı düşünülmektedir.

BM Genel Kurulu tarafından 1989’da yayımlanan ve Türkiye’nin de imzalamış olduğu Çocuk Hakları Sözleşmesi çocuğun “uygun yasal korumayı da içine alan özel güvence ve korunma ihtiyacı olduğunu” vurgulamaktadır. Çocukların korunması medya bağlamında, ikili bir oluşum göstermektedir: Bunlar çocukların gelişimlerine zarar verebilecek içeriklere maruz kalmaktan korunmaları ve medyadaki içeriklere konu olan çocukların korunması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu korunmaların tamamlanması bir taraftan etik kurallarla sağlanmaya çalışılırken, diğer taraftan da oluşan sıkıntılara yasalarla çözüm arandığı gözlemlenmektedir. Çocuk haklarının medya aracılığıyla ve medya tarafından göz ardı edilmesi, bazı etik ilkelerin yasa metinlerine dönüştürülmesine neden olmuştur (Uzun, 2014). Basın Ahlak Esasları ile RTÜK Yasası da bu bağlamda örnek gösterilebilir (Basın İlan Kurumu ve RTÜK, 2022). Çocukların medyada korunması için medya etiği göz ardı edilmemelidir. Çocukların yer aldığı medya yapımlarının içerikleri etik ilkeler ışığında çocuğa zarar vermeyecek şekilde düzenlenmelidir.

Bu tezde de çocuk oyunculuğu etik yönüyle incelenmiş, çocukların çalışma koşulları, çocuk oyunculuğunun gerekliliği, ebeveynlerin, çocuk oyunculuğuna bakış açısı çocuk gelişimciler gözüyle araştırılmıştır.

1.1. Çalışmanın Amacı

Bu araştırmada, çocuk oyuncuların medyada bulunurken çocuğun yüksek yararının göz önünde bulundurulması, çocuk oyuncuların haklarının korunması ve çocuk oyunculuğu ile ilgili farkındalığın artırılması, bu konuda araştırmaların çoğaltılması ve televizyon yayınlarında çocuk oyuncularının bulunmasının etik açıdan değerlendirilmesinin yapılması amaçlanmaktadır.

1.2. Problemler

- Çocukların dizi, film ve reklamlarda oynamalarının onların gelişim düzeylerine olumlu ya da olumsuz etkileri nelerdir?
- Oyuncu olmaları konusunda çocuklar adına ebeveynler/vasisinin karar vermesi etik açıdan doğru mudur?
- Çocuk gelişimi konusunda eğitim alan ve almakta olan kişilerin çocuk oyunculuğu konusundaki görüşleri nelerdir?

1.3. Sınırlılıklar

Araştırma, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi lisans öğrencileri ve Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi bölümü yüksek lisans öğrencileri ile yapılmıştır.

1.4. Sayıtlar

Araştırmaya katılan Çankırı Karatekin Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Sağlık Bilimleri Fakültesindeki lisans ve Sağlık Bilimleri Enstitüsündeki yüksek lisans öğrencileri, araştırmada kullanılan veri toplama aracının (Görüşme Formu) yanıtlanmasında sorulara içtenlikle ve doğru cevaplar verdikleri varsayılmıştır. Ayrıca veri toplama aracı geliştirilirken, ilgili literatür incelemesinin ve uzman görüşlerinin sonuçlarından elde edilen verilerin “Görüşme Formu” oluşturmak için yeterli olduğu varsayılmaktadır.

2. GENEL BİLGİLER

Medya; bilgi veya verileri depolamak ve iletmek için kullanılan iletişim noktaları ve/veya araçları olarak tanımlanabilir. Medya; yazılı medya, yayıncılık,

haber medyası, sinema, radyo, televizyon yayıncılığı ve reklamcılık gibi kitle iletişim araçları endüstrisinin bileşenlerini ifade etmektedir. Günümüzde fotoğraf, basın, basılı eserler (kitap, dergi vb.), radyo, sinema, televizyon, akıllı telefonlar birer medya aracı olarak kabul edilmektedir. Medya, kitlelere hitap edebilmek için belli yöntemler kullanmakta ve bunların araçlarından biri çocuklar olmaktadır. Çocuklar medyada izlenirliği sağlamak için medya içeriklerinin çoğunda kullanılmaktadır. Sinema da çocukların medyada bulunduğu popüler içeriklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Akdağ,2021). Çocukların medyada kullanılmasıyla birlikte çocuk oyuncu kavramı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, ulusal ve uluslararası hukukta 18 yaşın altındaki bütün oyunculara çocuk oyuncu denebilir. Çocuk oyunculuğu ise, televizyon, sinema ve reklamlar gibi medya yapımlarında çocukların rol almasıdır. Çocuk oyuncular geniş kültürlerin sözcüleri ve rol modelleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Tekin-Yılmaz, 2020).

Başrolünde çocukların olduğu, çocuk yıldızlı filmler devrinin başlaması 1960'lı yıllara denk gelmektedir (Özgüç, 2012). Bu dönemde çocuk yıldızlı filmlerin başlamasıyla çocukların emeklerinin medyada kullanılması açısından da ilk adım atılmıştır. Filmlerle birlikte reklam filmlerinde de çocuklar bulunmaktadır. Reklamlarda çocuk imgesinin kullanımının amaçları şunlardır: Çocuğun tüketim isteğini artırmak, çocuğun reklamı yapılan ürünleri alması için ailesini ikna etmesini sağlamak ve geleceğe yatırım yapılarak, ileriki yaşlarda iyi bir tüketici olmasını sağlamaktır. Çocuklar masum oldukları için güvenilir mesaj kaynakları olarak görülmektedirler (Kuruoğlu ve Soygüder, 2009). Televizyon reklamlarında çocuk imgesi, tüketimi sağlamak amacıyla medya içeriklerinde kullanılmaktadır (Yücel ve Kara, 2009). Bununla birlikte çocukların medyada yer alış biçimleri, yetişkinlerin gözünden çocukların nasıl görüldüğünün bir yansımasıdır (Ziyalar ve Salihoğlu, 2011). Bazı şirketler, reklamlarda çocuklar aracılığıyla insanların duygularına hitap ederek, güvenlerini kazanmak için çalışmaktadırlar (Değirmencioğlu, 2010). Çocukların medyada yer alış biçimleri dışında medyada bulunan çocukların çalışma koşullarını da incelemek gerekmektedir. Türkiye Sinema Emekçileri Sendikası Sine-Sen örgütlenme uzmanı Zafer AYDEN, çocukların uyku saatleri, yeme içme saatleri düzenlenmeden 15-16 saat, setlerde beklediklerini söylemektedir. Ayrıca okul için rapor alıp okulundan geri kalan bu çocukların sosyal bir güvencelerinin de olmadığını belirtmektedir. Türkiye'deki çocuk oyuncuların çalışma saatlerine kıyasla dünyada durum daha farklıdır. Buna bir örnek verilecek olursa, birçok çocuk oyuncudan oluşan

Harry Potter filminde oynayan çocuklar makyaj ve saç için kullanılan zaman da dâhil olmak üzere günde yalnızca dört saat çalışmaktadırlar. (Ürüt, 2008).

2.1. Çocuk ve Medya

Sosyal yapıya etki eden, değişim ve gelişimi meydana getiren medya, zararlı etkenlere daha açık konumda olan çocukları da yakından etkilemektedir. Çocukların gelişim ve öğrenme süreçlerine etki eden medya, oyun, beslenme, giyim, karakter tipi gibi birçok unsorda etkili olmaktadır. Çocukların öğrenme ve gelişim süreçlerini biçimlendiren ve sosyal dinamiklerden olan aile, okul ve arkadaş çevresi de medya araçlarından etkilenen ve çocukları etkileyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, medyanın tüm hayatı kontrol altına alan önemli bir çevresel faktör olmasını sağlamaktadır. Medya aracılığıyla iletilen mesajlarla, çocukların davranış, düşünce ve duygularında değişiklikler meydana gelebilmektedir (Ertürk, 2011).

Okul öncesi dönemdeki çocuklar, birçok medya aracıyla temas halinde bulunan, televizyonu, tableti, akıllı telefonları, bilgisayarları eğlence amacıyla kullanmaktadır. Genellikle kullanımı kolay ve rahat olduğu için sıklıkla akıllı telefonları tercih edilmektedir. Bunu kullanmayı tercih eden ebeveynler de aslında, çocukları susturmak, oyalamak ya da yemek yedirmek için akıllı telefonu kullanmaktadırlar. Bir başka bakış açısıyla çocuklar, çok istedikleri ve sahip olmadıkları ebeveynlerinin cep telefonları gibi teknolojik araçları kullanma eğilimi gösterirler. Bu durum, teknolojik araçların çocuklar tarafından ilgi çekici algılanmasına neden olmaktadır. Ayrıca bu araçların çocuklara ödül ya da ceza olarak sunulmasına bağlı olarak daha da cazip hale gelebilir. Bu durum, çocukların medya araçlarını isteme arzusunu kuvvetlendirebilir ve bu da çocuğun gelişim ve eğitiminde risk teşkil edebilir. Ancak çocukların teknolojik araçları ve medyayı kullanımının kısıtlanması yerine nitelikli kullanımının desteklenmesi ve yol gösterilmesi yararlıdır. Yaratıcılığın yüksek olduğu okul öncesi dönemde, çocuklarının teknolojik araçları ve medyayı kullanımı onların yaratıcılıklarının gelişmesinde, merak duygularının giderilmesinde, bazı olay ve durumları öğrenme süreçlerinde, eğitimlerinde, gelişimlerinde bir fırsat haline gelebilmektedir. Nitelikli ve tasarımı çocuklara uygun olarak düzenlenmiş eğitici oyuncaklar, tabletlerdeki ve bilgisayarlardaki eğitici oyunlar ve eğitici medya içerikleri, bu dönem çocuklarının bilişsel, dil, sosyal ve duygusal gelişim alanlarına ve gereksinimlerine olumlu katkılar sağlayabilir. Bu

dönemdeki çocukların medya kullanımında ve teknolojik araçlarla olan ilişkisinde ebeveyn denetim ve gözetimine dikkat edilmelidir (Üstündağ, 2020). Çocukların medyayı çokça kullanması teknoloji bağımlılığını da beraberinde getirebilmektedir. Teknoloji bağımlılığı, her yaştan insanı tehdit eden yeni bir bağımlılık türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Rol model aldığı ebeveynlerinin medya ile olan ilişkisini gören çocuklar, medya ile yoğun ilişki ve etkileşim içerisine girebilmektedir. Çocukların medya ile asgari sınırdaki etkileşimde olması, ebeveynlerin etkin bir biçimde çocuklarıyla ilgilenip onları aktif rol oynayabilecekleri uygulama ve etkinliklere yönlendirmesi gereklidir. Bağımlı olma riskinin bilincinde olmadan teknolojiyi kullanmaya başlayan okul öncesi dönemdeki çocukların gözetiminde ebeveynlerin ve öğretmenlerin aktif rol alması gerekir. Bu dönemdeki çocukların bu araçları yetişkin denetiminde ve etkileşimli biçimde kullanması önem arz etmektedir (Kadan ve Aral, 2018).

Çocuk ancak ona değer veren, gereksinimlerini önemseyen, onu ihmalden koruyan bir ortamda yetişirse kendi potansiyelini gerçekleştirebilir. Çocuğun toplumsal ilişkilerinde kendisini güvende hissetmesi, aile bireyleriyle güvene dayalı sağlıklı bir ilişki kurabilmesine bağlıdır. Bu bağlamda çocuğun hayatında önemli bir yere sahip olan ailelerin çocuklarının kaç saat ekran karşısında olduğu, nasıl içerikler izlediği ve nasıl içeriklerde bulundukları konusunda dikkatli olmaları gerekmektedir. Örneğin yaşlarına uygun ekranda kalma süreleri hesaplanabilir, faydalı içerikler izlemesi sağlanabilir, güvenli internet vb. gibi uygulamalar kullanılabilir. Çocuk ve medya ilişkisi bağlamında medyada çocukların yer alması da oldukça önem taşımaktadır (Akçalı, 2020).

2.2. Çocuk Oyuncu Kavramı

Ulusal ve uluslararası mevzuat ışığında 18 yaşının altındaki tüm oyunculara “çocuk oyuncu” denilmektedir. Çocuk oyuncular geniş kültürlerin sözcüleri ve rol modelleri olarak karşımıza çıkmaktadır ve çocuk oyuncuların tutumları, psikolojik uyumları, sosyal uyumları medyanın etki alanındaki kişilere yansımaktadır. Bu durumda medyada rol alan çocuk oyuncular hem görünürlükleri hem de ifade ettikleri değerler açısından onları izleyen yetişkinler ve çocuklar için birer model oluşturmaktadırlar. Medyada rol alan çocukların dizilerde, filmlerde, reklamlarda oynaması hem ebeveynleri hem de çocukları çocuk oyuncuların çoğalmasından

teşvik etmektedir (Tekin-Yılmaz, 2020). Çocuk oyuncuların çoğalmasıyla birlikte çocuklarını oyuncu yapmak isteyen ebeveynler de günden güne çoğalmaktadır. Çocuklarının oyuncu olmasını isteyen ebeveynlerin ajanslara başvuru yapmasına sebep olan şeyler; çocukların oynadığı filmlerin, reklamların git gide artıyor olması, çocukluktan oyuncu olanların fazla para kazandığına inanmak, ünlü ve tanınır olmak için heves etmek, çocuğun ve ailenin geleceğinin garantilenmesidir. Aileler setteki çalışma koşullarının yetişkinlerce bile bir hayli zor olduğunu bilmeden çocuklarının ajanslara gitmesini istemektedirler. Çekimleri saatlerce deneyerek, kendilerine sıra gelmesi için beklemektedirler. Çekimler denenirken seçilemeyen çocuklar duygusal olarak yıpranırken, seçildikten sonra da değişik problemlerle karşılaşarak, çocuklar adına karar veren aileler gelecekte çocuklarını etkileyebilen kalıcı hasarlara sebep olabilirler. Ayrıca çocuklar kullanılarak dikkat çekmek için geçmiş zamanda oyuncu olarak çalışmış çocuklar için “çocuk oyuncuların şu andaki halleri şaşkınlık yaratıyor”, “çocuk oyuncuların büyümüş halleri işte karşınızda” gibi başlıklar atılarak çocuk oyuncuların sosyal medyalarında bulunan fotoğraflar hakkında yorumlar yapılmaktadır. Bebeklerle ilgili bebek bezi, tuvalet malzemeleri vb. gibi birçok malzemenin reklamlarında bulunan çocuklar ilerde bebeklik fotoğraflarının milyonları aşan kişilerce görüldüğünden utanabilirler. Kendilerinin karar verme yeterliliği Kendilerinin karar verme yeterliliği [(Kişinin kendisiyle ilgili konularda özgür bir şekilde karar verebilmesi yeteneğine yeterlilik denmektedir. Yapılacak olan işlemler için kişiyi bilgilendirme durumu aydınlatma ve onam olarak ikiye ayrılırken, aydınlatma bilginin kişiye aktarılması ve kişi tarafından anlaşılması durumunu, onam ise yeterlilik ve gönüllülük gibi kavramları içermektedir (Çobanoğlu, 2009).] yokken ailelerinin çocukları bu tarz bir duruma düşürmesi aileye karşı çocukta olumsuz duygulara sebep olabilir.

2.3. Çocuklara Yönelik Medya Etiği

Çocuklara yönelik medya etiğini inceleyebilmek için öncelikle etik ve medya etiği kavramlarının tanımlarını incelememiz gerekmektedir. Bu bağlamda medya; görsel, işitsel olarak bireyleri ve toplumu bilgilendirme, eğlendirme görevini üstlenen araçlar bütünüdür. Etik kavramına bakacak olursak, Yunancada ‘ethos’ kelimesinden üretilerek insanların davranışlarına bağlı değerleri içeren ahlak felsefesi olarak

tanımlanabilir. Etik, insanlar arasındaki ilişkileri iyi-kötü olarak değerlendirerek cevaplar bulmaya çalışan, ahlak ile ilgili davranışların arkasındaki yargıları araştırarak, insanın tüm eylemlerinin ve davranışlarının temelini inceler. Birbirinin yerine de kullanıldığı görülen ahlak ile etik kavramları arasında yakın bir bağlantı olmakla beraber farklı anlamlara gelmektedir. Etik kavramı, toplum tarafından belirlenmiş ahlaki ilkeleri sorgular. Günümüzdeki etik değerler, insanların daha iyi bir yaşam sürmek ve dünyanın daha ileriye gitmesini sağlamak için ortaya çıkan kavramlar temelindedir. Genel olarak bütün konularla ilgili felsefelerde fikirler meydana getiren ve bu fikirleri değerlendiren, problemlere yönelik çözüm önerileri oluşturan ve tartışan şeye etik denebilir. Genellikle etiğin, hukuk ve bilim alanlarında ilerlemeye yardımcı olan bir özelliği de vardır (Çobanoğlu, 2020).

Medya sektöründe çalışanlar işlerinde etik ikilemlere düşebilirler. Bu ikilemler de medya etiğinin ortaya çıkmasına sebep olur (Evers, 2010). Medya etiği, medyanın, kesimlere daha iyi hitap etmesine olanak sağlamak için medyayı kullananlarla ortaklaşa, bu mesleği icra edenler tarafından sınırları çizilmiş ilke ve kurallardan oluşur. Medya etiği, Sadece saygılı ya da dürüst olmak ile ilgili değil, aynı zamanda önemli bir sosyal sorumluluk olarak benimseme meselesidir. Medya etiği, medya sektöründe çalışanların mesleklerini yaparken uymaları gereken kurallar ve etik ilkelerin tamamı şeklinde tanımlanabilir. Bu etik ilkeler, hangi davranışların iyi olduğunu, hangi davranışlardan kötü olduğunu ya da olabileceğini belirterek medyada çalışanlara ışık olurlar (İrvan, 2011). Medya etiği gazetecilerin, iletişimle ilgilenen kişilerin, reklâm yapımcılarının vb. etik kurallar çerçevesinde mesleklerini nasıl icra edecekleri hakkında bilgi verir. Yaptıkları işler farklı olmasına rağmen, gazeteciler, radyo ve televizyon, reklâm yapımcıları ve iletişimle ilgilenenlerin ortak noktası, geniş topluluklara her gün medya aracılığıyla mesajlarını iletmeleridir (Evers, 2010). Örneğin, gazeteciler savundukları bir konuyu çarpıcı haber başlıkları atarak izleyiciye iletmek istediği mesajı iletebilmektedir, reklamlarda ürünleri tanıtırken izleyiciye belli mesajlar da verilebilmektedir (Kamu spotu gibi). Benzer şekilde diziler, filmler de genellikle sürükleyici hikâyeler sunarken izleyicilere mesajlar vermektedir. Bu mesajlara örnek verilecek olursa, dizilerde, filmlerde zengin karakterler genel olarak fakir karakterlere âşık olur ama aşk imkânsız ya da çok zorlayıcı olur, verilen mesaj ekonomik farklılıkların insan hayatına etkilerini gözler önüne koymaktadır. Başka bir örnekte ise, ailenin içinde bulunduğu dizilerde ya da filmlerde genel olarak iletilen mesaj Türk toplumunda ataerkil bir düzen vardır, ailenin başında duran, evde tek söz

sahibi bir baba ya da dede vardır. Genel olarak yaşanan kötü olaylardan sonra çıkarılan dersler iletilmek istenen mesajlardan sadece birkaç tanesidir. Bu ortak noktada birleşen medya yapımcıları işlerini yaparken çocuklara yönelik medya etiğine de önem vererek medya yapımlarındaki mesajları çocuk oyuncularını dikkate alarak vermelidir.

Çocuklara yönelik medya etiğinde medya temsilcileri belirli ilkelerle hareket etmektedir. Bu etik ilkeler ışığında çocuk hakları, sürekli olarak gündemde tutulmaktadır. Kamusal alanda çocuk haklarına ilişkin önemli bir duyarlılık yaratılmaktadır. Çocukların medyada kendilerini göstermelerine ve düşüncelerini ifade etmelerine olanak sağlamaktadır. Çocukların da içinde bulundukları medya içeriklerinden medya etiği açısından çocukların temsil edildiği haberler de büyük önem taşımaktadır. Çocuklarla ilgili haberlerde özellikle suça itilmiş çocuklarla ilgili haberlerde nitelendirme ve sıfatlar yoluyla yaratılan küçük düşürücü, aşağılayıcı, olumsuz kalıp yargılara yer verilmemektedir. Çocukların konu olduğu haberlerde, suç ya da cinsel saldırı içeren konularda sanık, tanık ya da mağdur konumundaki çocukların, görüntü ve fotoğraflarına yer verilmemektedir (Toruk, 2008). Haberciler, iletilerini geniş topluluklara yayarken RTÜK'ün Yayıncılık Etik İlkeleri'ne uygun yayınlar yapmaya özen göstermelidirler. Özellikle çocuk haberciliği yaparken UNICEF'in çocuk haberciliği etik ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır. Bu ilkelerde, isimleri değiştirilmiş olsa da çocuğu ve çocuğun ailesini riske atacak görüntüler yayınlanmamalıdır, çocuğu küçük düşürecek, tehlikeye atacak travmaya sebep olan olaylardaki üzüntüleri tekrar canlandıracak soru ve davranışlardan uzak durulmalıdır, röportajdaki çocukları seçerken cinsiyet, din, dil, ırk gibi ayrımcılıklar olmamalıdır, çocuklarla alakalı haberlerin reklamını yapmak için sansasyonel sunumlardan uzak durulmalıdır, çocuklardan ve erişkinlerden kendi geçmişlerine ait olmayan yaşanmamış şeyleri anlatmaları istenmemelidir, çocukların gazeteciyle konuştuğundan emin olmasını sağlayarak röportajın amacı ve kullanılacağı yer açıklanmalıdır, mülakattaki her türlü video ve fotoğraf çekimi için vasisinden/veliden ve çocuktan izin alınmalıdır, mülakat yapanların ve fotoğrafçıların sayısı sınırlı olmalıdır çocuk kendini baskı altında hissetmemelidir. Çocuk cinsel istismar mağduruysa, istismarın failiyse, çocuğun kendisinin ve/veya ailesinin rızasının olsa bile, çocuk hüküm giymiş veya suçlu bulunmuş ise mahremiyetine dikkat edilmelidir.

Medya çocukları temsil ederken “sokakta yaşamaya mecbur bırakılmış kişiler” olarak değil “tinerci çocuklar” “sokak çocukları” gibi kavramları kullanılabilir.

Bu da bu çocuklara karşı toplumun olumsuz bakış açısına neden olabilmektedir. Hâlbuki üzerinde düşünülmesi gereken asıl konu onların çocuk olduğu ve bu yaşamı onların tercih etmediği, bu yaşama sürüklenmiş olduklarıdır (UNICEF, 2023). Medyada izleyicilere anlatılmayan bölüm çocukların ne kadar zaman sokakta kalacağı ve nasıl sokakta kaldığı ile ilgili bilgilerin verilmediği kısımdır. Sokak çocukları başlığı altında bu çocukların ailelerinden ne zaman ayrıldıkları aileleri tarafından bırakılıp bırakılmadığı, öteki çocuklar gibi evde veya okulda niye olamadıkları gibi önemli hususlar göz ardı edilmektedir (UNICEF, 2023).

Medyada etik kavramını inceleyebilmek için dijital ortamlardaki etik sorunları ve çözümlerini bir bütün olarak incelemek gerekir. Medyada etik kavramı incelenecek olursa, mahremiyet ve telif hakları açısından incelenmelidir. Günümüzde internet ve televizyon ticari bir araç haline dönüşmüşken en karşımıza çıkan etik sorunlardan birisi mahremiyettir. Buna bağlı olarak birçok büyük şirket internet aracılığıyla kullanıcılara ait olan kişisel bilgilere çeşitli yollarla ulaşabilmektedirler. Ayrıca sosyal medyada yapılan görsel-işitsel paylaşımların izinsiz bir şekilde aktarılması, hak ihlaline girerek mahremiyetle bağlantılı olarak incelenecek etik sorunlardan birisidir. Bir diğer etik sorun olan telif hakları, teknolojideki gelişmelerle birlikte sanal ortamlarda çoğaltım yapmayı kolaylaştırmıştır. Bu sebeple kopyalanan bilgiler çok kısa bir zamanda birçok kişiye ulaşmaktadır. Telif hakkına sahip kişilerin ya da kuruluşların bilgilerinin izinsiz bir şekilde sınırsız dolaşması büyük bir hak kaybına sebep olmaktadır (Binark ve Bayraktutan, 2013). Bunun dışında bazı işletmeler, internet üzerinden diğer kurum ve işletmelerin web sayfalarına linkler vererek başka içeriklere ulaşmak ve onları kullanmak yoluyla telif haklarını ihlal etmektedirler.

Medyadaki etik sorunların çözümü için tarafların kimler olduğu da başka bir belirsizliktir. Bu meselede bazı kimseler dijital ortamlarda medya kullanıcılarının bilinçlendirilmesi için medya okuryazarlığının önem kazanması gerektiğini savunurken, bazılarının da medya çalışanları tarafından bir denetim mekanizması kurulması gerektiğini savunduğu görülmektedir. Kimileri ise; etik ihlallerini önlemek için, problemlere bir bütün olarak yaklaşarak, ayrıntılı bir çözüm bulmak için çok yönlü bir sorumluluğun olması gerektiğini savunmaktadır. Yani özetle, yalnızca etik problemleri önleyecek yasaları koymanın yetersiz olduğu, bütün dijital ortamlarda içerikleri üretenlerin hep beraber hareket etmesi gerektiğini düşünmektedir. Buna göre; medyadaki ticari kuruluşlar, kişiler, devlet kurumları birlikte oluşturdukları ilkeler ile beraber hareket etmelidir (Demirel, 2016).

Medyadaki ticari kuruluşlar, kişiler ve devlet kurumları düşünülerek kurumlarca etik ilkeler oluşturulmuştur. Bunlar, yayıncılıkta etik ilkeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu etik ilkeler, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) tarafından Görsel-İşitsel Yayıncılık Etik İlkeleri başlığı altında düzenlenmiştir. RTÜK' ün Görsel-İşitsel Yayıncılık Etik İlkeleri aşağıda maddelerle ifade edilmektedir. Çocuklarla ilgili olan kısımlar, çocukların korunmasının sağlanması, çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimlerini olumsuz etkileyen yayınların yapılamamasını, ailenin bütünlüğü ve sürekliliğinin desteklenmesi, gerek çocuğa gerekse diğer bütün şiddetlerin teşvik edilmemesi ve meşrulaştırılmaması gibi maddelerdir (RTÜK,2022). Daha birçok maddeyi içinde bulunduran bu etik ilkeler, en güncel haliyle RTÜK tarafından belirlenmiştir. Çocuklarla ilgili olan kısımlar çok ayrıntılı olmasa da çocuğu korumaya yönelik olduğu söylenebilir.

RTÜK'ün Görsel - İşitsel Yayıncılık Etik İlkeleri şunlardır (RTÜK, 2023) :

1. İnsan onuruna, temel hak ve özgürlüklere saygılı olmayı
2. Türkçe'nin doğru, güzel ve anlaşılır şekilde kullanılmasının yanı sıra dilin düzensiz, kaba ve argo kullanımından kaçınmayı
3. İfade özgürlüğü ve haber alma hakkı çerçevesinde, olay ve olguları doğru ve tarafsız vermeyi
4. Milli iradeye saygılı olmayı
5. Toplumun inanç, değer ve hassasiyetlerini gözetmeyi
6. Irk, dil, din ve cinsiyet ayrımcılığına; aşağılama ve önyargılara yer vermemeyi
7. Çocukların korunması ilkesini azami gözetmeyi, çocukların ve gençlerin fiziksel zihinsel ve ahlaki gelişimini olumsuz etkileyen yayınlar yapmamayı
8. Ailenin bütünlüğünü ve sürekliliğini desteklemeyi
9. Kadın istismar eden içeriklere yer vermemeyi
10. Özel hayatın gizliliğini korumayı
11. Şiddeti teşvik etmemeyi ve meşrulaştırmamayı
12. Çok sesliliğe ve kültürel çeşitliliğe önem vermeyi
13. Kişilerin ve kurumların cevap ve düzeltme haklarına saygılı olmayı
14. Terör örgütlerinin amaçlarına hizmet etmemeyi

15. Savaş, terör amaçlı saldırı, doğal afet ve benzeri olağanüstü durumların ortaya çıkardığı kriz zamanlarında sağduyu ve sorumlu davranmayı; toplumda korku ve infial oluşturabilecek yayınlardan kaçınmayı
16. Alkol, tütün ürünleri ve uyuşturucu maddeler ile kumar başta olmak üzere, her türlü bağımlılıkla mücadele konusunda gereken hassasiyeti göstermeyi
17. Genel sağlığa zarar verecek yayınlar yapmamayı; sağlık ile ilgili yayınlarda bilimselliği ve uzmanlığı ön planda tutmayı
18. İzleyiciyi yanıltan ve zaaflarını istismar eden ticari iletişim yayınlarına yer vermemeyi
19. Çevrenin ve hayvanların korunması bilincini geliştirmeyi
20. Haksız amaç ve çıkarlara hizmet etmemeyi

Çocuklara yönelik medya etiği ise; sadece çocukların kullanıldığı haberler için değil, çocukların bulunduğu diziler, filmler ve reklamları da kapsamaktadır. Çocuklarda medya etiği RTÜK'ün Görsel-İşitsel Yayıncılık Etik İlkeleri'ne uygun olarak bütün medya yapımları için geçerlidir (RTÜK, 2023).

2.4. Medyada Çalışan Çocuk Oyuncular ve Çocuk İşçiler

İlk çağlardan beri çocuklar ailelerine yardımcı olarak çalışma hayatında bulunmuşlardır. Yerleşik hayata geçtikten sonra tarımla geçimin sağlanması ve çocukların anne babalarının ya da akrabalarının yanında çalıştırıldıkları görülmektedir. 19. yüzyılda Sanayi Devrimiyle birlikte, “çocuk işçiliği” kelimesinin meydana çıkması hız kazanmıştır. Emek gücünün ucuz olmasına ihtiyacın artmasıyla birlikte, çocukların haklarını bilip koruyamaması üzerine çalışma hayatında yer almaları bu kavramın meydana gelmesine sebep olmuştur (Duyar ve Özener, 2003).

Çocukların çalışma hayatında yer alması ve çocuk emeği problemi çoğu ülkede yer almakta ve evrensel bir problem haline gelmektedir (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2023). Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tahminlerince, dünyadaki 5-17 yaşında çocuk işçi sayısı 215 milyonu bulmaktadır (ILO, 2010). Bu kapsamlı çerçevede kültürel ve sanatsal faaliyetlerde bulunan çocuklar, sinemadaki filmlerde, televizyondaki dizilerde ve reklamlarda oyuncu olarak yer alması, dijital medyada “çocuk oyuncu” kavramıyla ifade edilmektedir (Kırlar-Barokas, 2011).

Çocukların tiyatro, dizi, reklam ya da sinema filmleri gibi kültürel ve sanatsal faaliyetlerde oyuncu olarak bulunması için çocuğu güvenceye alacak belirli koşullar ve mevzuat ile düzenlenmesi gerekmektedir. Düzenlenen bu kanunla birlikte çocukların kültürel, sanatsal etkinliklerde yer almalarına bağlı bütün şartlar (çalışma saatleri, süreleri, iş sağlığı ve güvenliği açısından şartların niteliği, sosyal ve psikolojik ortam, yaratıcı ve eğitici faaliyetlerin niteliği, çocukların fiziksel ve ruhsal olarak korunması, geliştirilmesi gibi) düzenlenmelidir. Aile Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın web sayfasındaki güncellenmiş çocuk işçi kanununda yukarıdaki bilgiler ile eşleşmektedir. En son güncelleme 2017 de yapılmıştır. Ayrıca çocukların kültürel, sanatsal, sportif faaliyetlerinde çalışması meselesi ayrı bir mevzuatta Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından çıkarılan yönetmelikle belirlenmiştir. Bu yönetmelikte 4857 sayılı İş Kanunu'nun 71. Maddesi kapsamında istisna bir durum olan 14 yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılabilecekleri sanat, kültür ve reklam gibi faaliyetleri içeren, bu faaliyetlerde çocukların çalışmasına izin verilmesi, yaşa göre düzenlemeler, faaliyet türüne göre çalışma saatleri, dinlenme süreleri, çalışma şartları ve ortamları, ücretler gibi konulardan bahsedilmektedir. Bu yönetmelikte geçen sanat ve kültür faaliyetleri ibaresinde kastedilen, sinema, tiyatro, televizyon, bale, opera, edebiyat, dans, folklor, görsel, dekoratif, müzik ve sahne sanatlarıdır. Bu tarz faaliyetlerde çalışan çocukların çalışma saatleri yönetmelikte, 'günde beş haftada otuz saatten fazla olmamalıdır' şeklindedir. Yaş gruplarına göre ise, 12 aylıktan küçük çocukların hiçbir durumda çalıştırılamayacağı belirtilirken bu yaş grubunda çocukların da reklamlarda, dizilerde ve filmlerde bulunduğu durumlar da olabilmektedir. Bunun yanında, 1-5 yaş çocukların sabah 10.00 ve akşam 18.00 saatleri arasında olmak kaydıyla iki saatten fazla çalıştırılamayacağı görülmektedir. 6-14 yaş aralığındaki çocukların ise, sabah 10.00 ve akşam 22.00 saatleri arasında ve okul günlerinde iki saatten fazla, okul günleri dışında 5 saatten fazla çalıştırılmayacağı yönetmelikle belirlenmiştir. Yaş grubuna göre çocukların yönetmelikte belirtilen çalışma saatleri Tablo 1'de gösterildiği gibidir. Çocuklar 1 saat çalıştıktan sonra on beş dakika mola vermesi zorunludur. Çocuğun veya yasal olarak temsilcisinin talep etmesi halinde süre uzatılabilir. Çocuk ulusal bayram ve genel tatil günlerinde çalıştırılmaz. Yönetmelik kapsamında çalıştırılan çocuk iş ilişkisinin 1 yıl veya daha uzun sürmesi durumunda kesintisiz yirmi sekiz günden az olmamak kaydıyla yıllık ücretli izin hakkına sahiptir, okula devam eden çocuklarda bu izin okulun olmadığı tatil dönemlerinde verilmelidir (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2023).

0-1 Yaş	1-5 Yaş	6-14 Yaş
Hiçbir durumda çalıştırılmamalıdır.	Sabah 10:00 ve akşam 18:00 saatleri arasında 2 saatten fazla çalıştırılmamalıdır.	Sabah 10:00 ve akşam 22:00 saatleri arasında okul günlerinde 2 saatten fazla okulun olmadığı günlerde 5 saatten fazla çalıştırılmamalıdır.

Tablo 1 : Yaş grubuna göre çocukların yönetmelikte belirtilen çalışma saatleri.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi' ne göre 18 yaşın altındaki herkes çocuk olarak tanımlanmıştır. Anayasada 50. maddeye göre, hiç kimse yaş grubuna, gücüne ve cinsiyetine uymayan işlerde çalıştırılmaz. Bu bağlamda 18 yaşın altında çalışmak zorunda olan herkes çocuktur ve özel bir korunmaya ihtiyacı vardır. Bu korunma çalışılan saatlerin belirlenmesi ve denetleme yapılmasıyla netlik kazanabilir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) çocuk işçiliğiyle ilgili koşulların düzeltilmesi ve çocuk işçiliğinin en az seviyeye indirilmesi için çalışmalar yapmaktadır. ILO' ya göre işçilik yaşı, zorunlu temel eğitimi bitirmiş, 15 yaşını doldurmuş çocukları kapsamaktadır. Ayrıca 15-24 yaş grubunda çalışanlar da sözleşmeye göre genç işçi kapsamındadır. ILO, televizyon ve sinema filmlerinde oynayan çocukları, defilelerde mankenlik yapan çocukları belirli koşullarda güvence altına almak şartıyla her ülkenin kendi yasalarına bırakmıştır. Medyada bu tarz işlerde çocukların çalıştırılması her durumda yetkili kişilerden izin alınması şartıyla gerçekleştirilmelidir. Bütün sözleşmelerde, 15 yaşın altındaki çocukların eğitimlerinin önünde engel olmadan çalışmaları şartı gözetilmektedir. Bu bağlamda medyada yer alan çocuklar, eğitimlerini aksatmayacak şekilde çalışmalarından söz edilebilir. 4857 sayılı İş Kanunu'nun 71. maddesi gereği, Türkiye'de yukarıdaki sözleşmeye benzeyen, 15 yaşın altındaki çocukların çalıştırılması yasaktır. 14 yaşında olanlar ise, zorunlu ilköğretim eğitimi tamamladıysa, bedensel ve zihinsel olarak gelişimlerinde bir problem olmayacak şekilde, okula devam edenlerin ise, eğitime engel olmayacak şekilde hafif işlerde çalışabilirler. Okula devam eden çocukların çalıştıkları saatler, okulda oldukları saatler dışında bir günde maksimum iki saat, 1 haftada on saattir. İlköğretimi tamamlamış, okula gitmeyen çocukların çalıştıkları saat ise, bir günde yedi saat ve bir haftada otuz beş saatten fazla olmamalıdır. 15 yaşını tamamlamış çocuklar günde sekiz, haftada 40 saate kadar çalışabilirler (Tekin-Yılmaz, 2014).

Madde 71 de geçen hafif işler ibaresinde bahsi geçen hafif işler, düşme tehlikesi olmayan meyve, sebze ve çiçek toplama işleri, kümes hayvanlarının beslenmesinde yardımcı işler, ipek böcekçiliği işleri, esnaf ve sanatkârların yanındaki satış işleri, büro hizmetlerine yardımcı işler, gazete, dergi gibi yazılı basının dağıtım ve satışı, fırın, pastane, manav, büfe ve içkisiz lokantalarda komi ve satış elemanı olarak yapılan işler, satılacak eşyalara etiket yapıştırma ve elle paketleme işleri, kütüphane, fuar, sergi gibi yerlerde yardımcı işler(yük taşıma, istifleme haricinde), spor tesislerinde yardımcı işler, çiçek satışı ve düzenlenmesi işleri çocuk işçilerin çalıştırılabileceği hafif işlerdendir. Genç işçilerin çalıştırılabileceği işlerle 16 yaşını doldurmuş fakat 18 yaşını bitirmemiş genç işçilerin çalışabilecekleri işler de hafif işlere benzer olmakla birlikte imalat, üretim ve paketleme işlerini de içermektedir. Okula devam eden çocuklarda çocuğun bedensel, zihinsel ve psikososyal gelişimi göz önünde bulundurularak, çalışacağı işe karşı kişisel yatkınlığı ve çalışılacak iş için yeteneğinin olup olmadığına karar verilip ona göre mevzuatta geçen hafif işlerde çalıştırılmalıdır. Okula devam eden çocukların okula devam zorunluluğu ile birlikte okuldaki başarılarına engel olmayacak, meslek seçimi için yapılacak hazırlıklara ya da Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yeterliliği kabul edilen mesleki eğitime katılmasına engel olmayacak işlerde çalıştırılabilirler (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2023).

Çocukların sanatsal, kültürel ve sportif etkinliklerde yer alması yalnızca ticari açıdan değil, çocukların fiziksel, ruhsal ve kişisel gelişimine etkileri oldukça fazladır. Bu bağlamda çocuklarda iş ilişkisinin dışında çocukların böyle etkinliklerde bulunmaları eğitim, eğlence açısından da önem arz etmektedir. Medyanın aracılı olması sebebiyle toplumun aldatici, yanıltıcı görüntüler ile duyarsızlaştığı ya da farkındalığın az olduğu söylenmektedir. Çocuk oyuncular, tiyatro, sahne sanatları, sinema, dizi ve reklamlarda oynayarak bir eserin oluşturulmasına katkı sağlayarak birer icracı sanatçı sayılırlar. Bu sebeple oluşturulan eserlerde bağlantılı olarak hak sahibidirler. ILO'da yer alan 138 sayılı 'Asgari Yaş Sözleşmesi' 8. maddesi, 'Yetkili makamların varsa ilgili işçi ve işveren örgütlerinin de görüşünü alarak çalışma yasalarına sanatsal faaliyetlere katılmak gibi amaçlar için münferit çalışma izni verilmek suretiyle istisnalar getirebilir.' demektedir. Bu söyleme göre çocuklar tiyatro, sahne sanatları, sinema, dizi, reklam ya da diğer filmlerde oyuncu olarak oynaması ve sanatsal etkinliklerde bulunmasının yasalarla çocuğu güvence altına almak şartıyla çalışma izni için istisnai bir durum karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda medyanın

çocuk emekçileri ve çocuk işçiler arasındaki ilişkiyi inceledikten sonra televizyon yayınlarında bulunan çocuk oyuncuların haklarının nasıl korunduğu, medya sektörünün çocuk haklarını ne kadar göz önünde bulundurduğu da ayrıntılı olarak incelenmelidir.

2.5. Çocuk Hakları ve Medya

Çocuk Hakları Sözleşmesini, BM Genel Kurulu 20 Kasım 1989 tarih ve 44/25 sayılı kararla kabul etmiş, 2 Eylül 1990 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Türkiye bu sözleşmeyi 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamış ve 4058 Sayılı Kanunu 11 Aralık 1994'te 22138 sayılı resmi gazetede yayımlanarak taraf devletlerden biri olmuştur (TBMM, 2010). Bu sözleşmeye göre, çocukların temel, barınma, beslenme, sağlık ve korunmasına ilişkin haklar olarak tanımlanmaktadır. Buradaki haklar sözleşmeyi kabullenen taraf devletlerin ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları, resmi kurumlarınca değişik projelerle uygulanmaya konulmaya çalışılmaktadır (Erbay, 2010)

Çocuk oyuncular, hayatlarını insan hakları ve demokrasinin gereklerini yerine getirerek sürdürmelidirler. Çocukluk döneminde bu imkânlarla ulaşamayan çocukların kişilik gelişiminin zarar göreceği uzman kişiler tarafından belirtilmektedir. Bu bağlamda çocuklukta yaşanan her türlü ihmal, yetişkinliği de kapsayacak bir sebep ve bir sonuç ilişkisinde değerlendirilmelidir. Çocuğun katılım hakkının uygulamaya geçebilmesi için; yetişkin insanların çocukları, bağımsız bir kişi gibi görerek, çocuklardaki potansiyeline inanmaları gerekmektedir (Koman, 2011).

Uluslararası hukukta çocukların kültürel ve sanatsal alanda faaliyet göstermesi yasal düzenlemeler aracılığıyla belirlenmişken Türkiye'de bu konuyla alakalı sınırlı yasal düzenleme mevcuttur. Türkiye'de 1990'lı yıllardan beri dünyada etkili çalışmalarla birlikte çocuk işçiliği ile alakalı mevzularda duyarlılık günden güne artış göstermiştir. ILO'nun Çocuk Emeginin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı'na (IPEC) 1992 yılında imzalanan Mutabakat Zaptı ile Türkiye bu meseleyle ilgilenmiştir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı Çalışma Genel Müdürlüğü Çocuk İşçiliği İle Mücadele Şube Müdürlüğü meydana getirilmiş ve çocuk işçiliği ile alakalı konularda iş müfettişleri eğitilmiştir. Halen ILO ve UNICEF bu meseleye desteklerini sürdürmektedir (Diken ve Güre Şenalp, 2011).

Çocukların korunmasına ilişkin uluslararası bir örgüt kurulması düşüncesi ilk kez 1894 yılında meydana gelmiş; bununla ilgilenen bazı Avrupa ülkelerinden temsilci olanlar Paris’te özel olarak toplanmışlardır. Çocukların korunması için uluslararası bir merkez kurulması için ilk resmi kalkışma 1912 yılında İsviçre’de toplanılmış ve çalışmalar I. Dünya Savaşı’na kadar devam etmiştir (Topuzoğlu, 2004). Sözleşmedeki 17. madde medyanın çocuk hakları açısından rolünü içermektedir. Çocuklarla İlgili Konularda Gözetilecek İlkeler ve Yollar başlığı altında Uluslararası Gazetecilik Federasyonu tarafından 1998 yılında Brezilya’daki toplantıda geliştirilen raporda, çocuk hakları ve medya ile ilgili şunları içermektedir: Çocuğu ilgilendiren meselelerde yazı yazarken hassas olmak ve çocuğun zarar görmemesi çabalanmalıdır, çocukların görsel sunumundan ve teşhirinden zarar göreceği durumlarda kaçınılmalıdır. Çocuklar haberler için malzeme olarak kullanılmamalıdır. Kamu yararına yapılan bir şey olmadıkça çocukların kimliği ortaya çıkarılmamalıdır. Çocukların cinsel içerikli görüntülerde kullanılmasının önüne geçilmelidir. Çocuk tarafından sağlanan bilginin teyidi yapılmalı bu durum gerçekleştirilirken de çocuğun risk altında olması engellenmelidir. Çocuğa ait görüntüler alınırken adaletli ve net olunmalıdır, çocuk ve/veya çocuktan sorumlu bireyin rızası alınmadan görüntü alınmamalıdır. Çocuk adına, çocuğun çıkarlarını koruduğunu ifade eden kurum ve kuruluşların doğru olduğundan emin olmak için kimlik bilgileri kontrol edilip onaylatılmalıdır. Çocuk için açık ve net bir fayda sağlamadığı düşünülürse ailesine ödeme yapılmaması gerekmektedir (Diken ve Güre Şenalp, 2011).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni medeni, sosyal, ekonomik ve kültürel haklar gibi başlıklarla inceleyebiliriz. Sözleşme, çocuğun öncelikli yüksek yararı temel alınarak çocukların yaşama ve sağlığını korumak, geliştirmek ve yeteneklerini göz ardı etmemek, korunmak ve bakımının sağlanması ve çocuğun görüşlerine değer verilmesi gibi kıstasların yanı sıra çocuğa karşı yapılan her türlü ayrımcılığın önüne geçilmesi ilkeleri ışığında değerlendirilmelidir. Sözleşme üç hak grubunda yorumlanmaktadır. Bunlar; tedbir, koruma ve katılımdır. Tedbir, çocuğun eğitim, sağlık, yeterli bir standartta yaşama ve sosyal olarak korunma gibi temel ihtiyaç ve hizmetlere erişim için olan haklardır. Koruma, çocuğu istismar, sömürü, kötü muamele gibi şiddetin her türlüşünden korunması hakkıdır. Katılım, çocuğun sesini duyurması ve karar verme süreçlerinde çocuğun da yer alması hakkıdır (Şirin, 2016).

Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin (ÇHS) özelliği, BM Genel Kurulu’ndaki ülkelerin çoğu tarafından imzalanmasıdır. Sözleşme, çocukları ilgilendiren her türlü

ayrımcılığın bitirilmesi ve çocukların kamusal alana özgür iradeleri ile katılımlarının gerçekleştirilmesini amaçlar. Çocukların kamuya dâhil olmasının bazı toplumlarda medya aracılığı ile gerçekleşebileceği düşüncesi, çocuk hakları açısından medyanın önemini katlamaktadır. ÇHS, bu anlamda medyanın çocuk hakları konusunda sorumluluğunu yerine getirmek için temel prensipleri vardır. ÇHS’ nin çocukların medya aracılığıyla bilgiye ulaşma hakkına göre, Madde 3, Sözleşme’ deki en mühim maddelerinden birisidir. Buna göre, çocukları alakadar eden bütün etkinliklerde bütün kurum ve kuruluşların çocuğun “öncelikli yüksek yararını” göz önünde bulundurulmasıdır. Çocuklara özel bir alaka göstermek gerektiği devletin ve bütün kurum ve kuruluşların sorumluluğudur. Madde 12’ de ise, çocuğun katılım hakkından söz etmektedir. Bu maddeye göre: “Taraf Devletler, kendine ait görüşleri oluşturma yeteneğinde olan çocuğun, kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbest ve özgür bir şekilde ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşına ve olgunluğuna uygun şekilde, gerekli özen gösterilmek şartıyla tanırlar. Madde 13, “Çocuğun, düşüncesini özgür bir şekilde açıklama hakkı vardır; bu hak, ülke sınırlarının da dışındadır; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.” Bu madde çocukların ifade özgürlüğünü ve düşüncelerini açıklama özgürlüğünü düzenlemektedir. Madde 14’ e göre, her çocuk din, düşünce ve vicdan özgürlüğüne sahiptir. “Taraf Devletler, çocuğun düşüncelerine, vicdanına ve dini özgürlüklerine saygı gösterirler. Taraf Devletler, anne-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle birlikte haklarını kullanılmasında çocuğa yol göstermek için hak ve ödevlerine, saygı gösterirler”. Madde 17’de, çocukların önceki maddelerde düzenlenen hak ve özgürlüklerini kullanabilmesi için hangi araçların gerekli olduğu belirtilmektedir. Çocukların bütün bu özgürlükleri kullanabilmesi için en önemli araç medyadır. Bu maddede, çocukların bilgi edinme ve haberleşme hak ve özgürlüklerinin medya aracılığıyla gerçekleşebileceğinden bahsetmekte ve çocuk haklarının korunması amacıyla sözleşmeyi imzalayan taraf devletlerde bulunan medyaya has bir sorumluluk yüklemektedir. Madde 29’ da, sözleşmeyi imzalayan taraf devletlerin çocukların eğitiminin amaçlarının, çocuklara yönelik öncelikli olarak çocukların yüksek yararının göz önünde bulundurulmasının amaçlanmasının gerekliliğinden söz eder. Madde 30’ a göre, bir ülkede azınlık halde bulunan gruplara dâhil olan çocukların ait olduğu azınlık toplumunun öteki üyelerle beraber kendi kültürlerinden faydalanabilir, kendi dinine inanabilir ve kendi dilini kullanma

hakkından yoksun bırakılamaz. Bu durumda azınlık gruplarında olan çocukların kendi anadillerini ve kültürünü özgürce ifade edebileceği hakkı ÇHS ile güvence altındadır (Avcı, 2011).

Çocukların medyaya katılmaları ile ilgili 1. Çocuk Hakları Kongresi'nde şunlara yer verilmiştir: Çocuklar görüşlerini özgürce ifade edebilmelidir, medyada çocuklarla ilgili mevzularda, çocukların fikirleri alınmalı bu fikirlerin ilgili yerlere ulaşması için çaba gösterilmelidir, çocuklar kendileri hakkındaki her türlü şeyde bilgi alabilmelidirler, çocuklar, kendilerinin medya yapımlarını oluşturabilmelidir. (Koman, 2011)

Çocuk haklarının ihlal edilmesi sadece medyanın çocuk haklarını ana temaya alarak yayınlar yapmasıyla engellenemez. Toplumların çocuğa bakış açısı ve çocuk algısı, medyada çocuğu nesnel bir hale getirmesi, çocuk haklarının ihlal edilmesinin yanı sıra çocukların ihmal ve istismar edilmesiyle de bağlantılıdır. Toplumdaki çocuk algısının nesnel bir biçimden öznel bir biçime çevrilmesi, çocuk haklarıyla ilgili farkındalık ve bilince sahip olunmasıyla dünyadaki medyanın çocuk dostu olmasıyla sağlanabilir. Bunun sağlanması için kitle iletişim araçlarının üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmesi ve buna bağlı olarak yayıncılık anlayışı geliştirmesi medyanın çocuk dostu olması için bir adım olabilir (Şirin, 2011). Medyanın çocuk dostu olması, medyada yer alan çocuk oyuncuların çalışma koşullarının çocuklara uygun şekilde düzenlenmesi, çocuk haklarına saygılı, çocuğun öncelikli ve ayrıcalıklı olduğunu kabul eden medya içeriklerinin yapılması, çocukların gelişimlerine önem veren, çocukların yüksek yararını gözetten bir medya anlayışı çocuk ve medya açısından oldukça gerekli bir durumdur.

2.6. Çocukların Medya'da Temsilleri

Temsil, Türk Dil Kurumuna göre 'birinin ya da topluluğun adına davranmak, belirgin özellikleri ile yansıtmak, sembolü olma, simgeleme şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2010). Medyadaki üretilen ürünler toplumsal temsiller araç edilerek oluşturulmuştur. Bu ürünler, toplumların kendine özgü değerleri ve toplumsal süreçleriyle anlam kazanmaktadır (Karadaş, 2013). Çocuklar medyadaki ürünlerin hemen hemen her kolunda bulunmaktadır. Bunlar, diziler, reklamlar, sinema filmleri çocukların temsil edildiği medya araçlarıdır. Televizyonda karşımıza çıkan medya

ürünlerinin çoğunda toplumu temsil eden şeylerden biri de çocuklar olduğu için bu ürünlerde onlara çokça yer verilmektedir. Çocuk gelişimi ve medya arasında karşılıklı bir ilişki olmasının ana sebebi, bütün çocukların ve bütün ekranların birbirinden farklı olmasıdır. Basın-yayın, elektronik ve dijital medyanın içerikleri de birbirinden farklıdır. Günümüzün çocukları geniş çaplı iletişimin, sosyal ağların, mobil cihazların, interaktif oyunların ve online videoların içinde, onların sosyal ve kişisel hayatlarının tamamen bu içeriklerle bağlantılı olduğu, her şeyi içine alan bir medya ortamında büyümektedirler (Montgomery, 2013). Bu medya ortamının içinde çocukların şahsen bulunduğu durumlar da olmaktadır. Çocuklar günümüzde, dizilerde, reklamlarda ve filmlerde oynayarak medya sektöründe şahsen yer almaktadırlar. Çocuk oyuncuların dizilerde, reklamlarda ve filmlerde oynamasına ilişkin çalışma koşulları da önemlidir. Çocuğun gelişimi, eğitimi, uyku saati, beslenmesi vs. göz önünde bulundurulmalıdır. Zafer Ayden Türkiye Sinema Emekçileri Sendikası Sine-Sen örgütlenme uzmanı vasfıyla, bazı çocukların, uyku saatlerine dikkat edilmeden 15-16 saat setlerde bekletildiğini söylemektedir. Bunun yanında sağlık raporu alarak eğitimlerinden de uzak kalan bu çocuklara sosyal bir güvence de sağlanmadığından bahsetmektedir. “Bez Bebek” isimli dizide rol alan Asena Keskin’in annesiyle yapılan röportaj “Ekranın Çocuk İşçileri” başlıklı yazıda ayrıntılı olarak anlatılmaktadır. Yapılan röportajda, yukardaki bilgiler benzerlik göstererek, çekimler yapılırken ilk günlerde çekimlerin saatler boyu devam ettiğini, geceleri saat 3-4’e kadar sürdüğünden bahsedilmekte, genellikle çalışılan saatlerinin çocuklara göre değil, de en ünlü kişiye göre düzenlendiğinden söz edilmektedir. Röportajda ifade edilenler, görüşme yapılan diğer çocuk oyuncuların annelerinin anlattıklarıyla da benzer şekilde, çocukların setlerde bir araç olarak görüldüğünden, onlara özel ilgi göstermediklerinden bu yüzden de sahnelerin tekrarlandığından, süre uzadıkça çocuk oyuncuların bıkmış olduklarından, uykusuzlukla mücadele ettiklerinden dikkatlerini veremeyip olaylardan koptuklarından bahsetmektedirler (Ürüt, 2008).

Çocuklar medya temsillerinde çalışırken temsil ettikleri roller temsili bir durum olmakla beraber bazen de yaşanmış olaylardan esinlenilerek oluşturulmaktadır. Çocuklar da toplumun bir parçası olduğu için hayatın içinde bulunan durumlardan ayrı tutulamaz. Bu bağlamda çocukların medyadaki temsil biçimleri iki başlıkta incelenebilir. Bu başlıklar: Sinemada Çocukların Temsili ve Reklamlarda Çocukların Temsili’ dir.

2.6.1. Sinemada Çocukların Temsili

Çocuğa yönelik medya içeriklerinde temsil bir hayli önemlidir. Çocuğa ait özellikler medya içeriklerine yansıtılarak, çocukların hayal gücüne hitap etmelidir. Çocuk medya içeriklerinde ana kahraman çocuk olmalıdır. Bu tarz içerikler çocuklar için daha çok dikkat çekicidir. Yeşilçam döneminde bu tarz çocuk kahramanlı yapımlar denenmiştir. Çocuklara yönelik medya piyasasının iyi iş yaptığını gören yapımcılar, art arda çocukların başrolde yer aldığı filmler çekmeye başlamışlardır (Akdağ, 2021). Tarihsel açıdan sinemaya bakıldığında belli dönemlerde sinemanın çocuklara ihtiyacının olduğu görülmektedir (Baker, 2011). Sinemada yer alan çocukların sahnelerinden kalan zamanlarda senaryoda olan ama çocuğu ilgilendirmeyen, yetişkinlere uygun olan diğer sahnelere şahit olabilir. Çocuğun temsil edilmesinin sinemada araştırılabilmesi için öncelikle sinema ve çocuk arasındaki ilişkiyi tüm ayrıntılarıyla incelemek gerekir. Bu incelemeyi yaparken de çocuğun içinde yetiştiği aileler göz ardı edilemez. Bu bağlamda, çocukları ailelerinden, aileleri de toplumdan soyutlamak ve bu şekilde değerlendirmeye almak bir hayli zordur.

Sinema ve televizyon filmlerinde, aile içindeki çocuk bakımı, ev işleri gibi meselelerin Türk toplumunun genelinde olduğu gibi kadınların görevi olarak görüldüğü, kız çocuklarına bu rol modelin önerildiği karşımıza çıkmaktadır. Türk sinemasında 1960'dan başlayarak 1970'lerin sonlarına kadar geçen zaman içerisinde yayınlanan toplumsal realite içerikli filmler, mevcut olan aile yapısını olumlu kılmanın ötesinde, aile yapısını ve aile içi ilişkileri sorgulayan ve toplumun değişmesine paralel olarak statüleri değişen kadın, erkek ve çocuk kahramanlar meydana getiren bir anlayışı gözler önüne sürmektedir. Kız çocuk, annesi gibi bir ailesi için çabalayan kadın olacak biçimde yetiştirilirken, erkek çocuk, kardeşlerin arasında büyüklerine saygılı ve aile büyüklerinin aldıkları kararları onaylayan kişi durumundadır. Ailede kız çocuklarından daha önemli bir yeri olan erkek çocuklar büyüklerine saygılı olmakla birlikte yaşlarıyla orantılı olarak aile içinde sözleri dikkate alınmakta, hatta babaları ile birlikte karar alabilmektedir (Kaplan, 2015). Çocuklar toplumun bir parçasıdır ve toplum çocuktan soyutlanamaz. Sinema da toplumu kapsayan medya içeriklerinden birisi olduğu için çocuk oyuncuların sinemada yer alması da oldukça doğal bir

durumdur. Hayatın içinde çocuklar var oldukça, medya içeriklerinden hayatın kendisini konu alan sinema da çocuksuz düşünülemez.

Yurtiçindeki sinemada çocukların temsili için örnekleri incelemek yararlı olacaktır. 1940 yılının sonlarına doğru Türk Sineması'nda 'yıldız' kavramı yer almaktadır. 1951 de Yıldız isimli bir dergide düzenlenen yarışmada birinci olan Ayhan Işık Türk Sineması'ndaki ilk yıldız erkek oyuncu olmuştur (Kara, 2017). Bu dönemde afişlere konu olan 'çocuk yıldız' ifadesi gişelerde rekor kırmayı amaçlamıştır.

Sinema 60 Dergisi' nin içerisinde Vildan Gülerman, Tanju Eraslan ve Rüya Gümüştata'dan dönemin yeni çocuk yıldızları olarak söz edilmektedir (Becerikli, 2018). 1970'lerde Ömercik karakteriyle hayat bulan Ömer Dönmez isimli oyuncu, Afacan karakterleriyle filmlerde yer alan Menderes Utku isimli oyuncu, sezer İnanoğlu, İlker İnanoğlu, Gülşah Koçyiğit ve Parla Şenol çocuk oyuncular olarak filmlerde yer almışlardır. 1960'larda başrollerde bulunan çocuk oyuncuların, günümüzdeki zamana kadar değişik çocuk tiplerleriyle filmlerde rol aldıkları görülmüştür. Sonraki yıllarda çocuk tiplerleri arka planda gösterilmeye başlanmıştır (Baloğlu, 2018).

1960-1970 yılları arasında en popüler filmlerden birisi Ayşecik'tir. Çocukluğun temsil edilmesi Ayşecik filmlerinde görülmektedir. Birbiri ardına gelen filmlerden 2 tanesi en çarpıcı olanlardandır. Bunlardan ilki Osman Fahir Seden'in yönettiği Ayşecik Yavru Melek (1962) filmidir, öteki de Ertem Göreç' in yönettiği Ayşecik Fakir Prenses (1963) filmidir. İki filmin de senaristi Hamdi Değirmencioğlu'dur. Başrol oyuncusu ise, Zeynep Değirmencioğlu'dur (Scognamillo, 2011). Ayşecik Yavru Melek filminde iki ayrı bölüm vardır. Filmin ilk kısmında mutlu bir aile ve temel eğitimin iyi bir şekilde olması işlenmektedir. Babasının gözetiminde Ayşecik yatılı okula gönderilir, müzik ve dans dersleri alarak dil öğrenmektedir. Çocukluğunu doyasya yaşamaktadır. Filmin ikinci kısmında ise, modern çekirdek aile kavramı vardır, ailenin öneminden bahsedilmektedir. Ailede birlikteliği sağlayan güçlü bir kadın karakterden bahsedilmektedir. Bu karakter Ayşecik' in babaannesidir. Ailenin bütünlüğü babaanne ölünce bozulmuştur. Ayşecik'in babası da trafik kazasında yatalak olunca ailede bir kaos hakimdir. Çocukluğunu doyasya yaşayan Ayşecik' in olaylar silsilesiyle çocukluğunu yaşayamaması, dram dolu bir hayata dönmesi işlenmektedir. Bir diğer güçlü karakter olarak Ayşecik' in öğretmeni gösterilmektedir. Filmin sonunda Ayşecik'in öğretmeni babasıyla evlenerek aileyi yeniden toparlayıp

aile bütünlüğünü sağlamaktadır. Dağılan düzen toparlanmıştır. Ayşecik Fakir Prenses filminde ise, çocukların çocukluk dönemlerinde kurdukları hayaller üzerine kurgulanmıştır. Ayşecik prenses olmayı istemektedir. Bunun nedeni, sosyal statüsünden ötürü çocukluğunu tam olarak yaşayamamasıdır. Ayşecik afacan ve zeki bir çocuk olmakla birlikte gecekonduda yaşamaktadır ve temel eğitimi alamamaktadır. Çocukluk dönemi içinde yaşadığı sosyal statüyle mücadele etmekle geçer. Ayşecik, yetişkin rollerini üstlenen bir çocuktur. Filmdeki prenses karakteri ise disiplin ve sorumluluk duygusuyla yetişen çocukluğunu yaşayabildiği bir ortamdır (Doğan, 2019).

Türkiye’deki sinemada çocuk oyuncular ilk olarak tıpkı Ayşecik’te olduğu gibi Yeşilçam döneminde görülmeye başlandı. Bazı oyuncular Yeşilçam döneminde Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı (1975) isimli yapımdaki Bacaksız karakteri gibi figüran olarak oynarken, bazıları da Sezercik Yavrum Benim (1971) isimli yapımdaki gibi başrolde yer aldı. 2000’li yıllardan sonra Sihirli Annem (2003) gibi yapımlar fantastik çocuk dizileriyle yayınlar yapılmaya başlandı. Çocuklar Duymasın (2002) isimli dizide ailelerle çocuklar arasındaki diyaloglar, bu dönemde oldukça popüler olmakla birlikte hafızalara kazındı. Bu dizide Havuç karakterindeki çocuğun ailesinden devamlı telefon istemesi büyüyünce de araba istemesi yirmi birinci yüzyıldaki çocukların tüketim kültürü, istekleri diziye yansıtılmıştır. Havuç karakterinin yanı sıra Duygu ve Orçun gibi karakterler de dizide çocuk oyuncu olarak bulunmaktadır. Öyle Bir Geçer Zaman Ki (2010) dizisinde ise, senaryonun dramatik olması sebebiyle izleyici kitlesinin kalbine girmeyi başarmıştır. Babaları gemi kaptanı olduğu için babalarından uzakta kalan çocukların hikâyesine yer verilmiştir. Babalarının hataları yüzünden yuvaları dağılan ailede kavgalardan, tartışmalardan en çok etkilenen kişi ise 5 yaşındaki küçük Osman’dır. Dizide Osman’ın masumluluğu ve yaşanan trajediye karşı tepkileri anlatılmaktadır. Dizide Osman büyüdüğünde de problemli, suça karışan, ailesini endişelendiren biri olarak bahsedilmektedir. Bu dizide ailede ve devlette yaşanan şiddet içeren olaylarla birlikte sarsılan değerlerin sorgulandığı görülmektedir (Karaboğa, 2016).

Daha eski tarihli Küçük Besleme isimli televizyon dizisi, 19 Mayıs 1999 tarihinde yayımlanmaya başlanmıştır. Kemalettin Tuğcu’ nun aynı isimli eserinden uyarlanarak çekilen dram türündeki televizyon dizisidir. Küçük Besleme dizisinde iki kardeş anneleriyle bir evde yaşamaktadır. Annelerinin ölmesiyle iki kardeş de farklı

farklı evlerde yeni hayatlarına başlamışlardır. Bilge isimli çocuk oyuncuyu Nur Kulakoğlu canlandırmaktadır. Bilge annesi öldükten sonra besleme olarak bir konağa yerleştirilmiştir. Bu konakta hem ev işlerine bakıp hem de orada yaşamaktadır. Emine isimli karakter evin hizmetçisidir ve Bilge'ye birçok konuda yardımcı olmaktadır. Emine Teyzesi Bilge için oldukça önemlidir. Evin hanımı olan Hayriye Hanım Bilge'ye kötü davranmaktadır. Saçlarını keserek, ona şiddet uygulayarak Bilge'yi aşağılamaktadır. Üç sezondan oluşan dizi ilk önce haftalık yayınlanırken daha sonra günlük olarak yayınlanmaya başlamıştır. Dizide, Bilge ve abisi Murat'ın yaşadıkları dramatik bir şekilde anlatılmaktadır. Dizide yapılan her iyiliğin ve kötülüğün karşı tarafta bıraktığı izler, ne olursa olsun bütün çocukların sevgiye, ilgiye ve şefkate ihtiyacının olduğu ve iyi kalmanın insana verdiği huzurun ne kadar önemli olduğu gibi mesajlar verilmektedir (Küçük Besleme, 1999). Çocuk oyuncuların dizilerde hayat bulduğu bir başka dizi ise Anne dizisidir. Anne isimli televizyon dizisi aile ve dram üzerine kurgulanmış, senaryosunu Berfu Ergenekon'un yazdığı başrollerinde Cansu Dere ve çocuk oyuncu olan Beren Gökyıldız'ın bulunduğu bir yapımdır. 25 Ekim 2016 tarihinde yayınlanarak, 20 Haziran 2017 de final bölümüyle sonlanan dizide başroldeki çocuk oyuncu Melek isimli bir karakterdir. Melek ailesi tarafından istismara uğramaktadır. Melek'in öğretmenini rolündeki Zeynep Güneş, Melek'in suistimal edildiğini öğrenir ve Melek'i kaçıtır ve ona koruyucu annelik yapmaktadır. Bu dizinin ilk bölümünde çocuk oyuncu olan Melek gerçek annesi ve onun sevgilisi tarafından bir çöp poşetine konularak çöpe bırakılmıştır. Melek'in öğretmenini Melek'i çöp poşetinden kurtardıktan sonra onu kaçırmıştır. Çöp poşetine koyulan Melek için istismarın boyutu dizide açıkça ifade edilmektedir (Anne,2016). Benzer şekilde Beren Gökyıldız'ın Mavi isimli karakterle başrollerde yer aldığı, Koray Kerimoğlu'nun yapıp yönettiği Çocukluk dizisi de dram türünde bir yapımdır. Çocukluk dizisinde Mahir Boztepe karakterini Erdal Beşikçiöğlu canlandırmaktadır. Mahir karakteri Ali Kaan Umut Evi isimli çocuk yuvasının müdürüdür. Burada Mavi karakterinin yanı sıra yuvada yaşayan diğer çocuklar da Bambi, Serçe, Hayalet, Nene, Zeynep gibi isimlerle çocuk oyuncu olarak bulunmaktadır. Dizide çocukların yaşadığı istismarları ve aile özelemlerini anlatan dram içerikli sahneler oldukça fazladır. İzleyiciyi derinden etkileyen istismar sahnelerinin çocuk oyuncuya olan etkileri de göz ardı edilmemelidir. Ancak diğer yandan çocuklarda istismarı anlatmanın çocuk oyuncular aracılığıyla yapılması da doğal bir durumdur (Çocukluk, 2020). Bu dram dolu sahneler çekilirken çocuklar belki de hiç mutsuzluk hissetmeden, neşeli bir ortamda drama etkinliği

yapıyormuş gibi sahnelerin çekimi sağlanıyor olabilir. Burada bahsedilen dizilerin sahneleri çekilirken setin durumunu ve çocukların sahneyi çekerken ruh halini set içinde olmadığımız için bilemiyoruz.

Çocuğun temsili çocuktur denebilir. Televizyon içeriklerinde çocuklaşmış yetişkinler de kullanılmaktadır. Bu açıdan ‘Güldüy Güldüy’ adlı TV programını bir başka açıdan değerlendirmek gerekir. Bu tip programlar şeklen yetişkine dönüktür. Bu nedenle bu tip programlarda pedagoji ilkeleri çok dikkate alınmaz. Ancak burada çocuklar oynadığı için bu içeriği çocuklar da izleyecektir. Yetişkine dönük hazırlandığı iddia edilen program örtük bir biçimde çocuğa da hitap etmektedir. Yapımcılar bunu biliyor olmalıdır. Aynı programın yetişkin oyuncuların bulunduğu şekli de Güldür Güldür isimli televizyon programıdır. Burada da çocuk oyuncuların oynayacağı bütün rolleri yetişkin oyuncular oynamaktadır (arada sırada küçük oyuncular gelse de). Yani çocuklaşmış yetişkinler kullanılmaktadır. Çocuk rolünü oynayan yetişkinler eğlenceli bir ortam yaratmaktadırlar. Yetişkinler için olan bir programda çocuk oyuncuların yer alması daha sempatik karşılanmaktadır. Çocuk oyuncuların bu tarz programlarda bulunmasıyla birlikte izleyici kitlesinin içinde çocuklar da yer almaktadır. Bunlardan başka 2000’li yıllarda Türkiye’de genel anlamda yetişkinlere dönük ‘Bez Bebek’ ve ‘Selena’ gibi seriler çekilir. Bu serilerde masalımsı bir dünya var edilerek izleyiciye sunulmakla birlikte video paylaşım siteleri üzerinden özellikle çocuklar tarafından izlenmeye devam edilmektedir. Ancak bu serilerde işlenen konuların içeriği (Hades isimli kötü karakter kötülük yaparak eğleniyor, insanları kötülük yapmak için kullanıyor vb. gibi) ve kullanılan dil itibari (Kıvılcım karakterli çocuk oyuncunun annesine Aslı diyerek ismiyle hitap etmesi, kuzenlerine “ezik” demesi vb. gibi) ile bu serilerin pedagojik olarak incelenmesi gerekmektedir. Çocukların bulunduğu medya içeriklerinde etik ilkeler göz önünde tutulmalıdır (Akdağ, 2021).

Yurtdışında çocukların kullanıldığı sinema filmlerine bakacak olursak çocuklardan birçok filmde yararlanıldığı görülmektedir. Bunlardan komedi filmlerine “Evde Tek Başına” film serisi bir örnek olabilir; ailesinin başka bir yere gitmesiyle evde yalnız başına kalan bir çocuğun komik hikâyesini içermektedir. “Baby’s Day Out”(Bebek Firarda) isimli yapım bir komedi filmidir ve bir bebek başrolüdür. Yetişkinlere yönelik izlenimi verse de ‘Wonder’ isimli filmde filmin başkahramanı çocuk olduğu için ve filmde bir hayli çocuk karakter de bulunduğu için çocukların bu

filmi izleyeceği varsayılmaktadır (Akdağ, 2021). Bir filmin çocuklar tarafından izlenmesi için filmde sadece çocukların yer alması gerekmez. Daha çok Avrupa'daki sinemalarda çocukların kullanıldığı görülmektedir. Bu açıdan “Yasak Oyunlar” (1952) filmi çocukların özne olarak kullanılmasını farklı ve gelişmiş bir boyutta karşımıza çıkarmaktadır. Geçtiğimiz 30 yıl içerisinde sinemalarda, çocukların geleceğini inşa etmek konusu incelenmelidir. Bu konuyla alakalı Michael Haneke isimli yapımcının 2005’ te yayınlanan ‘Cache’ (Saklı) isimli filmde, çocukluk döneminden kalma yıllarca kendi içinde büyütülen bir hatanın orta sınıftaki aydın bir karakterle vicdan muhasebesi yapmasını konu alır. Çocuklukta yapılan hatalarla yüzleşmek durumunda kalmakla alakalı olarak çocukluk döneminin aslında ne kadar önemli olduğunu gözler önüne seren bu yapım çocukları kullanarak verilmek istenen mesajı anlatan örneklerden biridir (Düzcan, 2017).

Çocukların medyadaki temsillerinin örneklerine bakacak olursak, Charlie Chaplin tarafından yapılan The Kid isimli filmde hikâyede tam merkezde olan çocuk karakterlerdir. Sinemada çocuğu keşfeden ve onu filmlerde ilk kez ciddi anlamda kullanan kişinin Charlie Chaplin olduğu söylenebilir. Kendisinin yapmış olduğu “The Kid” isimli filmde kendisine filmin başından sonuna kadar bir çocuğun eşlik ettiği görülür. Bu filmde sokağa terk edilmiş bir çocuğun yoksul bir adam tarafından büyütülme hikâyesi anlatılmaktadır. Bir başka filmde çocuklar üzerinden mesaj verilerek, çocuk bir simge gibi kullanılmıştır. Eisenstein’in Potemkin Zırhlısı isimli yapım buna örnektir. Bu yapımda, Rus- Japon savaşı sırasında güçsüz duruma düşen Çarlık askerlerinin Çarlık rejimine karşı ayaklanarak Odessa’ya gemilerini demirlemesi ve buradaki olaylar anlatılmaktadır. Hikâyede tam olarak ana kısımda yer almasa bile Odessadaki merdivenlerden aşağıya düşen, düştüğünde üstüne basılıp geçen veya uçurumda aşağı düşürülen çocuk hikâyeyi tamamlayan bir simge haline dönüşmüştür. Sinemalarda simge olarak kullanılan ve farklı rollerde yer alan çocukların, filmde bütünlüğü sağladığı, filme bir amaç kazandırdığı, filmin kabul edilebilir olmasını ve metinlerin arasındaki geçişlere yardım ettiği görülmektedir (Pembecioğlu, 2006).

Yurtdışında çocukların temsil edildiği filmlerden birkaç örnek daha verecek olursak “Babel” adlı filmde üç ayrı kıtada üç ayrı ailenin kesişen hikâyeleri anlatılmaktadır. Filmde yetişkinlerin yaptıkları hataların bedelini çocuklar ödemektedir. Çocuklar filmde ana rollerde değildir, ancak çocukları filminden çıkarıp aldığınızda ise filminden geriye hiçbir şey kalmamaktadır. Bu filmde çocukların temsil

edilmesi yetişkin izleyicilerin duygularına da hitap etmektedir. Küçük Gün Işığım (Little Miss Sunshine) adlı filminde de küçük, akıllı ancak şişman bir kız olan Olive'in ülkenin diğer yakasında yapılan güzellik yarışmasına katılmak en büyük hayalidir. Ailesi de bu hayal için eski bir minibüsle yola çıkarken aile olmanın ne demek olduğunu tekrardan keşfetmelerini sağlayan bu yolculukla birlikte ailenin çocuk için önemini anlatan sinemadaki çocuk temsili açısından örnek teşkil edecek bir yapımdır. Bu yapımda çocuk temsilen yetişkine dönük kullanılmıştır. Lord of the Flies filmi de çocukların filmlerde temsili açısından önemlidir. Filmde tüm kahramanları çocuklardır. 'Güneş İmparatorluğu' adlı filmin başkahramanı bir çocuktur. Yine II. Dünya Savaşı yıllarını anlatan ve bir babanın küçük çocuğunu savaşın yıkıcı etkilerinden veya travmasından en az etkilenmesi için verdiği mücadeleyi ortaya koyan "Life Is Beautiful" adlı film de hikâyenin içine de baştan sona çocuk konduğu için etkilidir. Harry Potter gibi fantastik filmlerde çocuklar başrollerdedir. Çocuk ajitasyonuna önem veren yapımcılar, etkiyi artırmak için, çocukları filmlerde, reklamlarda, siyasette, hemen hemen her yerde kullanabilirler (Akdağ, 2021).

Çocuklar toplumun bir parçasıdır. Bu sebeple bir toplumun ya da bir ailenin canlandırılması için çocuk oyuncuların faydalanılması toplumun ve hayatın bir parçası olan çocukların da medya yapımlarında oyuncu olarak yer alması oldukça doğal bir durumdur. Burada sözü geçen bütün filmlerde çocuk oyuncular farklı amaçlar için filmlerde bulunmaktadırlar. Çocuk oyuncular aracılığıyla insanlara belli mesajlar verilmektedir. Mesaj vermek için ya da filmin etkileyiciliğini artırmak amacıyla çocukların kullanılmasının ne kadar gerekli olduğu ise tartışmaya açık bir konudur. Ancak çocukların oynadığı filmlerin daha çok insanlara dokunduğu, akıllarda daha fazla kaldığı, anlatılmak istenenin izleyiciye etkili bir şekilde anlatıldığı da bir gerçektir.

2.6.2. Reklamlarda Çocukların Temsili

Tüketim kültürü, toplumu eğlendirip, onlara yönlendirme yaparken devamlı bir değişim ve gelişim göstermektedir. Tüketim açısından popülerliği korumak için sürekli yeni şeyleri kişilere sunmak zorundadır (Karaduman, 2017). Bu tüketim kültürü, ihtiyaç olmayan ürünleri ihtiyaçmış gibi göstererek, kişilerin tüketim yapması

için yönlendirme yapmaktadır. Ticari olarak hareket edildiği için sürekliliğe gerek duyar. (Selvi ve Altan, 2014). Tüketim için ürünler piyasaya sürülmeden önce ihtiyaç alanı oluşturulur. Daha sonra ürünler piyasaya ihtiyaç olarak sürülür. Böylece tüketimde devamlılık sağlanabilir (Çoşgun, 2012).

Reklamlar da tüketimin devamlılığı için birer araçtır. Reklamlar, hizmetlerin ve malların tanıtımını yapan, firmalar arasında rekabet oluşturarak, malzemelerin tüketilmesi için gerekli olan bütün bilgileri içeren, kaliteli malzemeye ulaşma amacıyla yol gösteren televizyon yayınları olarak tanımlanabilir (Akaroğlu,2009). Reklamlar, tüketimde devamlılığı sağlamak için, kadın-erkek, çocuk, hayvan fark etmeksizin her türlü canlıyı ve nesneyi içeriklerinde kullanmaktadırlar. Medyadaki en etkili iletişim araçlarından birisi olan televizyonun çocuklar üzerinde bıraktığı etki yadsınamaz. Televizyon keşfetme dürtüsüyle hareket eden çocuklar için öğrenme aracı olabilir. Televizyondaki medya içerikleri arasında süreklilik içeren filtrelenmeyen içerik reklamlardır. Reklamlarda, renkler, müzikler, oyuncular, kurgular gibi öğelerin hepsi estetik açıdan çekici görünmektedir. Bu da çocukların ilgisini çekmekle beraber tüketicilerin de dikkatini çekmektedir. Reklamın çocuklara etkileri, yaşadıkları topluma, ailelerin sosyal, ekonomik ve kültürel özellikleriyle yakından ilişkilidir (Engin, 2013). Çocuk ve reklam arasındaki ilişkide, üç ögeden bahsedilebilir. Bu öğeler, araç (TV), mesaj (mesajda kullanılan çocuk ve ortam) ve izleyicidir (çocuk izleyiciler ve yetişkin izleyiciler). Reklam filmlerinde bulunan çocuk oyuncuların doğal olarak izleyici konumundaki çocukları daha fazla etkilemektedir. Çocukların reklamlarda yer almasının birçok sebebi vardır. Çocuklar toplumda önemli bir çoğunluk olmakla birlikte alım gücü yüksek olan, sosyo-ekonomik düzeyi iyi olan ailelerde çocuk aile içinde oldukça önemli ve söz sahibidir. Bu bağlamda sadece çocukların kullandığı ürünlerde değil, yetişkinlerin de kullandığı ürünlerin seçimlerinde aile içinde çocuk etkindir. Reklamcıların çocuğu reklam filmlerinde kullanmalarının nedenleri; çocuğa gerekli gereksiz tüketim isteğini kamçılar, çocuğun kendisinin alamadığı, kullanamadığı ürünler için ailesini zorlamasını sağlamak, geleceğe yatırım amacıyla sonraki yaşlarda iyi birer tüketici olmasını sağlamaktır. Ekonomik durumu iyi olmayan ailelerde ise çocuklar alamayacakları ürünleri reklamlardan görerek ailelerinden isteyebilirler ancak aile durumu olmadığı için o ürünü alamadığında, çocukta hayal kırıklığı, burukluk, aileyi zor durumda bırakma, bazen ailenin istediği şeyi alması için ısrar ederek diğer ihtiyaçların (beslenme, giyinme vb.) tam olarak karşılanamamasına sebep olabilir. Diğer bir

yönüyle çocuklar, değişik kitlelere ulaşmak için duyguları harekete geçirmek için kullanılacak iyi bir araçtır. Masumlukları sebebiyle çocuklar güvenilir mesaj kaynakları olarak görülmektedir (Akçalı, 2020).

Çocukların bulunduğu reklamlarda çocuklar ve bebekler anneleri ya da babalarıyla birlikte setlerde bulunmaktadır. Bebek bezleri, bebek mamaları ve bebek yoğurtları en çok ilgi çeken ürünlerdir. Bu tarz ürünlere uzmanlar onay verip, o ürünü tavsiye etmektedirler. Çoğu zaman o ürünü tavsiye eden kişinin de bebeği vardır. O ürünü önce kendi bebeğinde deneyimler sonra öteki annelere öneride bulunur. Yoğurt reklamında annelere ürünlerin üretildiği fabrikalar gezdirilip, ürünün kalitesi gösterilerek anneler ikna edilmektedir. Bebek bezi ve bebek şampuanının reklamlarında bebekler dans edip, şarkılar söylemektedir. 5-7 yaş grubundaki çocuklara ise, kadın ve erkek rolleri verilerek reklamda oynatılmaktadır. Örneğin; sürülebilir çikolata reklamında kız olan çocuk bir anne gibi, erkek olan çocuğun ekmeğine sürülebilir çikolatayı sürerek erkek çocuğa ikram etmektedir (Kuruoğlu ve Soygüder, 2009). Çocuklarda reklamlar aracılığıyla toplumsal cinsiyet ve tüketim arasında bir ilişki kurularak, bazı kalıplar aşılansaktadır. Buna göre, kızlar oyuncak kız bebek, erkekler ise süper kahramanlardır. Çocukların en yoğun aldığı oyuncak kız bebeğin satış stratejisi tamamen reklamlara dayalıdır. Pembe kızlar için kodlanan bir renk olmakla birlikte, bu oyuncak kız bebek gibi olmak temel pazarlama stratejisidir. Moda başı çekmekle beraber çocukların gün içinde kullanacağı ne kadar malzeme varsa(kıyafet, aksesuar, yatak odası takımı vb.) bu oyuncak kız bebek reklamları tarafından tüketiciye sunulmaktadır. Bu oyuncak kız bebek reklamında kızlar için güzellik kavramı ince bir beden ile özdeşleştirilmiştir. Benzer şekilde erkek çocuklar için de süper kahramanlar reklamlar aracılığıyla bir ikon haline gelmiştir. Süper kahramanların kıyafet reklamları, minyatür oyuncaklarının reklamları da erkek çocuklar tarafından oldukça ilgi görmektedir (Timisi, 2011). Şekerleme reklamlarında, neredeyse bütün dini bayramlarda ekranlarda bayramlarda eve gelen çocuklara bayram şekeri ikram edilmesi reklamlar açısından olumlu bir örnek olarak gösterilebilir. Bazı banka reklamlarında ise, erken yaşlarda tasarruflu olmanın iyi olacağı mesajı kumbaralar kullanılarak tasarrufu teşvik etme aracı güdülmektedir (Dural, 2015). Yetişkinlerin kullandığı ürünlerin reklamlarında da çocuklar kullanılmaktadır. Yün şampuanı reklamında, bir erkek çocuk annesinin yanına gelir ve ona ‘iyi geceler’ der bu sırada annesinin yumuşacık kazağını fark eder ve ondan etkilenir. Odasına koşar ve oyuncak kuzusunu getirir, annesinden onu da yıkamasını ister. Bir çamaşır makinası

deterjanı reklamında 4-5 yaşında küçük bir kız çocuğu oynamaktadır. Çocuk oyuncak bebeklerinin elbiselerini bu deterjanla yıkadığını ve tertemiz olduğunu söylemektedir. Çocuk bir ‘anne’ edasıyla ‘şunu lavanta kokulu olanla, bunu inci tanesiyle yıkadım’ deyip, ürünün çeşitlerini anlatmaktadır. Kahve reklamında dalmış bir baba bebeğine biberonla süt verirken şaşırır, bebeğe biberon yerine kahve fincanını uzatırken kendisine de bebeğin biberonunu uzatır (Akçalı, 2020). Çocukların yer aldığı reklamlara daha birçok örnek verilebilir. Bunlar sadece birkaç tanesidir.

Çocukların kullanılmasını engellemek amacıyla televizyon reklamlarının çocukların ahlaki ve fiziksel olarak bir zarara uğramamaları ve çocukların korunması için dört sınır belirlenmiştir: Reklamlar çocuklardaki deneyimsizliği ve saflığı araç ederek bir malzemenin veya hizmetin satın alınmasını doğrudan teşvik edemez. Çocukların, reklamının yapıldığı bir ürünün veya hizmetin satılabilmesi için ebeveynlerini ve başkalarını ikna etmeleri amacıyla teşvik etmesi düşünülemez. Reklamlarda çocuklar sebepsiz yere tehlikeli konumda ve alkollü içecekleri içerken gösterilemez. Uluslararası Reklam Uygulama Esaslarının 18. Maddesine göre; “Pazarlama iletişimde, çocuklarda veya gençlerde zihnen, ahlaken ya da bedenlen zararlı bir etki yaratabilecek herhangi bir beyanda bulunulamaz veya görsel sunum kullanılamaz.” Türkiye’de 15 yaşın altındaki izleyicilere göre ve o izleyicilerin tüketici olduğu ürünleri ve hizmetleri içinde bulunduran reklamlar RTÜK tarafından, çocuklara göre reklamlar olarak tanımlanmaktadır, Çocuklar reklamlarda yer alan ürünleri direk kullanmayacaksa o ürünlerin ve hizmetlerin tanıtımında çocukların bulunmasına RTÜK tarafından yasak konulmuştur (Silkü, 2007). Ayrıca, 6112 sayılı RTÜK Kanunu’nun 9. maddesinde reklamlar, çocuklardaki saflıkları ve deneyimsizlikleri istismara uğratamayacağından ve çocukların ahlaki, fiziksel veya zihinsel gelişimine zarar veremeyeceğinden net bir şekilde bahsedilmektedir. (Reklam Özdenetim Kurumu, 2011).

2.7. Yurtdışında Çocukların Medyadaki Temsili İle İlgili Araştırmalar

Elden ve Ulukök (2006)’ ya göre Çocuklara Yönelik Reklamlarda Denetim ve Etik başlıklı çalışmada konuyla ilgili araştırmalarda sonuç olarak, Türkiye’de reklam kurulu, radyo televizyon üst kurulu ve reklam özdenetim kurulu gibi kurumların kanunlarla ve gerekli denetlemelerle çocukların reklamların olumsuz etkilerinden

korunması için çalışmalarına devam ettiği görölmüştür. Çocuklara yönelik reklamlarda etik ve denetim çalışmaları reklam ajansları, kanunları koyan kurumlar ve ebeveynlerin iş birliğiyle çocukların olumsuz etkilerden korunmasının sağlanmasının mümkün olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda reklamı hazırlayan kişi ve kurumlara diğer kişilere göre daha fazla sorumluluk düştüğu, ilerde çocukları psikolojik açıdan olumsuz etkileyebilecek içeriklerin izleyiciye sunulmaması gerektiği ve gerekli denetimlerin yapılmasının zorunlu olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Medyada Çocuk Emeği ve Reklamların Çocuk İşçileri başlıklı çalışmada konuyla ilgili yapılan araştırmaların sonucunda, çocuklara yönelik reklamların arttığı bununla birlikte de çocuk emeğinin kullanımının sıklaştığı, bununla beraber kolay para kazanmanın yollarından biri olarak çocuklarını reklamlarda oynatmak isteyen ailelerin sayısının arttığı görölmüştür. Bu bağlamda çocukların emeklerinin kötüye kullanıldığı reklamlara çok az tepki gösterildiği, çocukların reklamlarda çalışmasının engellenmesi için toplumun tepki göstermesinin yetersiz olduğu görölmektedir. Bu bağlamda hukuki olarak bir süreç başlatmak ve bu süreci takip etmek medyada çocuk emeğinin kötüye kullanılmasının önüne geçmek için etkili bir çözüm olabileceği saptanmıştır (Değirmencioğlu, 2010).

Çocuk ve Reklam: Çocuklar Olması Gerekenden Erken Büyüyor başlıklı çalışmada konuyla alakalı yapılan araştırmalar incelendikten sonra, genellikle reklamların faydadan çok zararlarının olduğu sonuçlarına ulaşılsa da, reklamların yetişkinler ve çocuklar için etkilerinin ebeveynlerin elinde olduğu özellikle bilinçli ebeveynliğin gerekli olduğu görölmüştür. Bu bağlamda ebeveynlerdeki farkındalık düzeyi, sorumluluk bilincinde olmak, gerekli önlemleri almak ve eğitici bir tutum ve davranış sergilemek reklamların olumsuz etkilerine karşı çocukları korumak için yetişkinlerin sorumlulukları olduğu görölmektedir. Reklamların çocuklar üzerinde tüketici olarak etkin bir rol oynadığı araştırma sonuçlarından bir diğeriştir. Buna göre sadece ebeveynlerin değil reklamcılarının da çocuklara karşı sorumlulukları vardır. Bunlar arasında en önemli olanı, reklamları etik çerçevede kurgulayıp, yayınlamaktır. Reklamları sıkı denetimlere sokmak, çocukların reklamlardan olumsuz olarak etkilenmesini en aza indirmek ve bunun için gerekli önlemleri almak da yasalarla sağlama alınması gerektiği saptanmıştır (Engin, şirin ve Yavuzer 2013).

Duygusal Zekâ Bağlamında Medyada Yayımlanan Reklamların Çocuklar Üzerinde Oluşturabileceği Davranış Biçimleri başlıklı çalışmada gösterge bilimsel yöntem kullanılarak içerisinde çocuk oyuncuların bulunduğu üç adet reklam filmi

incelenmiştir. Bunlar banka reklamı, bir çikolata reklamı ve bebek bezi reklamıdır. Bu çalışmada incelenen reklamlara ve taranan literatüre göre sonuç olarak, küçük yaşta olan çocukların yetişkinler gibi makyajlanarak görüntülenmesinin çocukların çocukluğunu yaşayamamasına sebep olduğu, çocuklar için olmayan ürünlerin reklamlarında çocukların araç olarak kullanılmasının ve çocukların sağlığını tehlikeye sokacak görüntülerin olduğu, reklamların yayınlanmasının çocuk sağlığı açısından olumsuz etkilerinin olduğu bulunan sonuçlar arasındadır (Şimşek, 2013 ve Alan, 2016).

Reklam İletileri Çerçevesinde Çocuk Güvenliği, Çocuk Hakları ve Medya Etiği başlıklı çalışmada reklam sektörü üzerinde durulmuştur ve reklam metinleri incelenerek medya etiği açısından reklamların ne durumda olduğu yapılan araştırmalarla birlikte tartışılmıştır. Medya etiği ve çocuk hakları bağlamında olumsuz örnek çok fazla iken olumlu örnek bulmanın oldukça zor olduğu sonuçlar arasındadır. Medyadaki içeriklerin çocuklar tarafından denetimsiz izlenmesi medyada çocukların karşısına çıkabilecek zararlı her türlü şeyle karşılaşabileceği ve bu meseleyle ilgili ailelere düşen sorumlulukları vardır. Bunun yanında medya içerik üreticilerine, yapımcılara, yönetmenlere kısaca medya ile ilgilenen herkesin çocuk hakları ve medya etiği bağlamında sorumlu olduğu araştırma sonuçlarında gözlemlenmiştir (Dural, 2015 ve Erdoğan, 2007).

Kafadar (2017) 'nin yaptığı RTÜK'ün Çocuklara Yönelik Kararlarının Çocuk ve Televizyon İlişkisi Yönüyle İçerik Analizi Yöntemi İle İncelenmesi isimli çalışmada, 2016 yılında Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından çocukları korumaya yönelik alınan üst kurul kararları içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Araştırmada sonuç olarak, televizyondaki ve radyodaki yayınların çocuklara yönelik olmayan olaylar, meseleler ve kavramlar yetişkinlerin dünyasına çocukların şahit olduğu görülmüştür. Yapılan yayınların etkilerine bakılacak olursa ebeveynlerin çocuklarının dijital medyayı kullanımlarına özen göstermesinin gerekliliği gözlemlenmiştir. Çocuklar dijital medya aracılığıyla bilgi edinirken zararlı yayınlara karşı koruma altına alınması, gelecek nesiller için de oldukça önemlidir. Bu açıdan medyaya, ailelere, aileleri bilinçlendirecek sağlık personellerine, okulda öğretmenlere ve devlete önemli sorumluluklar düşmektedir.

Becerikli (2018) 'in yaptığı Çocuk Yıldız Filmleri ile Canım Kardeşim Filminin Anlatı ve Karakter Özellikleri Bağlamında Karşılaştırılması başlıklı çalışmada, çocuk yıldızlı filmlerde sıklıkla görülen anlatı ve karakter özellikleri

belirlenip, ortaya çıkarılan bu özelliklerin Canım Kardeşim filmi ile benzerliği ya da farklılığı incelenmiştir. Araştırmanın evrenini 1960-1975 yılları arasında çevrilen çocuk yıldızların başrol oynadığı filmler oluşturmaktadır. Araştırmada yöntem olarak niteliksel film analizinden yararlanılmıştır filmlerin ayrı ayrı anlatı ve karakter analizleri yapılmış daha sonra da sonuçlar karşılaştırılmıştır. Buna göre bu araştırmanın sonucunda, çocuk yıldızlı filmlerin ticari ve popüler olan sinema türlerinden olduğu görülmüştür. Ayşecik, Yumurcak gibi çocuk yıldızlı filmlerde, çocuk karakter bir kahraman edasıyla izleyiciye sunulmaktadır. Hikâyenin başından beri mahallede yaramazlık yapan, suçluları yakalayıp, anne babayı barıştıran, kötülerini yenen hep göz önünde bir kahraman gibi anlatılmışlardır. Canım Kardeşim isimli filmde ise, Kahraman isimli bir çocuğun naif hikâyesine yer verilmiştir. Kahraman ismiyle tezat olacak şekilde abartısız, sıradan bir çocuktur. Diğer çocuk yıldızlı filmlerdeki gibi kahraman değildir. Benzer şekilde diğer çocuk yıldızlı filmler mutlu sonla biterken, Kahraman'ın ölmeden önce hayali ve son isteği olan bir televizyona bile sahip olamaması da bu sinema filmini diğer çocuk yıldızlı filmlerden ayırmıştır. Bu açıdan Canım Kardeşim isimli sinema filmi ticari sinemalar içinde çocuk oyuncuların bulunduğu filmlerin biçimsel özelliklerini taşıyan ancak hikâyesi çocuk yıldızlı filmlerdeki nitelikleri taşımayan filmlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadan ve Aral (2018)'in yaptığı çalışmaya göre, Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Medya Kullanım Düzeylerinin İncelenmesi başlıklı çalışmada, nicel araştırma yöntemlerinden biri olan tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada Çankırı İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı olan bağımsız anaokullarında 2017-2018 eğitim öğretim yılında öğrenim gören okul öncesi dönem çocukları ve bu çocukların aileleriyle çalışılmıştır. Araştırma 636 çocuk ve ebeveyniyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmada çocukların ve ebeveynlerinin demografik özelliklerini belirlemek için "Genel Bilgi Formu" ve çocukların medya kullanım düzeylerini belirlemek için hazırlanan "Medya Kullanım Düzeyi Çocuk Görüşme Formu" kullanılmıştır. Bu araştırmanın sonucunda, birçok çocuğun ebeveynlerinin cep telefonu, bazı çocukların da kendi cep telefonu, elektronik cihazı olduğu ve bunlarla oyun oynadıkları, çizgi film izledikleri görülmüştür. Çocukların çoğunun ebeveynlerinin izniyle cep telefonu ile oyun oynadıkları ve çizgi film izledikleri ayrıca bunları tercih ettikleri görülmüştür. Tablet ya da bilgisayarla oynamak isteyen çocukların her gün bu cihazları kullanmak istediği ve en çok resim yapmayı sevdiği görülmüştür. Çoğunlukla çocukların yemek yerken televizyon izledikleri, bir kısmının yemeğini bitirene kadar

televizyon izlediği, çoğunluğunun da okuldan geldikten sonra akşama kadar televizyon izlediği sonucuna varılmıştır.

Türk Sinemasında 1960-1970 Yılları Arasında Çocukluk: İki Farklı Ayşecik Filminde Çocukluk Temsiliyeti başlıklı araştırmanın yönteminde niteliksel film analizden yararlanılmış, filmdeki karakterler analiz edilip çocukluk ve aile yapısı ekseninde tartışılmıştır. Çalışmanın sonucunda, çocuk kahramanların ilk önce mutlu bir çocuk olarak gösterilmesi ya da çocukluğunu yaşamayan yetişkin insanlar oldukları gözlemlenmiştir. Daha sonra sinemada çocuğun ideal çocukluk düzeyine ulaşmak için mücadele ettiği görülür. Bu mücadelede annenin çocuk için hem destekçi hem de önemli bir figür olduğu saptanmıştır. Ayşecik filmlerindeki aileler üst sınıf ve alt sınıf olarak karşımıza çıkmaktadır. Orta sınıf ebeveynler ve çocukluğa dair izler sinemada işlenmez. Ayşecik'in çocukluğunu yaşayamamasının sebebi ailesinin düzeninin bozuk olmasındandır. Filmin sonunda genelde ihtiyaçlardan biri giderildiğinde Ayşecik çocukluğunu yaşamaktır. Güçlü ve bilgili anne ve aile birlik ve bütünlüğünü sinemadaki çocuk karakter sağlamaktadır. Aile birlik ve bütünlük içindeyse çocuk da mutludur. İzleyicilere bu tarz aile yapısı özendirilmeye çalışılırken, büyümüş de küçülmüş çocuk imajı da izleyiciye ideal çocuk mesajını vermektedir (Doğan, 2019).

Doğutaş (2021)' e ve Avcı (2010)'a göre, Medyanın Etkisinde Çocukların Suç Algıları başlıklı çalışmada gerekli araştırmalar yapıldıktan sonra sonuç olarak, çocuk izleyicilerin saldırgan tavırlarının yanında şiddet içerikli medya ürünlerine karşı artan ilgilerinin olduğu görülmüştür. bu durum çocuğun suça yönelmesi ve suç olarak görülen davranışları benimseye başlaması, suçun çocuk tarafından kanıksanması, sıradanlaşması, meşrulaşması, suça karşı duyarsızlaşması, kendini suç veya suçluyla özdeşleştirme, topluma yabancılaşmasına bağlı olarak empati anlayışının zayıflaması, çevreye ve kendine güvensizlik duygusunun ortaya çıkması gibi riskleri barındırdığı saptanmıştır. Bu bağlamda medyanın yoğun bir şekilde çocuklar tarafından kullanılması ve medyada yoğun bir şekilde şiddet ve suç olaylarına maruz kalmasının çocukların suça bakış açılarını olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Suç ve şiddet çocukların hayatının bir parçası olmakla birlikte suçu farklı (eğlence, oyun veya zevk alma olarak) algılamalarına sebep olabileceği gözlemlenmiştir. Medyanın insanların yaşantısındaki yeri oldukça büyük bir alanı kapsamaktadır. Bu bağlamda insanların psikolojilerinde, toplumsal öğelere bakış açılarında, bireylerin yaşantılarında oldukça önemli bir yere sahiptir. Çocuk izleyiciler de yetişkinler kadar medyadan etkilenmektedir. Geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızın toplumsal ve

psikolojik açıdan sağlıklı bireyler olarak yetişmesi için başta yayın organları olmak koşuluyla aileler ve eğitim kurumları da medyadaki içerikleri takip ederek çocukları doğrudan psikolojik olarak etkileyebilecek içeriklerden uzak tutmak için üzerine düşeni yapmalıdır.

Güneş ve Durualp (2021) ile Durmuş ve Övür (2021)'e göre, Medyanın Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Öğrenme Süreçlerine Etkisi başlıklı çalışmada ilgili araştırmalar incelendikten sonra araştırmanın sonucunda, çocukların teknolojiyle ve medyayla etkileşimlerinin engellenmemesi gerektiğinden bahsedilmektedir. Ancak bu durumun ailenin kontrolünde olması gerektiği, çocuklara bu süreçte fırsatlar sunarak medyaya erişimlerinin sağlanması, onların bu araçları kullanma sıklıklarının denetim altında olması gerektiği görülmektedir.

2.8. Yurtdışında Çocukların Medyadaki Temsili İle İlgili Araştırmalar

Çocuklar, Ergenler ve Medya: Sağlık Etkileri isimli çalışmada, konuyla alakalı literatür tarandıktan sonra çocuklar veya ergenler eğlence amaçlı ne kadar süre ekran başında kalıyor ve internete bağlı bir cihaz çocukların yatak odalarında var mı gibi sorulara yanıt aranmıştır. Bu bağlamda sonuç olarak, medya dünyada herhangi büyük bir sağlık sorununun önde gelen nedenlerinden biri olmamakla birlikte, çocuklarda ve ergenlerde bazı sağlık problemlerine de yol açabildiği görülmektedir. Bunlar, agresif davranışlar, uyku bozuklukları, cinsel aktivitede azalma, uyuşturucu kullanımı, obezite gibi sağlık problemlerinde az da olsa etkili olduğu görülmektedir. Bu açıdan fast-food reklamlarını gençlerin ve çocukların sağlığını etkileyebildiği için kısıtlamak gerektiği, alkol reklamlarının televizyondan kaldırılması gerektiği, zararlı içeriklerin araştırılıp medyanın yasalarla denetlenmesi gerektiği ve Eğitim Bakanlığı ile birlikte hareket ederek medya eğitimi meselesinin müfredata eklenmesi gerektiği bulunan diğer sonuçlardandır (Strasburger, 2009).

Dengeli Bir Kahvaltının Parçası Olarak Şeker? Tahıl Reklamları Çocuklara Sağlıklı Beslenme Konusunda Ne Öğretiyor? İsimli çalışmanın sonucunda, çocuklar tarafından izlenen yüksek şekerli tahıl reklamları, görünenden oldukça farklı mesajları çocuklara ilettiği gözlemlenmiştir. Yetişkinlere göre bu mesajlara maruz kalma süresi çocuklar için önemlidir. Çok fazla bu mesajlara maruz kalmazlarsa reklamların çocuğa bir zararı olmayacağını savunmaktadır. Çalışmadaki bulgular şekerli tahıl ürünlerinin

reklamlarında kullanılan mesajların etik açıdan endişeleri artırdığı sonucuna varılmıştır. Bu ürünleri kullanmak için kafa karıştırıcı mesajları reklamlarda kullanmak, tüketiciyi yanıltmak çocuk sağlığı ve çocukların sağlıklı beslenmesi için tehlikeli bir durum olduğu ayrıca çocukların gerçekçi bakış açısıyla olaylara bakmalarına olanak sağlamadığı çalışmanın sonuçlarında gözlenmektedir. Medyanın çocuklardaki güven duygusunu yanıltıcı reklamlarla yıprattığı çalışma sonucunda gözlemlenirken, çocuk ve medya ilişkisi de zedelenmiştir (LoDolce ve diğ., 2013).

Çocukların Fast-Food Televizyon Reklamlarını Hatırlaması isimli çalışmada 3-7 yaş aralığındaki 100 çocuğa çocuklara yönelik olan ve yetişkinlere yönelik olan Mc Donald's ve Burger King reklamları gösterilmiştir. Bu reklamlar 2010 ve 2011 yılları arasında yayımlanan reklamlardan rastgele seçilmiştir. Reklamları izleyen çocuklardan gördüklerini ve sağlıklı gıda olarak değerlendirilen (elma, süt vb.) gibi besinleri hatırlayıp hatırlamadıkları sorularak çalışma sonuçlanmış, veriler değerlendirilmiştir. Buna göre çalışmanın sonucunda, Burger King ve Mc Donald's reklamları incelendikten sonra çocukların reklamlarındaki hatırladıkları şeyler yetişkinlerin reklamlarındaki hatırladıklarına göre çocukların yiyecekleri hatırlama olasılıkları daha düşük olduğu görülmektedir. Ayrıca çok az çocuğun sağlıklı besinleri hatırladığı da kayıtlara geçmiştir. Bu tarz reklamlarda çocukların hatırladığı şeyler genel olarak yiyecekler değil, prim yapan ticari semboller veya film karakterleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Bernhardt ve diğ., 2015).

Ebeveynler Küçük Çocukların Medya Kullanımını Nasıl ve Neden Yönlendiriyor? İsimli çalışmada, Hollanda'da bulunan 1001 kişiden oluşan evlerinde 0-7 yaş aralığında çocuk bulunan ebeveynlere uygulanan bir anket çalışmasının sonucunda, çocukların medya becerilerinin ve medya etkinliklerinin çocuk ve aile ile bağlantısı ve medya becerilerinin çocukların yatak odasında elektronik cihazların bulunması arasında bir ilişki olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin elektronik cihazları daha çok kullandığı, çocukların ise, televizyon ve oyun cihazlarıyla daha fazla zaman geçirdiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca eğitim durumu daha düşük olan ailelerde çocukların yattıkları odada elektronik ekranın olduğu ve çocukların televizyon izlemek ve bilgisayar oynamak için daha çok zaman harcadıkları görülmüştür. Eğitim düzeyi iyi olan ailelerde teknolojik aletler son sürüm olduğu için medya kullanma becerisi eğitim düzeyi iyi olmayan ailelere göre daha çok gelişmiştir. Eğitim düzeyi iyi olmayan ailelerdeki çocukların daha çok masaüstü ve dizüstü bilgisayar kullandığı gözlemlenmiştir. Bunun dışında bu çocuklarının yattıkları odalarda daha çok

elektronik cihaz bulunduğu ve televizyon izlemek, bilgisayar kullanmak için diğerk ebeveynlerin çocuklarına göre daha fazla zaman harcadıkları saptanmıştır. Ebeveynlerini kopya eden çocuklar için onların medya kullanımı rol model olabilmektedir. Küçük yaştaki çocuklar için televizyon birincil medya kullanım aracı olarak görölmektedir. Küçük yaştaki çocukları medyadan uzaklaştırmak için ebeveynler tarafından daha çok oyun oynandığı, açık hava etkinlikleri yapıldığı da sonuçlar arasındadır. Bu açıdan bu çalışmada, ebeveynlerin medya kullanım sıklığı ve eğitim düzeyleri, çocukların medya kullanım sıklığıyla doğru orantılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Nikken,2015).

Okul Öncesi Çocuklarda Elektronik Medya Kullanımı ve Davranışsal Zorluklar Arasındaki Karşılıklı İlişkiler isimli çalışma, ebeveynlerin çocuklarının günde kaç saat medyada zaman geçirdiklerini ortaya çıkarmak için Alman çocukların ebeveynleriyle yapılan çocukların elektronik medya kullanımını içeren bir anket çalışmasıdır. Bu çalışmayla birlikte okulöncesi dönemdeki çocukların elektronik medyayı kullanımında bir artış olduğu gözlemlenmiştir. Okul öncesi dönemdeki çocukların elektronik medya kullanımı ile psikolojik sağlıklarıyla ilişkili olduğu sonucuna varılmaktadır. Okul öncesi dönemde elektronik medya kullanımıyla çocuklarda davranışsal problemlerin, zorlukların ilişkili olduğu gözlenmektedir. Erken dönem medya kullanımının ve davranışsal zorlukların da ciddiye alınması gerektiği bulunan sonuçlar arasındadır. Buna göre, sağlıklı çocuk gelişiminin sürdürölmesi için erken dönemde elektronik medya kullanımının önüne geçilmesi gerektiği gözlemlenmiştir (Poulain ve diğ., 2018)

Medya içeriklerinin çocukların gelişimi üzerinde etkilerinin incelendiği okul öncesi Çocuklarda Dijital Cihaz Kullanımı İle Kişisel ve Duygusal Gelişim Arasındaki İlişki isimli araştırmada, 10 yıl süreyle ekran başında kalma süresinin okulöncesi dönemdeki çocukların gelişimi üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Araştırmada, seçilen bağımsız değişkenlerin (televizyon ve video oyunlarının içeriği, dijital aygıt kullanım süresi) ve bağımlı değişkenler (agresif davranış, toplum yanlısı davranış ve sosyal beceriler, duygusal ve kişisel gelişimin bilişsel yönü) ilişkisi hakkındaki hipotezleri test edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, öne sürölen hipotezlerin çoğu doğrulanarak, yaşa uygun olmayan ve şiddet içeren, okul öncesi çocuklarda saldırgan davranış düzeyindeki artış ve toplum yanlısı davranış düzeyindeki düşüşle önemli ölçüde ilişkili olduğunu göstermektedir. Çocukların onlara uygun olmayan içerikleri izlemesi ve bunlara maruz kalması sonucunda saldırgan tavırlar sergileyen çocuklar

ve paylaşım, yardımlaşma yapmayan çocuklar karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında çocuklara uygun içerikler izleyen ve bunlara maruz kalan çocuklarda sosyal becerilerin ve yardımlaşma, paylaşma gibi davranışların yüksek oranda arttığı sonucu elde edilmiştir. Özellikle, belirli eğitim hedefleri olan medya ürünleri, toplum yanlısı davranışların geliştirilmesine ve sosyal becerilerin geliştirilmesine katkıda bulunurken, şiddet sahneleri içeren yaşa uygun olmayan içerikler, saldırgan davranış, akranlarla sorunlar, kaygı, korku gibi davranış değişikliklerine sebep olduğu da sonuçlar arasındadır. Ekranda geçirilen sürenin artmasıyla birlikte çocukların istenmeyen davranışlar sergilediği görülmüştür (Veraksa ve diğ., 2021).

Elektronik Medya ve Okul Öncesi Çocukların Dil ve Sosyal Becerileri: Tüketicilerin Bakış Açıları adlı çalışmada nitel-betimsel yöntem kullanılmıştır. 1-6 yaş aralığındaki çocukların ebeveynlerinin elektronik medyayı kullanımı incelenerek, elektronik medyayı kullanan 1- 6 yaş arası 13 katılımcı kullanılarak doyum noktasına ulaşılmıştır. Bu araştırmanın sonucunda, çocukların çok küçük yaşlarda elektronik medyayı video izleyerek kullanmaya başladığı saptanmıştır. Bu bağlamda elektronik medyaya erken maruz kalmanın küçük çocukların sosyal becerilerini olumsuz etkilediğine ve çocukların bu medyayı kullanımı üzerinde ebeveyn kontrolü olması gerektiğine inandığı gözlenmektedir. Ebeveynlerin, çocuklara elektronik medyadan elde ettikleri faydaları en üst düzeye çıkarma ve bu medyanın getirdiği olumsuzluklardan kurtulma fırsatı sağlamada çok önemli bir rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır (Loquias, 2022).

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Televizyon yayınlarında çocuk oyuncuların bulunmasının etik açıdan değerlendirilmesinin amaçlandığı bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan durum çalışması modeli kullanılmıştır. Nitel araştırma yaklaşımı bir olay ve olgu ile ilgili derinlemesine bilgi toplamanın amaçlandığı araştırmalardır. Nitel araştırmalarda söz konusu olay ve olgu ile ilgili veriler doğal ortamda bütüncül ve

gerçekçi bir şekilde ortaya konulmaya çalışılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Durum çalışması ise araştırma konusunu “Nasıl” ve “Neden” sorularından hareketle ayrıntılı ve derinlemesine bir şekilde irdelemek amacıyla kullanılmaktadır (Yin, 2003). Durum çalışması modeli güncel bir olay ve olgunun kendi yaşam çevresi içerisinde ele alındığı, olgu ile olgunun içerisinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların keskin bir şekilde belirgin olmadığı ve farklı veri kaynağı ve kanıtın bulunduğu durumlarda tercih edilen bir araştırma modelidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu çalışmada da durum çalışması olarak Çankırı Karatekin Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü lisans ve yüksek lisans öğrencilerinin televizyon yayınlarında çocuk oyuncuların bulunmasının etik açıdan nasıl değerlendirdikleri hakkındaki görüşleri alınmıştır.

3.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırma verilerinin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu, araştırma amacına uygun olarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Görüşme formu hazırlanması sürecinde öncelikle ilgili literatür taranmış ve bir taslak form oluşturulmuştur. Görüşme sorularının açık ve anlaşılır olmasına özen gösterilmiştir. Oluşturulan taslak görüşme formu daha sonra hazırlanan soruların anlaşılabilirliğini ve veri toplama gücü açısından değerlendirilmesi amacıyla farklı üniversitelerde Çocuk Gelişimi Bölümü’nde öğretim üyesi olan 9 uzman görüşüne sunulmuştur.

Uzman görüşleri ile birlikte görüşme formuna son şekli verilmiştir. Görüşme formu iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcıların demografik özelliklerini tespit etmeye yönelik sorular yer alırken; ikinci bölümde ise dizilerde, filmlerde ve reklamlarda oyuncu olarak çocukların bulunması hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Ve çocukların dizi, film ve reklam sektöründe çalışmasına izin verilmesi çocuk işçiliği olarak değerlendirilebilir mi? gibi katılımcıların çocuk oyuncuların televizyon yayınlarında bulunması konusundaki görüşlerini almaya yönelik sorular yer almaktadır. Veriler 25.09.2022-29.11.2022 tarihleri arasında yapılan görüşmeler toplanmıştır. Çankırı Karatekin Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü yüksek lisans öğrencilerinin dersleri uzaktan eğitim olduğu için Zoom uygulaması aracılığıyla görüşmeler kaydedilerek toplanmıştır. Çankırı Karatekin Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü lisans öğrencileriyle de yüz yüze görüşmeler yapılarak toplanmıştır. Yüz yüze görüşme sürecinde katılımcıların düşüncelerini rahat bir şekilde ifade etmelerini

sağlayacak güven ortamı oluşturulmuştur. Bunun için görüşmeler katılımcıların kendilerini rahat hissedebilecekleri fakültede, görüşme için uygun olan bir sınıfta gerçekleştirilmiştir. Görüşme sürecinde araştırmacı tarafından katılımcıların verdikleri yanıtlara müdahale edilmemiş fakat zaman zaman katılımcıların görüşlerinin derinlemesine düşüncelerini ifade etmelerini amaçlayan alternatif sorular sorulmuştur. Bütün katılımcılarda aynı alternatif sorular kullanılmıştır. Her bir görüşme ortalama 15 dakika sürmüştür. Görüşme sürecinde katılımcıların onayı alınarak konuşmaların ses kaydı alınmıştır. Daha sonra ses kayıtları ve zoom kayıtları metin belgesine dönüştürülmüştür.

3.3. ÇALIŞMA GRUBU

Veriler; Çankırı Karatekin Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Sağlık Bilimleri Fakültesinde ve Sağlık Bilimleri Enstitüsünde lisans ve yüksek lisans öğrencilerine, araştırma hakkında bilgi verilerek, kişilerden sözel izin alınarak, sözel izinden sonra uygulanan, ortalama 15 dakika sürecek görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır.

Çankırı Karatekin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi ve Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Lisans ve Yüksek Lisans öğrencileriyle nitel bir çalışma yapıldı. Açık uçlu sorulardan elde edilen verilerin içerik analizi kodlanarak analiz edildi. Kodlama verilerinden çıkarılan kavramlara göre yapılan kodlama ile tümevarımcı bir analiz yapıldı. Uygulanan görüşme formunun ses kayıtlarıyla birlikte ayrıntılı incelenmesiyle ortaya çıkan sonuçların analiz edilmesi ile değerlendirilmesi amaçlandı.

3.3.1. Verilerin Toplanması

Araştırmanın evreni 2021-2022 eğitim öğretim yılında eğitim gören lisans ve yüksek lisans öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırma için örneklem belirlenirken amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ‘maksimum çeşitlilik örnekleme’ kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, bilgilerin çok fazla olduğu durumlarda araştırmayı derinlemesine inceleme fırsatı sunan bir örneklem çeşididir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu çalışmada maksimum çeşitlilik örneklemesinde maksimum çeşitliliği sağlamak için, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü öğrencilerinin Lisans 1. Sınıf, 2. Sınıf, 3. Sınıf ve 4. Sınıf

öğrencileriyle birlikte Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Bölümü yüksek lisans öğrencileri kullanılmıştır.

Çankırı Karatekin Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümünde Lisans ve Yüksek Lisans eğitime devam eden 56 kişi ile görüşme gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla araştırmanın örneklemini Çankırı Karatekin Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümünde Lisans ve Yüksek Lisans eğitime devam eden 56 öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcılar araştırma boyunca K1, K2 gibi kodlarla belirtilmiştir. Katılımcıların demografik bilgileri Tablo 2’de sunulmaktadır.

Tablo 2 : Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler (n=56).

Demografik Değişkenler	Kategori	n	%
Yaş	18-21 Yaş	28	50
	22-25 Yaş	18	32
	26-29 Yaş	4	7
	30 Yaş ve üzeri	6	11
Cinsiyet	Kadın	51	91
	Erkek	5	9
Eğitim Durumu	Lisans 1. Sınıf	5	9
	Lisans 2. Sınıf	10	18
	Lisans 3. Sınıf	14	25
	Lisans 4. Sınıf	6	11
	Yüksek Lisans	21	37
Anne Eğitim Durumu	İlköğretim	39	70
	Lise	9	16
	Üniversite	5	9
	Okuma yazma yok	3	5
Baba Eğitim Durumu	İlköğretim	34	61
	Lise	12	21
	Üniversite	9	16
	Okuma yazma yok	1	2
Medeni Durum	Evli	9	16
	Bekâr	47	84
Çocuk	Var	5	9
	Yok	51	91

Katılımcılara ilişkin demografik bilgilerin yer aldığı Tablo 2'ye göre %50'si (n=28) 18-21 yaş aralığında %32'si (n=18) 22-25 yaş aralığında, %7'si (n=4) 26-29 yaş aralığında %11'i (n=6) 30 yaş ve üzeri yaş aralığındadır. Bunun yanında katılımcıların, %91'i (n=51) kadın %9'u (n=5) erkek, %63'ü (n= 35) Lisans olmak üzere, Lisans 1.Sınıf öğrencileri %9'u (n=5), Lisans 2. Sınıf öğrencileri %18 (n=10), Lisans 3. Sınıf öğrencileri %25 (n=14) ve Lisans 4. Sınıf öğrencileri %11 (n=6) şeklindedir. %37'si (n=21) ise Yüksek Lisans düzeyinde eğitim görmektedir. Anne ve baba eğitim durumu açısından bakıldığında %70'inin annesi ilköğretim düzeyinde eğitim görmüş iken %61'nin ise babası ilköğretim düzeyinde eğitim görmüştür. Annesi üniversite mezunu olan katılımcı sayısı %9 iken babası üniversite mezunu olan katılımcı sayısı ise %16'dır. Son olarak medeni durum açısından bakıldığında katılımcıların %84'ü (n=47) bekâr %16'sı (n=9) ise evlidir.

3.3.2. Verilerin Analizi

Metin belgesine dönüştürülen verilerin analizinde içerik analizi türlerinden biri olan tümevarım analizi kullanılmıştır. Tümevarımsal analiz, verilerin altında yatan kavramları ve bu kavramlar arasındaki ilişkileri kodlama yoluyla belirlemek için yapılan bir analizdir (Yıldırım ve Şimşek 2008). Bu analizde görüşme verilerinden elde edilen bilgiler, katılımcılardan sözel izin alınarak kaydedilen ses dosyaları dinlenerek, değişiklik yapılmadan metin haline dönüştürülmüştür. Tümevarımsal analiz sürecinde veriler sistematize edilerek kodlanmış, kodlanan verilerden temalar oluşturulmuş ve buna göre sonuçların tekrarlanma sıklığı frekans ve yüzde olarak ifade edilmiş ve yorumlanmıştır. Bulguların sunulması ve yorumlanmasında ise katılımcıların görüşlerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

3.3.3. Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda 'güvenilirlik' bilimsel sonuçların tekrarlanabilirliği ile 'güvenilirlik' ise bilimsel sonuçların doğruluğu ile ilgilidir. Güvenirliği sağlamak için elde edilen bulgular yorum yapılmadan, katılımcı görüşlerinde değişiklik yapılmadan kodlara uygun şekilde çalışmaya eklenmiştir. Görüşmeler değişiklik yapılmadan metin formatına alıntılarla aktarılmıştır. Görüşme sürecinde elde edilen veriler ayrı ayrı

kodlanmış ve kodlamalar karşısındaki tutarlılık oranları hesaplanmıştır. Kodlar araştırmacı ve bu konuda uzman olan danışman hoca tarafından oluşturulmuştur. Tutarlılık oranı %90 çıkmıştır. Tutarsızlık durumunda kodlarda değişiklik yapılarak ortak bir görüşle yeni kodlar oluşturulmuştur.

4. BULGULAR

Araştırma kapsamında katılımcılara öncelikle dizilerde, filmlerde ve reklamlarda çocukların oyuncu olarak bulunması hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Katılımcıların bu konudaki görüşlerinden hareketle oluşturulan görüşler ve gerekçeler Tablo 3’de sunulmaktadır.

Tablo 3 : Televizyon Yayınlarında Çocuk Oyuncuların Bulunmasına İlişkin Katılımcı Görüşleri.

Görüşler	Gerekçe	n	%
Yanlış	Psikolojik olarak etkilendikleri için	9	8
	Kendi istekleri ile karar vermedikleri için	15	13
	Çocuğun gelişimini olumsuz etkileyeceği için	14	12
	Etik olmadığı için	14	12
Doğru	Sosyal gelişimleri için	9	8
	Kişisel gelişim için	3	3
Duruma göre Doğru,	Uzman desteği varsa	3	3
Duruma göre Yanlış	Rol alınan içeriğe göre	7	7
	Farklı yaş grubuna göre	38	34

Katılımcıların çocukların dizilerde, filmlerde ve reklamlarda oyuncu olarak bulunması hakkındaki görüşlerine bakıldığında bu durumu doğru bulmadıklarını söyleyenlerin %46 oranında olduğu görülmektedir. Katılımcıların televizyon yayınlarında çocuk oyuncu bulunmasını yanlış bulma gerekçeleri dört başlıkta

sunulmuştur. Buna göre katılımcılar çocukların psikolojik olarak etkilendikleri için (n=9), kendi istekleriyle karar vermedikleri için (n=15), çocuğun gelişimini olumsuz etkileyeceği için (n=14), etik olmadığı için (n=14) televizyon yayınlarında çocuk oyuncuların bulunmasını yanlış bulduklarını ifade etmektedirler. Televizyon yayınlarında çocuk oyuncuların bulunmasını çocukların buna psikolojik olarak hazır olmadıkları gerekçesiyle yanlış bulan katılımcılar çocukların küçük yaşlarda çalıştırılmasının ilerde ne düşünecekleri ve bu konuda ne hissedeceklerini bilmedikleri için ve onlar açısından psikolojik sorunlara yol açabileceğini vurgulamaktadırlar. Bu konudaki katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

“Bazen acaba çocuk reşit duruma geldiğinde o reklamda oynamak istiyor muydu ve hatta onunla ilgili nasıl bir psikolojik enkaz bırakacak. Bununla ilgili kafamda soru işaretleri var.” (K20, Erkek, Yüksek Lisans, 26-29 Yaş)

“Bazı filmlerde, dizilerde çocukların oyunculuk yapmasını doğru bulmuyorum. Çünkü bu durumun onların psikolojisini ilerde nasıl etkileyeceğini bilmiyorum.” (K23, Kadın, Lisans 1. Sınıf, 18-21 Yaş)

Televizyon yayınlarında çocuk oyuncu bulunmasına çocukların kendi istekleri ile karar verilmediği için olumsuz bakan katılımcılar ise bu duruma genellikle ailelerin yönlendirmesiyle karar verildiğini dolayısıyla çocukların bunun bilincinde olmadığını ancak ilerde çocukların kendi kararlarını verebilecekleri zaman bu tarz mecralara girmelerinin daha uygun olduğunu vurgulamaktadırlar. Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Çok doğru bir yaklaşım olduğunu düşünmüyorum çünkü çocuklar genelde buna kendi istekleri ile karar vermiyorlar genelde ailelerinin yönlendirmesi ile bu işin içerisine giriyorlar. Kendi kararlarını verebilecekleri zamana geldiklerinde bu tarz mecralara girmelerini daha uygun buluyorum.” (K5 Kadın, Yüksek Lisans, 22-25 Yaş).

Bazı katılımcılar ise televizyon yayınlarında çocuk oyuncu bulunmasını etik olmadığı gerekçesiyle yanlış bulduklarını vurgulamaktadırlar. Bu görüşte olan katılımcılar çocukların henüz soyut düşünme becerisine sahip olmadıklarını zihinsel anlamda karar verme yetisine sahip olmadıklarını daha çok aileye bağımlı ve ailenin kontrolünde yaşadıklarını bu nedenle ailenin onlar adına bu yönde kararının etik olmadığını belirtmektedirler. Bu konudaki katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

“Ben etik bulmuyorum. 5 yaşında bir çocuğun soyut düşünme kavramı henüz tam oturmadiği için ve kendi kararlarını da verirken dışarıdan gelen fikirlerden etkilendiği için daha çok aileye bağımlı ve aslında

ailenin kontrolündeki şeylerde oynadığını düşünüyorum.” (K1, Kadın, Yüksek Lisans, 22-25 Yaş).

“Çocukların dizilerde, filmlerde ve reklamlarda oynamasını hiç uygun bulmuyorum etik bulmuyorum bir de çocuk daha akıl baliğ olmadığı için ona karar verebilecek bir yaşta değil bence o yüzden de ailelerin tercihi gibi geliyor.” (K6, Kadın, Yüksek Lisans, 30 Yaş ve üzeri).

Diğer taraftan televizyon yayınlarında çocuk oyuncu bulunmasını çocuğun gelişimi açısından yanlış bulan katılımcılar küçük yaşlardaki çocukların televizyonda yer almasının çocukların fiziksel ve bilişsel gelişimini olumsuz etkileyeceğini düşündüklerini belirtmektedirler. Bu durum katılımcıların aşağıdaki görüşleri ile açığa çıkmaktadır:

“...reklamlarda oynamasının gelişimleri açısından olumsuz olduğunu düşünüyorum. Özellikle fiziksel gelişimi, bilişsel gelişimi açısından olumsuz olduğunu düşünüyorum.” (K39, Kadın, Lisans 3. Sınıf, 18-21 Yaş)

Katılımcıların bir kısmının (%46) televizyon yayınlarında çocuk oyuncu bulmasını yanlış bulduğunu vurgulasa da bazı katılımcılar (%11) bunu çocukların sosyal gelişimi için (n=9) ve kişisel gelişim için (n=3) olumlu bir durum olarak değerlendirmektedirler. Katılımcılar toplum içinde çocuklar bulunduğuna göre toplumun bir yansıması olarak çocukların filmlerde dizilerde olmanın doğallığına vurgu yaparak dizilerde, filmlerde ve reklamlarda çocukların oyuncu olarak bulunmasıyla çocukların yeni bir sosyal çevreye dâhil olduklarını ve bu durumun onların sosyal gelişimini olumlu etkilediğini belirtmektedirler. Bu konudaki katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

“Bence çocukların sosyal gelişimleri açısından belki bir nevi iyi olabilir.” (K37, Kadın, Lisans 3. Sınıf, 22-25 Yaş).

“Olumlu düşünüyorum çünkü onların sosyal gelişimi açısından iyi vakitler geçireceğini düşünüyorum.” (K26, Kadın, Lisans 1. Sınıf, 18-21 Yaş).

Katılımcılar, televizyonlarda çocuk oyuncu bulunmasının çocukların kişisel yeteneklerini geliştirme açısından bir fırsat olduğunu çocuğun bunu sevmesi durumunda bu durumun olumsuz olarak değerlendirilmemesi gerektiğini vurgulamaktadırlar. Bu durumun da çocuğun kişisel gelişimlerine katkısı olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların bir kısmının (%46) televizyon yayınlarında çocuk oyuncu bulmasını yanlış bulduğunu vurgulamaktadır, bazı katılımcılar (%11) bunu olumlu bir

durum olarak değerlendirmektedirler. Bunun yanında katılımcıların bir kısmının (%44) da televizyon yayınlarında çocuk oyuncuların bulunmasının duruma göre doğru, duruma göre yanlış olduğunu vurgulamaktadır. Katılımcıların televizyon yayınlarında çocuk oyuncu bulunmasının duruma göre doğru, duruma göre yanlış olduğunu üç gerekçe sunmuştur. Buna göre katılımcılar uzman desteği varsa (n=3), rol alınan içeriğe göre (n=7), farklı yaş grubuna göre (n=38) televizyon yayınlarında çocuk oyuncuların bulunmasının duruma göre doğru, duruma göre yanlış olduğunu vurgulamaktadır. Katılımcılar, televizyon yayınlarında çocuk oyuncuların bulunmasını setlerde uygun kişilerle (psikolog, çocuk gelişimi uzmanı gibi) çalışırlarsa bir sakıncası olmayacağını ifade etmektedirler. Bu konudaki katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

“Çok yanlış bulmuyorum bence uygun kişilerle çalışırlarsa sette psikolog, çocuk gelişimi uzmanı olursa bir sakıncası olacağını düşünmüyorum.”(K17, Kadın, Yüksek Lisans, 22-25 Yaş).

“Setlerde pedagog olduğu için çok da yanlış bulmuyorum. (K33, Kadın, Lisans 2. Sınıf, 18-21 Yaş).

Dram içerikli filmler, diziler çekilirken çocukların etkilenmemesi için sette bulunan psikolojik danışmanlar, çocuk gelişimciler ya da çocuk oyuncu koçları bu sahnelerde orada yaşanan dramatik durumdan bağımsız farklı oyunlarla çocuğu etkilemeyecek bir şekilde role girmesine yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte dram içeren sahnelerden hemen sonra bunu bir oyuna dönüştürerek, çocukların gülüp eğlenmesi de setlerde çocuk oyuncularla ilgilenen uzmanlar tarafından sağlanmaktadır. Dolayısıyla çocuk oyuncular dram içeren sahneleri çektikten sonra o yoğun duygudan anında çıkarak oyun oynamaya, gülüp eğlenmeye devam etmektedir (Çiftçi, 2021). Bu bağlamda katılımcılar, televizyon yayınlarında çocuk oyuncuların bulunmasının dizi, film ve reklamın konusu, içeriğine göre değişiklik göstereceğini, dizilerde ve filmlerde çocuğun yaşına uygun olursa, dram içerikli olsa bile çocukların etkilenmeyeceği şekilde çekilirse, reklam içeriklerinin de çocuğa uygun reklamlar olması koşuluyla televizyon yayınlarında çocuk oyuncuların bulunmasına olumlu yaklaşmaktadır. Bu konudaki katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

“...diziye, reklama göre değişir diye düşünüyorum. Ne kadar etik ne kadar değil değişiklik gösterir diye düşünüyorum.”(K2, Kadın, Yüksek Lisans, 26-29 Yaş)

“Dizinin konusu ve reklamın içeriğine göre değişen bir durum bu. Ben dram ağırlıklı filmlerde bu rol icabı da olsa açıkçası çocukların rol almasını istemiyorum. Çünkü rol icabı da olsa çocuk bu drama şahit

oluyor ister istemez. Reklam konusunda da çocukların teşhir unsuru olarak kullanılmasını doğru bulmuyorum.”(K3, Kadın, Yüksek Lisans, 22-25 Yaş)

Katılımcılar, televizyon yayınlarında çocuk oyuncuların bulunmasının farklı yaş gruplarına göre değişkenlik gösterdiğini, küçük yaşlarda televizyon yayınlarında çocuk oyuncuların bulunmaması gerektiğini, büyük yaşlar olursa ve belli bir yaş sınırı olursa televizyon yayınlarında çocuk oyuncuların bulunmasının uygun olabileceğini vurgulamaktadır. Bu konudaki katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

“5 yaşındaki çocuk reklamları izleyen insanlar için daha çekici, daha tatlı, daha sevimli ama o çocuğun yani küçük yaştaki bir çocuğun ileride nasıl etkileneceğini bilemiyoruz. Ama ergenlerin en azından bilinci yerinde, algılayabiliyor, anlayabiliyor durumun gidişatını kestirebiliyor.”(K19, Kadın, Yüksek Lisans, 30 yaş ve üzeri).

Araştırma kapsamında ele alınan ikinci alt problem ise reklamlarda çocuk oyuncuların yer almasının yasal olarak, çocuk hakları, aile ekonomisine katkı ve çocuğun geleceği gibi kapsamlarda nasıl değerlendirdikleridir. Katılımcıların bu konudaki görüşlerinden hareketle oluşturulan görüşler ve gerekçeler Tablo 4’te sunulmaktadır.

Tablo 4 : Çocukların Reklamlarda Yer Almasına İlişkin Katılımcı Görüşleri.

Görüşler	Gerekçe	n	%
Yasal olarak	Sorun oluşturuyor	9	7
	Sorun oluşturmuyor	5	4
Çocuk hakları	Kişisel menfaati etkiler	16	12
	Mahremiyeti etkiler	4	3
	Psikolojik çıktıları etkiliyor	9	7
	Oyun hakkını etkiler	4	3
Aile ekonomisi	Geçim kaynağı olarak görülme	50	37
Çocuğun geleceği	Geleceğini etkiliyor	22	16
	Gelişimine katkı sağlıyor	10	7
	Tanınırlığını artırıyor	5	4

Tablo 4 incelendiğinde çocuk oyuncuların reklamlarda yer almasına ilişkin katılımcı görüşlerinin yasal olarak, çocuk hakları açısından, aile ekonomisi açısından

ve çocuğun geleceği açısından olmak üzere dört görüş üzerinden sunulduğu görülmektedir. Buna göre katılımcılar çocuk oyuncuların reklamlarda yer almasını yasal olarak sorun oluşturduğunu düşünenlerin %7 olduğu görülmektedir. Bunun yanında sorun oluşturmadığını düşünenlerin de %4 olduğu görülmektedir. Bu düşüncede olan katılımcılardan bir örnek aşağıdaki gibidir:

“Yasal olarak düşünürsek; çocuk hakkındaki kararlar ailenin izni ile veriliyor reşit olana kadar. Yasal olarak bir sıkıntı teşkil ettiğini düşünmüyorum. Öyle olsa zaten bu sektör bu kadar gelişmezdi.” (K1, Kadın, Yüksek Lisans, 22-25 Yaş)

Çocuk hakları açısından katılımcı görüşleri incelendiğinde ise bu konuda katılımcıların bir kısmının (%25) çocuk oyuncuların reklamlarda yer almasının çocukların haklarını etkilediğini düşünmektedir. Bu şekilde düşünen katılımcılar çocuk oyuncuların reklamlarda yer almasının kişisel menfaati etkileme (n=16), mahremiyeti etkileme (n=4), psikolojik çıktıları etkileme (n=9) ve oyun hakkını etkileme (n=4) gibi sonuçları nedeniyle çocuk haklarının etkilendiğini belirtmektedirler. Katılımcılar çocukların henüz doğruyu ve yanlış ayırt edecek bilişsel kapasiteye sahip olmamaları nedeniyle yalnızca ailelerin rızasına dayanarak reklamlarda yer almasının çocuk açısından zararın yararından fazla olabileceğini ve bu durumun çocukların kişisel menfaatlerini etkileme ihtimali nedeniyle endişe verici olduğunu belirtmektedirler. Bu düşüncede olan bazı katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Çünkü çocuk karar veremiyor bu konuda karar mekanizması aile büyüklerine ait. Dolayısıyla çocuktan götürüsü getirisinden fazla olabilir o yüzden neden olmasın diyemiyorum endişe verici bir durum bence tıpkı sosyal medyada kullanılan çocuklar gibi.” (K4, Kadın, Yüksek Lisans, 30 yaş ve üzeri)

“Evet, kendini savunamıyor olabilir ama belki ilerde diyecek, beni niye ekrana çıkardınız bana hiç soru sormadan hareket ettiniz diyebilir.” (K17, Kadın, Yüksek Lisans, 22-25 yaş)

Katılımcılar ayrıca reklamların maddi bütçelerinin fazla olduğunu ailelerin de bu konuda daha fazla kazanma arzusuyla çocuklarının mahremiyetini, psikolojik olarak çocuğa etkilerini ve çocukların oyun haklarını etkilediğini göz ardı edebiliyorlar. Katılımcıların çocuk oyuncuların reklamlarda yer almasının aile ekonomisine etkisi hakkındaki görüşlerine bakıldığında ise ailelerin çocukları geçim kaynağı olarak gördüğü hususunda hemfikir oldukları görülmektedir. Katılımcıların neredeyse tamamı çocuk oyuncuların reklamlarda yer almasının aileler için bir geçim

kaynağı olarak değerlendirildiğini belirtmektedirler. Katılımcılar reklamlarda oynayan çocukların aile bütçesine ciddi katkı sağladığını bu nedenle ailelerinin maddi çıkar elde etme çabasıyla çocuklarını bir reklam ajansına yazdırdıklarını vurgulamaktadırlar. Burada ailelerin çocuklarını oyunculuk için desteklemesi durumunda koşulların ne olduğu da önem arz etmektedir. Bu durumla ilgili katılımcı görüşleri ise aşağıdaki gibidir:

“Maddi olarak da tabi reklam bütçeleri çok fazla. Fazla olduğu için çocuk oyuncular da o yüzden çok büyük paralar kazanıyor olabilir. Aile bu konuda ister istemez çocuğun gelişimini ve psikolojisini düşünmüyordur. “ (K20, Erkek, Yüksek Lisans, 26-29 yaş)

“Çocuklar aileleri geçindirmekle yükümlü değildir aileler onlara iyi bakmak, iyi şartlar sağlamakla yükümlüler...” (K18, Kadın, Yüksek Lisans, 30 yaş ve üzeri)

Çocuk oyuncuların reklamlarda yer almasının çocuğun geleceği açısından etkilerine ilişkin katılımcı görüşleri ise 3 gerekçe ile sunulmuştur. Bu konuda yaygın katılımcı görüşü (n=22) çocuk oyuncuların reklamlarda yer almasının çocuğun geleceğini etkilediği yönündedir. Bunun dışında bazı katılımcılar (n=10) çocukların reklamlarda yer almasının gelişimine katkı sağladığını ve tanınırlığını arttırdığını (n=5) ifade etmektedir. Katılımcılar, çocuk oyuncuların reklamlarda yer almasının çocuğun gelecekte oynadığı rollere ilişkin olarak çocuğun ileride ne düşüneceğinin bilinmediğini ve mesleki anlamda oyunculuk için geleceğini etkileyeceğini düşünmektedirler. Bu konudaki katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Biraz daha anlamlandırdığı zaman hayatı, kendisine geçmişe dönüp baktığında tekrar o videoyu izlediğinde ya da etrafında nasıl gözlemlendiğini gördüğünde, acaba bunu nasıl karşılayacak. Sonuçta kendi istediği cümleyi kurmamış olacak, kendi istediği kıyafeti giymemiş olacak, hangi reklamda niçin oynadığını o an bilmiyor olacak.” (K14, Kadın, Yüksek Lisans, 30 yaş ve üzeri)

Katılımcılar, çocuk oyuncuların reklamlarda yer almasının çocuğun sosyal gelişimi açısından ve maddi olarak reklam getirilerinin çocuğun gelişimi için harcandığında gelişime katkılarının olduğunu düşünmektedirler. Araştırma kapsamında ele alınan üçüncü alt problem ise katılımcıların televizyon yayınlarında çocuk oyuncuların bulunmasının çocuğun gelişimi üzerindeki etkisi hakkındaki düşünceleridir. Bu doğrultuda katılımcılara çocuk oyuncuların dizi, film ve reklam setlerinde bulunmasının çocuğun gelişimini üzerindeki etkisi hakkındaki düşünceleri

sorulmuştur. Katılımcıların bu konudaki görüşlerinden hareketle oluşturulan görüşler ve gerekçeler Tablo 5’te sunulmaktadır.

Tablo 5 : Televizyon Yayınlarında Çocuk Oyuncuların Bulunmasının Çocuk Gelişimine Etkisi Hakkında Katılımcı Görüşleri.

Görüşler	Gerekçe	n	%
Olumsuz	Psikolojik gelişim	13	10
	Akran ilişkisi	14	10
	Kişilik gelişimi	12	9
	Duygusal gelişim	13	10
	Fizyolojik gelişim	21	15
Olumlu	Sosyalleşme	23	17
	Özgüven	11	8
	Yetenek keşfi	8	6
	İletişim	21	15

Televizyon yayınlarında çocuk oyuncuların bulunmasının çocuk gelişimine etkisi hakkındaki katılımcı görüşleri incelendiğinde bu konuda katılımcıların bir kısmının (%46) çocuk oyuncuların dizi, film ve reklam setlerinde bulunmasının çocuk gelişimi üzerinde olumlu etkisi olduğunu düşündükleri görülmektedir. Bir kısmının ise (%54) dizi film ve reklam setlerinde çocuk oyuncu bulunmasının çocukların gelişimine olumsuz etkisi olduğunu düşündükleri görülmektedir. Bu konuda olumsuz düşünceye sahip olan katılımcı görüşleri beş gerekçeye dayandırılmıştır. Katılımcılar televizyon yayınlarında çocuk oyuncu bulunmasının çocukların psikolojik gelişimi (n=13), akran ilişkileri (n=14), kişilik gelişimi (n=12), duygusal gelişimi (n=13) ve fizyolojik gelişimi (n=21) açısından olumsuz etkileri olduğunu ifade etmişlerdir.

Televizyon yayınlarında çocuk oyuncu bulunmasının çocukların psikolojik gelişimi üzerinde olumsuz etkisi olduğunu düşünen katılımcılar, çocuk oyuncuların göz önünde olduğu hayran kitlesinin olduğu dönemde kendini iyi hissederken, o ilgi azaldığında psikolojik olarak etkileneceklerini ayrıca oynadıkları sahnelerin çocuk oyuncuların psikolojilerini olumsuz etkileyebileceğini belirtmektedirler. Burada katılımcıların set ortamlarını net olarak bilmeden yorum yaptığı, çocukların setlerde

karşılaştıkları durumlar hakkında set ortamında olan bilirkışı olmadığı sürece yorum yapılmasının önyargılara ve yanlış anlaşılmalara sebep olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Çocuklar için uygun olmadığı düşünülen sahneler çekilirken set ortamlarında yoğun efektler, değişik makyajlar kullanılarak bu tarz sahnelerden çocuklar sanıldığı kadar etkilenmiyor olabilir. Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Psikolojik olarak hayran kitlesinin oluşması herkesin onu konuşuyor olması psikolojik açıdan çok benmerkezci ön planda olmadığı zamanda ilginin üzerinde olmadığı zamanda çok bocalama yaşıyor olabilir.” (K2, Kadın, Yüksek Lisans, 26-29 yaş).

Çocuk oyuncuların dizi, film ve reklam setlerinde bulunmasının çocukların akran ilişkileri üzerinde olumsuz etkisi olduğunu düşünen katılımcılar çocukların yetişkin oyuncularla aynı sette bulunmasının akranlarıyla kurdukları iletişimi olumsuz etkilediğini bu yaştaki çocukların yerinin yetişkinlerle çekilen dizi setleri değil arkadaş grubu ve okul olduğunu vurgulamaktadırlar. Çocukların ağırlıklı olduğu bir dizi ya da film olursa çocuklar için sosyalleşme adına yeni bir ortam olabilir ancak çocukların ağırlıklı olduğu dizi ya da filmler katılımcıya yöneltilen soruda konu dışı kaldığı için bu duruma yönelik bir katılımcı görüşü bulunmamaktadır. Bu konudaki katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Yetişkin oyuncularla aynı setlerde bulunması, kendi yaşlılarıyla çok fazla bir iletişime geçemeyeceği için çocukların sosyal hayatında etkiler bırakacağını düşünüyorum.” (K7, Kadın, Yüksek Lisans, 22-25 yaş)

“5-6 yaşındaki bir çocuktan söz ediyorsak sosyalleşme ortamı yetişkinlerle bulunduğu ortam değil de okul öncesinde kendi akran gruplarıyla olması lazım bence.” (K15, Erkek, Yüksek Lisans, 26-29 yaş)

Televizyon yayınlarında çocuk oyuncuların bulunmasının çocukların kişilik gelişimi üzerinde olumsuz etkisi olduğunu düşünen katılımcılar, çocukların kendilerinden yaşça büyük insanlarla çalışarak, oyuncu çocukların çok fazla sorumluluk almasının onların kişilik gelişimlerinde olumsuz etkileri olabileceğini düşünmektedirler. Bu konudaki katılımcı görüşlerinden bir örnek aşağıdaki gibidir:

“Kişilik gelişimini de etkilediğini düşünüyorum o yüzden. Çünkü hep yetişkinlerle çalışıyor kendine bir sorumluluk verildiğini de hissediyor. O sorumluluğun altına da girdiği için yaşını yaşamıyormuş gibi geliyor.” (K13, Kadın, Yüksek Lisans, 30 yaş ve üzeri)

Çocuk oyuncuların dizi, film ve reklam setlerinde bulunmasının çocukların duygusal gelişimleri üzerinde olumsuz etkisi olduğunu düşünen katılımcılar, çocuk oyuncuların oynadıkları dram ağırlıklı rollerden duygusal olarak etkilendiğini, duygular arası geçişlerde duygusal gelişimlerine olumsuz etkileri olabileceğini vurgulamaktadırlar. Burada bazı katılımcıların işin içinde olmadığını vurgulamasına rağmen çekilen dram dolu sahnelerin çocuklar üzerinde bıraktığı ile ilgili önyargılı davranarak yorum yaptığı görülmüştür. Çekilen sahnelerin tekniklerini, o anki set durumunu, çocuğun ne duygularla o dram sahnelerini çektiğini bilmeden yorum yapılamayacağı göz ardı edilmemelidir. Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Duygusal gelişimde de dizi, film ve reklam setlerinde bir sevindiği an bir üzülmeye gerekiyor. Bu yönden duygusal olarak çöküş de olabilir çocuklarda.” (K39, Kadın, Lisans 3. Sınıf, 18-21 yaş).

“Ben izlerken çekiniyorum, korkuyorum, bazen ağlıyorum sonra dayanamıyorum o çocuk o setten nasıl o role girip onu çekiyor yani nasıl çok merak ediyorum tabi biz içinde değiliz. Bazı teknikleri var belki ama sonuçta o çocuk bu filmi izledikten yani çektikten sonra oturup ailesiyle arkadaşıyla izleyecek belki ilerde izleyecek ve bizim hissettiğimiz duyguları hissedecek üzülecek yani. Bir de öyle bir çekiyorlar ki bu dizileri filmleri sanki gerçekten yaşıyormuş gibi gerçekten o olayın içindeymiş gibi çekiyorlar.” (K9, Kadın, Yüksek Lisans, 30 yaş ve üzeri).

Televizyon yayınlarında çocuk oyuncu bulunmasının çocukların fizyolojik gelişimi üzerinde olumsuz etkisi olduğunu düşünen katılımcılar setlerde çalışma koşulları hakkında bilgi sahibi olmamasına rağmen, çevreden duyduklarıyla şartların ağır olduğunu bu durumun çocuklarda yeme bozukluklarına ve uyku bozukluklarına yol açtığını ayrıca yoğun çalışma saatlerinin çocukların yorgunluğunu attırdığını ifade etmektedirler. Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Ağır şartlar altında çalışıyorlar. Çocuğun yemek saati, yeme bozuklukları olabilir, uyku bozuklukları olabilir.” (K8, Kadın, Yüksek Lisans, 22-25 yaş)

“Uyku düzenleri ve hatta yemek düzenleri olmuyor olabilir. Bu yüzden de çocukları bence olumsuz etkiliyor olabilir.” (K20, Erkek, Yüksek Lisans, 26-29 yaş arası)

Diğer taraftan televizyon yayınlarında çocuk oyuncuların bulunmasını çocuk gelişimi açısından olumlu bir durum olarak değerlendiren katılımcı görüşleri ise dört gerekçe ile sorulmuştur. Katılımcılar çocuk oyuncuların televizyon yayınlarında

bulunmasının sosyalleşme (n=23), özgüven (n=11), yetenek keşfi (n=8) ve iletişim (n=21) açısından çocuklar üzerinde olumlu etkisi olduğunu ifade etmişlerdir.

Televizyon yayınlarında çocuk oyuncu bulunmasının çocukların sosyalleşmesi açısından olumlu olduğunu düşünen katılımcılar çocukların setlerde kendi yaşlılarıyla ve kendilerinden yaşça büyük olan kişiler ile birlikte çalıştıklarını böyle bir çalışma ortamında çocukların toplum içerisinde uyması gereken kuralları daha hızlı öğrendiklerini ve böylece çocukların sosyalleştiklerini vurgulamaktadırlar. Bu konudaki katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Olumlu olarak çevre ya da insanların arasında nasıl davranacağını öğrenebilir mesela.” (K29, Kadın, Lisans 2. Sınıf, 18-21)

“Çevresi genişliyor bence yine sosyalliği açısından bu çok iyi oluyor. Hareketleri değişiyor, kendisine bir şeyler katıyor. Büyüklerle çalışması da bu yönden iyi olabilir. Onlardan da bir şeyler katıp kendini geliştirebilir. O yönden uygun buluyorum.” (K37, Kadın, Lisans 3. Sınıf, 22-25 yaş)

Televizyon yayınlarında çocuk oyuncu bulunmasının çocukların özgüven, açısından olumlu etkisi olduğunu düşünen katılımcılar, çocukların oyunculuk yaparken iyi bir iş çıkardığını düşünüp, ona verilen görevleri eksiksiz yerine getirerek özgüvenini geliştirebileceğini düşünmektedirler. Katılımcıların aşağıdaki görüşleri ile bu durum açığa çıkmaktadır:

“Olumlu etkileri, çocuk bu yönde iyi bir iş çıkaracağını düşünüp, özgüveni yüksek bir çocuk olabilir. İlerde daha büyük işler yapabilir. Kendini geliştirebilir bu konuda.” (K23, Kadın, Lisans 1. Sınıf, 18-21 yaş)

Televizyon yayınlarında çocuk oyuncu bulunmasının çocukların yetenek keşfi açısından olumlu etkisi olduğunu düşünen katılımcılar, çocukların sahip oldukları yetenekleri keşfetmelerini sağlayarak özgüvenlerinin artmasına ortam hazırlayabileceğini vurgulamaktadırlar. Bu konudaki katılımcı görüşlerinden bir örnek aşağıdaki gibidir:

“Sonuçta buralarda çocuk rol yapacak, ona anlatılıyor senaryo. Belki gizli bir yeteneği olduğunu keşfedecek bu olumlu bir avantaj olabilir” (K17, Kadın, Yüksek Lisans, 22-25 yaş)

Televizyon yayınlarında çocuk oyuncu bulunmasının çocukların iletişim açısından olumlu etkisi olduğunu düşünen katılımcılar, çocukların televizyon yayınlarında farklı rollere büründüklerini, yetişkin oyuncularla, set arkasındaki birçok insanla sohbet etme imkânının olduğunu bu durumun da çocukların iletişimini

geliştirebileceğini vurgulamaktadırlar. Bu konudaki katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Olumlu olarak daha sosyalleşecektir, empati beceresini belki daha fazla artırabilir, duygusal yönden gelişmesini sağlayabilir aldığı rollerle. Gelişimsel yönden ve iletişimsel anlamda da olumlu etkisi olabilir.”(K2, Kadın, Yüksek Lisans, 26-29 yaş).

“Olumlu olarak farklı bir ortamda bulunuyor, yeni kişilerle tanışıyor, iletişime geçiyor. İletişime geçme yeteneği çoğalıyor.”(K53, Kadın, Lisans 4. Sınıf, 22-25 yaş).

Araştırma kapsamında ele alınan dördüncü alt problem katılımcıların çocuk oyuncular adına çocukların dizilerde, filmlerde ve reklamlarda oynamasına karar verilmesi hakkındaki düşünceleridir. Bu doğrultuda katılımcılara kanunen reşit olmayan çocuk oyuncular adına çocukların dizilerde, filmlerde ve reklamlarda oynamasına karar verilmesi hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Katılımcıların bu konudaki görüşlerinden hareketle oluşturulan görüşler ve gerekçeler Tablo 6’da sunulmaktadır.

Tablo 6 : Çocuk Oyuncular Adına Çocukların Dizilerde, Filmlerde ve Reklamlarda Oynamasına Karar Verilmesi Hakkında Katılımcı Görüşleri.

Görüşler	Gerekçe	n	%
Etik değil	Çocuğun adına karar verildiği için	29	41
	Çocuklar kazanç unsuru olarak görüldüğü için	11	15
Etik	Reşit olmadıkları için ailenin kararı ile	11	15
Koşullara göre etik	Oynanan içeriğe göre	7	10
değerlendirmesi yapılır	Belli bir sınırlama şartıyla (yaş, zaman vb.)	13	19

Katılımcıların çocuk oyuncular adına çocukların dizilerde, filmlerde ve reklamlarda oynamasına karar verilmesi hakkındaki görüşlerine bakıldığında konuda bir bölümünün (%46) bu durumu etik olmayan bir uygulama olarak değerlendirdikleri, bir bölümünün (%15), bir bölümünün (%29) de etik değerlendirmesini koşullara göre yaptığı görülmektedir. Bunu etik olmayan bir uygulama olarak değerlendiren katılımcılar buna gerekçe olarak çocuğun adına karar verildiğini (n=29) ve çocukların bir kazanç unsuru olarak görülmesini (n=11) öne sürmektedirler. Katılımcılar her ne kadar reşit olmasa da karar verebilme yetisi gelişmemiş bir kişi adına karar vermenin

etik olmayan bir uygulama olarak değerlendirmektedirler. Bu konudaki katılımcı görüşlerinden bir örnek aşağıdaki gibidir:

“Onun karar verme yetisi de gelişmedi çok da etik değil gibi geliyor bana. Yani ebeveynin de karar vermesi etik değil. Cast ajansının da karar vermesi etik değil.” (K2, Kadın, Yüksek Lisans, 26-29 yaş)

Ayrıca katılımcılar, ebeveynlerin çocukları üzerinden para kazanma hırsını çocukları kazanç kapısı olarak görmelerine neden olduğunu ve bu durumun da etik dışı olduğunu değerlendirmektedirler. Diğer taraftan çocuk oyuncular adına çocukların televizyon yayınlarında yer almasına karar verilmesini etik olmayan bir uygulama olarak değerlendirmeyen katılımcılar ise çocukların henüz reşit olmadıklarını (n=11) bu nedenle reşit olmayan bir kişi adına ailesinin karar vermesinin normal bir uygulama olduğunu ifade etmektedirler. Katılımcıların aşağıdaki görüşleri buna örnek olarak gösterilebilir:

“Ailesinin kanaatine kalmış bir durum. Ailesi de çocuğunu düşünerek karar veriyordur herhâlde. Ailesinin izin vermesini olumlu değerlendiriyorum.” (K23, Kadın, Lisans 1. Sınıf, 18-21 yaş)

“Çocuğa yönelik bir şey olacaksa bunda sıkıntı olacağını düşünmüyorum tamamen yasal süreçler içerisinde.” (K46, Kadın, Lisans 3. Sınıf, 22-25)

Katılımcıların bir kısmı da çocuk oyuncuları etik yönüyle değerlendirmek için var olan koşullar bakılmasının gerekli olduğunu dile getirmiştir. Bu şekilde değerlendirme yapan katılımcılar oynanan içeriğe göre (n=7) ve belli bir sınırlama şartıyla (yaş, zaman vb.) (n=13) durumun etik ya da etik olmadığını öne sürmektedirler. Katılımcıların çocuk oyunculuğunun kabul edilebilir koşulları; çocukları psikolojik olarak olumsuz etkilemeyecek, yaş ve gelişim düzeylerine uygun rollerin olması, setlerde çocuk gelişimciler/uzman bireyler olması şeklindedir. Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Tiyatroda veya sinemada belki çocuk oyuncular olabilir ama mutlaka bir yasal düzenleme veya psikolog veya bir çocuk gelişimci onayı alınarak yapılması gerektiğini düşünüyorum. Oradaki roller bunun için çok önemli ama rol ne olursa olsun çocuk onu rol mü değil mi mutlaka bilmeli ve kavramalı.” (K16, Erkek, Yüksek Lisans, 22-25 yaş)

“Senaryosuna göre değişir bence. Mesela TRT Çocuk’un yaptığı çocuk filmleri var çizgi film karakteriyle oynuyorlar. Oralarda oynasa tabi içeriği de incelendikten sonra bir sıkıntı olmaz bence.” (K47, Kadın, Lisans 3. Sınıf, 18-21 yaş)

Katılımcıların bir kısmı da belli bir sınırlama getirilirse çocuk oyuncular adına karar verilmesini etik bulmaktadırlar. Katılımcılar, bu alanda uzman kişilerin olduğu bir ekip ve belli bir zaman sınırlaması olursa çocuk oyuncular adına karar verilmesinin etik olabileceğini vurgulamaktadırlar. Bu konudaki katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Belirli şartlar altında karar verilirse daha güzel olabilir. Belli bir saat verilebilir. Ya da olumsuz davranışlar varsa o sahnede çocuk onun dışında tutulabilir, o sahneleri görmeyebilir çocuk.”(K52, Kadın, Lisans 4. Sınıf, 22-25 yaş)

Araştırma kapsamında ele alınan beşinci alt soru; katılımcıların çocukların dizi, film ve reklam sektöründe çalışmasına izin verilmesini çocuk işçiliği bağlamında nasıl değerlendirdikleridir. Katılımcıların bu konudaki görüşlerinden hareketle oluşturulan görüşler ve gerekçeler Tablo 7’de sunulmaktadır.

Tablo 7 : Katılımcıların Televizyon Yayınlarında Çocuk Oyuncuların Bulunmasının Çocuk İşçiliği Bağlamında Görüşleri.

Görüşler	Gerekçe	n	%
Çocuk işçiliğidir	Çocuk üzerinden para kazanıldığı için	37	48
	Çalışma koşulları ağır olduğu için	8	11
Çocuk işçiliği değildir	Çocuğun kendi isteği olduğu için	11	14
	Ebeveyn rızası olduğu için	4	5
	Çalışma koşulları ağır olmadığı için	6	8
	Çocuğun geleceği düşünülüyorsa	11	14

Katılımcıların çocuk işçiliği bağlamında çocukların dizi, film ve reklam sektöründe çalışmasına izin verilmesi hakkındaki görüşleri incelendiğinde bu durumun çocuk işçiliği kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini düşünenlerin %59 oranında olduğu görülmektedir. Bu şekilde düşünen katılımcıların bir kısmı buna gerekçe olarak çocuk üzerinden para kazanılmasını (n=37), bir kısmı (n=8) da çalışma koşulları ağır olduğu için çocuk işçiliği olduğunu öne sürmektedirler. Katılımcılar çocukların dizi, film ve reklam sektöründe çalışmasındaki temel amacının para kazanmak olduğunu, ebeveynlerin çocukların emekleri üzerinden ve onların rızasını almadan kazanç elde ettiklerini ve bunun çocuk işçiliği olduğunu öne sürmektedirler. Bu konudaki katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Bence çocuk işçiliğiyle bir bağlantısı vardır. Çocukları kazanç kapısı olarak görmek çocuk işçiliği olarak değerlendirilebilir.” (K30, Kadın, Lisans 2. Sınıf, 18-21)

Katılımcılar çocuk işçiliği kavramının zaman içerisinde değiştiğini, daha önce çocuk işçisi denildiğinde akla sanayide ve zor koşullarda çalışan çocuklar geldiğini ancak dizi, film ve reklam sektöründe çalışan çocukların da bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedirler. Katılımcılar çocukların dizi, film ve reklam sektöründe çalışmasını ağır şartlarda, setlerde gece, gündüz fark etmeksizin çocukların çalıştığını bu yüzden de çocukların dizi, film ve reklamlarda bulunmasının çocuk işçiliği kapsamına girdiğini belirtmektedirler. Setlerde çalışan insanlar aldıkları eğitime göre işlerini yapacaklarını düşünürken setlerin kurallarıyla karşılaştıklarında şaşkınlık yaşadıkları görülmektedir. Örnek verecek olursak, sette pedagog ya da çocuk psikoloğu olarak görev yapan bir set işçisi, görev tanımına göre çocuk oyuncuların yetişkin oyunculardan farklı koşullarda setlerde bulunması gerektiğini ifade ederken, çocuk oyuncuların yetişkin oyuncularla aynı koşullarda setlerde bulunduğunu gözlemlemiştir. Pedagoglar ve çocuk psikologları çocukların bu şartlarda çalışamayacağını farkındadır ve bu durumu yapım ekibine bildirmesine rağmen, sahnenin orada o anda çekilmesinin zorunlu olduğu ifade edilerek herhangi bir müdahale yapılamamaktadır. İşinin gereğini yapamadığı için istifa etmek durumunda kalan bir set işçisi tarafından bu bilgilerle birlikte piyasada değer gören en öncelikli şeyin her şartta işin yürütülmesi olduğu anlatılmaktadır. Her set ortamının da aynı olmadığı, çocuklar için farklı koşulların da bulunduğu setler olduğu (Saraç, 2019). Setlerde durum sanılandan daha farklı olabilir, çocuklar yaşlarına uygun, oyun oynayabilecekleri ortamlarda bulunuyor olabilirler. Burada bir diğer husus bu görüşleri sunan katılımcıların setler hakkında net ve kesin bir bilgiye sahip olmadığı ve dışardan gördüğü kadarıyla yorumlayan kişilerden oluştuğu göz ardı edilmemelidir. Bu durum katılımcıların aşağıdaki görüşleri ile ortaya konulmaktadır:

“Maddi açıdan kazanç olarak görülüyorsa çocuk işçiliğiyle bir bağlantısı vardır bence. Sanayide çalışan çocuklarla dizi setlerinde çalışan çocuklar farklı ortamlarda olsalar da çocuğun yine sosyal durumu, akranlarıyla bir arada bulunmaması çocuğu iki durumda da olumsuz etkileyebilir. Bu yüzden çocuk işçiliği sayılabilir.” (K42, Kadın, Lisans 3. Sınıf, 22-25 yaş)

Katılımcıların bir kısmı, çocuk işçiliği deyince daha ağır şartların akla geldiğini, televizyon yayınlarında çocukların bulunmasının çocuğun kendi isteği ve

rızası olduğu sürece çocuk işçiliği kapsamına girmediğini düşünmektedirler. Bu konuda katılımcı görüşlerinden bir örnek aşağıdaki gibidir:

“Çocuk kendi isteğiyle bu yola girdiyse kendisi belki oyuncu olmak istiyordur ya da ilgisini çekmiştir bu yüzden yaş aralığına göre bu durum değişir. Keskin çizgilerle ayırmıyorum.”(K3, Kadın, Yüksek Lisans, 22-25 yaş)

Diğer taraftan bazı katılımcılar ise (%13) çocukların çalışma koşullarının ağır olmadığını (n=6) ve ebeveynlerinin rızasının alındığını (n=4) bu nedenle çocukların dizi, film ve reklam sektöründe çalışmasının çocuk işçiliği olarak değerlendirmeyeceğini vurgulamaktadırlar. Bu konudaki katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Çocuk işçiliği deyince aklıma fabrikalarda ya da daha ağır işlerde çalışan çocuklar geliyor. Bu yüzden bu durum bana çocuk işçiliği gibi gelmiyor.”(K23, Kadın, Lisans 1. Sınıf, 18-21 yaş)

“...ama çocuk işçisi olması için ailesinin ve kendisinin en azından rızasının dışında olması gerektiğini düşünüyorum. Yani o kadar ağır bir eleştiri yapmak istemiyorum.” (K16, Erkek, Yüksek Lisans, 22-25 yaş)

Katılımcılardan bazıları ise, çocukların dizi, film ve reklam sektöründe çalışmalarının çocuğun geleceğine maddi ya da kariyer gelişimi için katkıları olacağını düşündükleri için çocuk işçiliği olarak değerlendirmemektedirler. Bu konudaki katılımcı görüşlerinden bir örnek aşağıdaki gibidir:

“Çocuk işçiliği daha farklı sanki. Eğer çocukta bu potansiyeli görüyorlarsa, oyunculuk potansiyelini, bu çocuk işçiliği olmaz. Çocuğun kendi ilgi alanı, zevki, yetenekleri göz önünde bulundurularak yöneltirirse bir problem yok.” (K49, Kadın, Lisans 3. Sınıf, 18-21 yaş)

Araştırma kapsamında son olarak katılımcıların çocuk oyunculuğu hakkındaki önerileri ele alınmaktadır. Katılımcıların bu konudaki görüşlerinden hareketle oluşturulan görüşler ve gerekçeler Tablo 8’de sunulmaktadır.

Tablo 8 : Katılımcıların Çocuk Oyunculuğu İle İlgili Önerileri.

Görüşler	Gerekçe	n	%
Setler	Uzman bulundurma	16	15
	Rol içeriği	17	16
	Çocuklara rehberlik etmek	16	15
	Çalışma ortamını düzenleme	12	11
Gerekli denetimler	Yasal düzenleme	12	11
	Denetimi artırma	12	11
Ebeveyn	Çocuk odaklı olma	13	13
	Eğitim verme	8	8

Tablo 8 incelendiğinde bu konudaki görüşlerinin üç alt tema üzerinden sunulduğu görülmektedir. Bu konuda katılımcılar setlere yönelik (%57), gerekli denetimlere yönelik (%22) ve ebeveynlere yönelik (%21) öneriler getirmişlerdir. Katılımcıların setlere yönelik önerileri setlerde uzman bulundurma (n=16), rol içeriği (n=17), çocuklara rehberlik etmek (n=16) ve çalışma ortamını düzenlemeye (n=12) ilişkindir. Katılımcılar, çocuk oyunculuğu ile ilgili setlerde çocuk gelişimci, psikolog gibi uzman bir ekip bulundurulmasının gerekli olduğunu önermektedirler. Bu konudaki katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Çocuklara gerekli psikolojik desteklerin sağlanması gerekiyor, biz çocuk gelişimcileriz bizlerden de yardım alınabilir, çocuğun gelişimine uygun belirli bir program hazırlamamız istenebilir.” (K34, Kadın, Lisans 2. Sınıf, 18-21 yaş).

Katılımcılar, çocukların oyuncu olmasıyla ilgili rol içeriklerinin önemli olduğunu, çocukları etkileyebilecek sahnelerin, rollerin gözden geçirilmesini, çocuğun yaşına ve gelişimine uygun rollerde yer alıp almadıklarının kontrol edilmesi gerektiğini önermektedirler. Katılımcıların konuya ilişkin görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Çocuğu kötü yönde etkilemeyecek, gelişimini olumsuz bir katkıda bulunmayacak, yani mesela şiddet olsun, başka şeyler olsun bunun gibi projelerde tabi ki de yer almamalı. Daha çok aile ve çocuk dizisi gibi projelerde yer almasını uygun buluyorum.” (K25, Kadın, Lisans 1. Sınıf, 18-21 yaş)

“Bence her şeyden önce setin içeriği, sette olan kişiler dâhil gözden geçirilmesi gerekiyor. Hangi filmde oynayacaksa, hangi dizide oynayacaksa bir bir sahnelerin gözden geçirilip çocuğu olumsuz etkileyecek bir şey var mı, olumsuz etkileyecek bir davranış var mı

hepsine bakılması gerekiyor. Bunlara dikkat edilirse çok daha iyi olur bence.” (K37, Kadın, Lisans 3. Sınıf, 22-25 yaş).

Katılımcılar, çocuk oyunculuğu ile ilgili setlerde çalışma ortamının çocukların yaşına ve gelişim düzeyine göre düzenlenmesi gerektiğini, çocuklar için oyun sahası ve sahne aralarında bekleme alanlarının olması gerektiğini düşünmektedir. Katılımcıların bu konuya ilişkin görüşlerinden bir örnek aşağıdaki gibidir:

“Çalışma şartları çocuğun gelişim özelliklerine uygun olarak düzenlenmeli. Çocuğun çalıştığı ortam şu an sanırım oyunculara karavan tahsis ediliyor ya da bilmiyorum hangi ortamlarda mola veriyorlarsa ya da hangi ortamlarda çalışıyorlarsa bu ortam çocuğun gelişim özellikleri dikkate alınarak düzenlenebilir. Çocuğun o anda rolü yoksa dinlenmesi için onun bulunduğu ortama uygun yatak ya da kitaplar vesaire koyulabilir yani öncelikle çocuğun gelişim özelliklerine uygun olarak düzenlenmeli ortam.” (K3, Kadın, Yüksek Lisans, 22-25 yaş)

Katılımcıların gerekli denetimlere yönelik önerileri ise yasal düzenlemelerin yapılması (n=12), denetimlerin artırılması (n=12) ilişkindir. Katılımcıların bu konudaki görüşlerinden bazıları aşağıda sıralanmaktadır:

“Bu noktada belki RTÜK olur belki çocuk meclisleri diğer akademisyenler bunları ele almalılar. Çocukların eğitim hayatları ne şekilde devam ediyor, hayatları dizi karavanlarında mı geçiyor, mesela eğitimlerini uzaktan mı alıyorlar işte verdikleri yarım saatlik molada ya da 1 günlük izinlerinde evinde işte bilgisayar başında mı alıyor mesela bu okula bağlanıyor eğitimleri ne şekilde gidiyor bu çocukların? Mesela bunlar araştırılmalı...” (K9, Kadın, YL, 30 yaş üzeri)

“Çalışma şartlarıyla ilgili mesela saatler, okulları vardır çocukların ona göre ayarlanması olabilir. Eğitiminin aksamadan devam etmesi yine oyun çağında bir çocuksa mutlaka oyun vaktinin olması, serbest zamanın olması, yoğun çalışmaların yapılmamasını öneririm.” (K49, Kadın, Lisans, 18-21 yaş)

Diğer taraftan katılımcıların ebeveynlere yönelik önerileri ise çocuk odaklı olma (n=13) ve ebeveynlere yönelik eğitim faaliyetlerinin verilmesine (n=8) ilişkindir.

5. TARTIŞMA

Araştırmada katılımcıların bir kısmının çocukların psikolojik olarak hazır olmamaları, kendi istekleriyle karar vermemeleri ve çocuk gelişimini olumsuz etkileyeceği gerekçesi ile dizilerde, filmlerde ve reklamlarda oyuncu olarak

bulunmasını yanlış buldukları belirlenmiştir. Bunun yanı sıra bazı katılımcıların ise çocukların sosyal gelişimi ve kişisel gelişimi açısından televizyon yayınlarında yer almasına olumlu baktıkları görülmüştür. Ayrıca bazı katılımcıların da çocukların dizi, film ve reklam setlerinde bulunmasının duruma göre değişkenlik gösterdiğini değerlendirdiği görülmektedir. Katılımcıların uzman desteği varsa, rol alınan içeriğe göre ve farklı yaş grubuna göre değerlendirdiği ve buna göre yanlış ya da doğru olarak nitelendirdiği görülmektedir. Dolayısıyla bu konuda katılımcılar birbirlerinden farklı düşüncelere sahiptirler. Tekin-Yılmaz'a (2014) göre toplumların önemli bir çoğunluğunda çocukların çalıştırılmasına yönelik sivil bir hassasiyet bulunsa da çocukların dizi, film ve reklam setlerinde oyuncu olarak çalıştırılması genellikle eleştirilmemekte, üstelik insanlar bu duruma sempati ile yaklaşmaktadırlar.

Bunun yanı sıra çocuk oyuncuların oynadığı rollerin ya da dizi ve filmlerin konusunun çocuk üzerindeki etkilerine bakacak olursak, Warwick (2012)'in yapmış olduğu bir çalışmada Michael Jackson'ın ilk performans stilini incelemekte ve dahi bir çocuk olarak yaptığı çalışmaların, onun yetişkin kariyerini anlamak için çok önemli olduğunu ifade etmektedir. Araştırmada, küçük bir çocukken Jackson, onu 1930'ların Hollywood'unun çocuk yıldızlarının klişelerine bağlayan aynı şekilde bir çocuk olarak ekranlarda görülen, küçük bir çocuk için çekici olduğu düşünülen bazı özellikler yetişkinler tarafından farklı bakış açılarına sebep olduğu ve bu yüzden de ergenliğe geçiş döneminde zorluklar yaşadığından bahsedilmektedir. Yine benzer bir çalışmada, savaş sonrası Britanya'da itibarı olan bir çocuk oyuncu olan Julie Andrews' in gençlik kariyeri konu edilmiştir. Şarkı konusunda oldukça gelişmiş bir sese sahip olan Andrews, halk tarafından müzik dâhisi bir çocuk olarak karşılanmış ve radyoda Britanya'nın en genç şarkı söyleyen yıldızı olarak geniş kitlelere ulaşmıştır. Daha sonra diğer medya araçlarında çocuk oyuncu olarak ulusal harika çocuk sıfatıyla popülerlik kazanmıştır. Andrews, sosyal hayatına ideolojik kaygıların ve sosyal-duygusal kaygıların da eklenmesiyle yankı uyandıran bir kişilik olarak görülmüştür (Farmer,2022). Burada bahsi geçen çalışmalar, araştırmamız bulgularında çocuk oyunculuğunun çocukların geleceğini etkilenmesine ilişkin katılımcı görüşlerini destekler niteliktedir.

Çocuk oyuncularla yakından ilgilenen uzmanlarla yaptığı görüşmeler sonucunda yazdığı bir makalede çocuk oyuncularla ilgili önemli bilgilere ulaşılmaktadır. Sette çalışan çocuk oyuncu koçları, pedagoglar, dram sahneleri

çekilirken daha çok oyun kanalından çocuklara yaklaşılarak “üzgünken yüzümüz nasıl görünür?” diyerek o sahnedeki duygusal yükü almadan, olayları travmatize etmeden dram sahnelerini çektiklerini, bazı çocukların duygularını deneyimlemede çok açık olduğu bazılarının ise kapalı olduğundan bahsetmektedirler. Her çocuğa oyun yoluyla yaklaşılarak duygularını anlamaya çalışıp çocuğa göre örneğin annesinin öldüğü bir senaryoda “senin annen ölüyormuş ne kadar üzülsün?” gibi bir ifadenin asla kullanılmadığı, günlük olaylardan “sen şu oyuncacı çok istemiştin alınamayınca çok üzülmüştün” gibi cümlelerle çocuk oyuncular rollere hazırlanmaktadır (Çiftçi, 2021). Bu şekilde olsa bile yetişkin oyuncularla yüz yüze gelince çocuk oyuncuların da duygularını daha derin yaşadığı anlar da olduğu bu durumda da çocuğun bunu tecrübe etmesi hakkı olduğu gibi bu durumdan kaçmak istemesi ya da sahneden etkilendiğini söylemesi de çocuğun en doğal hakkı olduğu göz ardı edilmemelidir. Dram ağırlıklı dizilerde, filmlerde rol alan çocukların rolünü bitirdikten sonraki kısımlara hâkim olmadığı yalnızca kendi rolü çekileceği zaman o içerikte bulunduğu, dramatik duygulara o anda girilmediği, çocukların oyun oynatılarak o rollere girdiği sette çalışanlar tarafından ifade edilmektedir. Dram içerikli diziler, filmler çekilirken dramı ve trajediyi ifade etmek için çocuklara çokça yer verildiği duygunun seyirciye çocuk aracılığıyla sağlandığı, çocukların bu dram sahnelerini çekerken o duyguyu gerçekten ekranda görüldüğü kadar yoğun yaşamadığı çocukların öznesi olduğu dram içerikli dizi filmler açısından oldukça önemlidir (Kızıloğlu ve Yılmaz, 2023). Çocukların duygularını ifade etmekte ve sınır çizmekte düşündüğümüzden daha başarılı olduğu görülmektedir. Arka planda o sahne çekildikten sonra mutlaka bir oyun oynandığı, az önce ağlama rolü oynayan çocuğun kameralar yer değiştirirken yatakta zıplayıp gülerek oyun oynadığı durumlar olmaktadır (Tekin-Yılmaz, 2014).

Savaş sahneleri ya da şiddet içerikli sahnelerde de çocuklara orada olanların bir oyunmuş gibi ifade edildiği, şiddet içerikli dizi filmlerin sahnelerini o anda sette görmedikleri, çocukların psikolojisine uygun ve anlayacağı şekilde anlatılması, setteki psikolog, çocuk gelişimci gibi çocuklarla ilgilenen kişiler tarafından düzenlenmektedir. Ayrıca korku, endişe gibi duyguları verebilmek adına dizilerde, filmlerde birçok efekt kullanılmaktadır. Yine de senaryonun gidişatında çok önemli bir yeri yoksa çocuklara bu tarz sahnelerde yer verilmemesi gerektiği, küçük yaştaki çocukların oynadığı sahnelerdeki rolleri soyut somut algısı tam olarak gelişmediği için rolden çıkamadığı durumlar da olmaktadır. Ayrıca nasıl yaşadığımız hayatta iyi ve

kötü karakterler varsa, çocukların oynadığı dramalarda, tiyatrolarda bu karakterler bulunmaktadır ve çocuklar bu rollerde de yer alabilmektedir. Çocuk oynadığı karakterin kötü bir karakter olduğunun farkında olduğu için olumsuz örnek teşkil edecek bir durum bulunmamaktadır. Çocuk gelişimci/çocuk psikologların setteki görevleri, oyun oynama hakkını atlamamak ve bunun için gerekli ortamı yaratmak, çocuğun yemek, uyku gibi saatleri takip ederek fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarını gidermek, ailelerle sürekli iletişim halinde olmaktır (Çiftçi, 2021).

Araştırmamız bulgularıyla paralellik gösteren ve Payzin (2020) tarafından yapılan başka bir araştırma da ise çocuk gelişim uzmanlarının çocukların televizyon reklamlarında yer almasına olumlu bakmadıkları ve buna kesin bir dille karşı çıktıkları ortaya konulmuştur. Aynı araştırmada psikologların bu konuya ılımlı yaklaştıkları, ebeveynlerin ise bu durumu destekledikleri ve arzuladıkları ortaya konulmuştur.

Araştırmada katılımcıların çocukların reklamlarda yer almasını yasal olarak sorunlu, çocuk hakları açısından çocukların kişisel menfaatlerini ve mahremiyetini etkileyen, psikolojik çıktılar ve çocukların oyun hakkını etkileyen bir durum olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Çocukların veya bebeklerin reklamlarda yüzlerinin görünür olması onların rızası alınmadan reklam yüzü olmaları yıllar sonra kendilerini reklamlarda oynarken belki de istemedikleri bir biçimde gördüklerinde hissedecekleri duygular reklamlarda oynayan çocuk oyuncuların mahremiyeti açısından oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Bu konuyla alakalı bir başka çalışmada Baker ve Balanzetagus (2022), Disney'in uzun süredir aile içerik üretimi yapan ve sürekli olarak yenilenen çocuk yıldız gruplarını içinde barındıran bir marka olduğunu ifade etmektedir. Disney+'ın 2019 lansmanında, özenle seçilmiş çocuk yıldızlardan faydalanılmaktadır. Bundan hareketle çocuk figürü kullanılarak Disney'in güvenilir bir marka olduğu izleyicilere sunulmaktadır.

Ayrıca katılımcılar ailelerin reklamlarda çocukların bulunmasını geçim kaynağı olarak gördükleri için onay verdiklerini vurgulamaktadırlar. Çocukların reklamlarda yer almasını çocuğun geleceği açısından olumlu karşılayan katılımcılar ise bu durumun çocuğun gelişimine ve tanınırlığına olumlu şekilde katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Kunter Kaya (2021) ise medyada çocuk oyuncuların yer almasını ele aldığı araştırmasında dizilerde rol alan çocuk oyuncularla yaptığı görüşmeler sonucunda tanınan bir oyuncu olmanın çocuk oyuncuların arkadaş çevrelerinde ve sosyal hayatlarında herhangi bir değişikliğe neden olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Tekin-Yılmaz (2014), çocukların setlerde yarış içine sokulmalarının, yetişkinler gibi giydirilmelerinin ve onlar gibi davranmaya zorlanmalarının ayrıca kolay şekilde elde edilen şöhretin kısa süre içerisinde sona ermesinin çocukta çeşitli olumsuzluklara yol açacağını altını çizmektedir. Bu durumun çocuğun psikolojisini bozabileceğini vurgulamaktadır.

Araştırma bulgularında çocuk oyuncuların dizi, film ve reklam setlerinde bulunmasının çocuk gelişim üzerindeki etkisi hakkında katılımcıların birbirinden farklı görüşlere sahip oldukları görülmektedir. Buna göre bazı katılımcıların çocukların psikolojik olarak, akran ilişkisi, kişilik gelişimi, duygusal ve fizyolojik gelişimi açısından bu durumu olumsuz gördükleri, bazılarının ise çocuğun sosyalleşmesi, özgüven kazanması, yetenek keşfi ve iletişim açısından olumlu gördükleri belirlenmiştir. Dolayısıyla çocuk oyuncuların televizyon yayınlarında yer almasının sosyal gelişimlerine hem olumlu hem de olumsuz etkileri olduğu söylenebilir (Diken ve Şenalp, 2011). Bu araştırmalardan birinde Payzin'e (2020) göre televizyon yayınlarında yer alan çocuklar daha önce hiç dâhil olmadıkları bir ortama dâhil olmakta ve çocuklar kendi başlarına gelir elde etmektedirler. Böylece erken yaşlarda çalışma hayatına başlayan çocuklar erken yaşlarda büyümeye de başlamaktadırlar. Fakat bu büyüme bilişsel ve biyolojik anlamda bir büyüme değildir. Bu büyüme psikolojik anlamda gerçekleşen bir büyümedir. Başka bir ifadeyle çocuklar kendilerine büyümüş zannetmektedir ve yetişkin rolüne bürünmektedir. Çocuk kimliğini bir tarafa bırakan ve yetişkin gibi davranan çocuğun akran ilişkilerinde sorunlar yaşaması bu durumun çocuğun zihinsel ve duygusal gelişimini olumsuz etkilemesi beklenmektedir. Benzer şekilde, Vey (2009) 'un çalışmasında, çocuk yıldızların kültürel olarak çocukluk inşasını ihlal ettiği, çocuk yıldızların normal çocuklardan farklı olduklarını, şöhretle ve ekonomik olarak özgür olmalarıyla yetişkinlerin otoritesini alt üst ettiklerini ifade etmektedir. Eski çocuk yıldızların, yetişkinlerle çalışırken şahit oldukları olaylardan ötürü cinsellikle bir şekilde tanıştığı görülmektedir. Burada dikkate alınması gereken şeylerden biri, günümüz şartlarında çocuk oyunculara ilişkin ortamlarda çocuğa öncülük eden ve onun zarar görmesini engelleyecek uzmanların bulunduğu varsayılmaktadır.

Bu bağlamda başka bir araştırmada ise (Diken ve Şenalp, 2011) çocuk gelişim uzmanlarının çocukların dizi, film ve reklam gibi kültürel ve sanatsal aktivitelerde yer almasının onların öz bakım, öz benlik ve dilsel gelişimini olumlu yönde etkileyeceğini

tespit etmiştir. Çocukların drama, tiyatro gibi yetenek keşfi ve özgüvenini geliştiren faaliyetlerde bulunması çocuğun gelişimi açısından önemli olduğu sonucu da araştırma bulgularıyla tutarlıdır. Bu durumda kültürel ve sanatsal faaliyetlerde çocukların yer alması çocukların dil gelişimi, iletişim becerileri, sosyal duygusal açıdan kendilerini geliştirmeleri için, yeteneklerinin farkına varabilmeleri için, özgüvenlerini artırmak için bir fırsat olduğu ve çocukların bu tarz sanatsal faaliyetlerde bulunması gelişimleri açısından da oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

Ayrıca araştırmada, katılımcıların bir kısmı çocukların dizilerde, filmlerde ve reklamlarda oynamasının etik olmadığını düşündükleri görülmüştür. Ayrıca katılımcıların yüksek lisans ve lisans öğrencilerinin yapılan görüşmelerde görüşlerinde farklılıklar görülmektedir. Özellikle etik ile ilgili görüşlerde yüksek lisans öğrencilerinin Meslek Etiği dersini aldığı için konuyla alakalı görüşlerde öne sürdükleri fikirler lisans öğrencilerine göre daha çarpıcı ve konuyu tüm yönleriyle aydınlatan görüşler olarak karşımıza çıkmaktadır. Elden ve Ulukök'e (2006) göre reklam çalışmaları içinde en sık tartışılan ve üzerinde en sık durulan konulardan birisi etikdir. Son zamanlarda reklamcılık sektöründe hem çocuklara hem de yetişkinlere yönelik reklamlarda çocuk oyuncular sıkça kullanılmakta ve çocuk oyuncuların yer aldığı reklamlara ağırlık verilmektedir. Maddi kazanç elde etmek amacıyla çocuk oyuncuların reklamlarda yer alması uygun bulunmamaktadır. Çalapkulu ve Alp, Payzin (2020)' ye göre, çocukların yalnızca maddi kazanç için reklamlarda yer alması, çocuk üzerinden ailelerin para kazanması, çocuk için kullanılacağı düşüncesi için çocuğun reklamlarda oynaması çocuğun rızası olmadan gerçekleşiyorsa, çocuk bu duruma zorlanıyorsa, çocukların reklamlarda oyuncu olarak bulunması etik açıdan uygun olmadığı gözler önündedir. Benzer şekilde özellikle sosyal medya üzerinden çocukların rızası olmadan gerçekleştirilen reklam amaçlı paylaşımların zamanla mahremiyet ilkesini ortadan kaldırdığını ve etik ihlallere neden olduğunu ifade etmektedir. Araştırma bulguları da bu bağlamda çalışmayla örtüşecek şekilde, çocuğun adına karar verildiği için ve çocuk kazanç unsuru olarak görüldüğü için etik açıdan uygun bulunmamaktadır. Çocukların reklamda bulunmasının çocuk adına karar verilmesi ve çocuğun kazanç unsuru olarak görülmesinin etik açıdan uygun olup olmadığını değerlendirebilmek için o anda yaşanan durumlar ve koşulların ne olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu bağlamda dikkat edilmesi gereken nokta davranışın etik açıdan değerlendirmesinde eylemin yapıldığı koşulların önemli olmasıdır.

(Çobanoğlu, 2009). Yaşanılan durumlar ve koşullara göre de çocuğun yasal olarak vasisi olan ebeveynler, çocukları hakkında herhangi bir medya içeriklerinde bulunup bulunmayacağı hakkında karar vermektedir, buradaki koşullar net olarak bilinmeden durumla ilgili etik açıdan bir değerlendirme yapılmamalıdır. Çocuk oyuncular adına karar veren ebeveynleri olmakta ve onlardan aydınlatılmış onam alınmaktadır. Burada aydınlatılmış onam ve özerkliğe saygı ilkesi gereği olarak çocuğa ve ailesine yeterli bilgilendirmenin yapılması gerektiği, ayrıca oynanan rolün içeriği ve çalışma saatleri, çocuğun eğitimi, beslenmesi, uyku saatleri vs. kapsayan bilgilerin aileye anlatılması gerektiği düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında son olarak katılımcıların büyük bir kısmının çocukların dizi, film ve reklam sektöründe çalışmasını çocuk üzerinden para kazanıldığı için ve çalışma koşulları ağır olduğu için çocuk işçiliği olarak değerlendirdikleri belirlenmiştir. Medyada çalışan çocukların çalışma şartları, UNICEF'te belirtilen çocuk işçiliğindeki çalışma şartlarıyla benzerlik göstermektedir. Bunlar; küçük yaşta tam gün çalışma, uzun saatler çalışma, fiziksel, toplumsal ve psikolojik yönden stres altında çalışmak, sorumluluk isteyen işlerde çalışmak, eğitimi engelleyen işlerde çalışmak gibi konularda benzerlikler görülmektedir (UNICEF, 2023). Bu açıdan çocuk oyunculuğunun da çocuk işçiliğiyle benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bunun yanında katılımcıların bir kısmının ise, çocuğun kendi isteğiyle, ebeveynlerinin rızasıyla ve çocuğun geleceği düşünülüyorsa çocuk işçiliği kapsamına girmediğini düşünmektedir. Bu sonuç literatürdeki diğer araştırma bulgularıyla desteklenmektedir. Bu araştırmalardan birinde Yılmaz (2014) ailelerin çocuklarını medya sektöründe çalıştırabilmek için yoğun çaba sarf etmeleri toplumun ve devletin bu durumu görmezden gelmesi bu konunun çocuk işçiliği bağlamında sosyolojik olarak tartışılmasını gündeme getirmiştir.

Bu sonuçlar doğrultusunda çocuk oyuncuların televizyon yayınlarında yer almasının çocukların sosyal, fiziksel ve duygusal gelişimine olumlu etkileri olduğu görülmektedir. Çocukların televizyon yayınlarında oyuncu olarak bulunmasında çocuğun rızasının olmadığı durumlarda, çocukların yaşı itibari ile yalnızca ebeveynlerinin onayının alınmasıyla çocukların iradesi dışında gerçekleşen bir eylem olması nedeniyle etik sorunları beraberinde getirdiği ve ebeveynlerin çocuk emeği üzerinden kazanç elde etme düşünceleri nedeniyle çocuk oyuncuların çocuk işçisi olarak değerlendirilebileceği görülmektedir (Yılmaz, 2020). Öte yandan insanların

çoğunun televizyon yayınlarında çocuk oyuncuların bulunmasını doğru bulmadığı halde sektörün devam ettiği, bu sektörde yüzlerce çocuğun reklamlarda, dizilerde ve filmlerde oynamak için ajanslara başvurduğu görülmektedir. Çocuk oyuncuların ekranlarda bulunması izleyici tarafından izlenirliği artırırken, bir yandan da sempatik, şirin görünen çocuklarla insanlara güven duygusunun aşılandığı görülmektedir. Özellikle reklamlarda yer alan çocuk oyuncular ile reklamı yapılan ürünlere duyulan güvenin artması yapımcılar tarafından hedeflenmektedir. Bunun yanı sıra araştırma sonuçlarının katılımcıların çoğunun çocukların televizyon yayınlarında bulunmasını olumsuz olarak değerlendirmesinin sebepleri arasında, araştırmanın çalışma grubunu oluşturan Çocuk Gelişimi Bölümü öğrencileri çocuklar konusunda hassas bir kesim oluşu için, çocukların yüksek yararını gözetmek bakış açısıyla olaylara baktıkları için olumsuz yanıtlar verdikleri düşünülmektedir. Diğer bir deyişle, çocukların zor şartlarda çalıştıklarını düşündükleri için ve genel itibari ile çocukların aileler tarafından kazanç unsuru olarak görülmesine tepkiyle yaklaştıkları için araştırma sonuçlarının çoğunluğunun olumsuz olarak karşımıza çıktığı düşünülmektedir. Ayrıca, çalışmada dikkat çekici noktalardan birisi de, Çankırı Karatekin Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü öğrencilerinden Lisans 1. Sınıf öğrencilerinin çocuk oyunculuğuna diğer katılımcılardan daha olumlu baktıkları ancak genel sayıya kıyasla çoğunlukta olmadıklarından araştırma sonucuna herhangi bir etkisinin bulunmadığı gözlemlenmiştir. Bunun yanında bir toplumda çocuk en önemli unsurlardan birisidir. Toplum çocuksuz düşünülemez. Bu açıdan bakılırsa meseleye çocuğun hayatın bir parçası olması nasıl doğal bir durumsa, çocuk oyuncuların da dizilerde, filmlerde ve reklamlarda yer alması oldukça doğal bir durumdur. Dizilerde ve filmlerde de hayattan kesitler yer almaktadır. Bu açıdan çocukların medyada yer alması normal karşılanmakta–hatta sempatiyle izlenmektedir. Bunun yanı sıra çocuk oyuncuların haklarının korunması, çocukların kişisel gelişimleri ve psikolojik açısından olumsuz etkilenmesinin önüne geçilmesi yasalarla korunup, etik olarak çalışma şartlarının çocuğa uygun hale getirilmesi oldukça önemlidir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Katılımcıların büyük çoğunluğunun uzman desteği varsa, rol alınan içeriğe göre ve farklı yaş gruplarına göre çocukların dizilerde, filmlerde ve reklamlarda oyuncu olarak bulunmasının koşullara göre etik değerlendirilmesinin yapılması gerektiğini düşündükleri görülmektedir.

Katılımcıların çocukların reklamlarda yer almasını yasal olarak sorunlu, çocuk hakları açısından çocukların kişisel menfaatlerini ve mahremiyeti etkileyen, psikolojik etkileri ve oyun hakkını etkileyen bir durum olarak değerlendirdikleri belirlenmiştir. Ayrıca aile ekonomisine katkı olması için çocukların geçim kaynağı olarak görüldüğü, çocuğun geleceğini etkileyerek, gelişimine katkı sağladığı ve çocukların tanınırlığını artırdığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Katılımcıların çocuk oyuncuların televizyon yayınlarında dizi, film ve reklam setlerinde yer almasının sosyal gelişimlerine hem olumlu hem de olumsuz etkileri olduğunu düşündükleri belirlenmiştir. Akran ilişkisi, kişilik gelişimi, duygusal ve fizyolojik gelişim açısından çocukları olumsuz etkilediği, sosyalleşme, özgüven, yetenek keşfi ve iletişim açısından olumlu etkileri olduğunun düşünüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların çocukların dizilerde, filmlerde ve reklamlarda oynamasına çocuğun adına karar verildiği ve çocuklar kazanç unsuru olarak görüldüğü için etik açıdan uygun bulmadıkları belirlenmiştir. Konu etik yönüyle ele alındığı katılımcıların bir kısmının bunun uygun bir kısmının uygun bulmadığı görülmüştür. Bu sonuca göre insanların bu konuda ortak bir fikri birliğinde olmadığı ve etik ikilem yaşadığı söylenebilir.

Katılımcıların bir kısmının çocuk oyunculuğunun etik değerlendirmesinde var olan koşullara bakılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Koşulların çocuklara uygun hale getirilmesi koşuluyla çocuk oyuncuların dizilerde, filmlerde ve reklamlarda oynamasının etik olabileceği katılımcılar tarafından ifade edilmektedir.

Katılımcıların bir kısmının çocukların dizi, film ve reklam sektöründe çalışmasını çocuk işçiliği olarak değerlendirdikleri belirlenmiştir. Çocuklar belirli bir ücret karşılığında çalıştırılmakta, emekleri üzerinden reklam ajansları, aileler ve şirketler para kazanmaktadır. Kendi hayatları için karar verecek yeterliliğe sahip olmadıkları gibi, çalışacakları iş hakkında da söz sahibi değildirler. Bunun yanında

katılımcıların bir kısmının da çocuğun kendi isteği olursa, ebeveyn rızası olursa, çalışma koşulları ağır olmazsa ve çocuğun geleceği düşünülüyorsa çocuk işçiliği sayılmayacağını düşündükleri görülmüştür.

Bu sonuçlardan hareketle Çocuk Gelişimi Bölümü Lisans ve Yüksek Lisans öğrencilerinin, çoğunluğunun çocukların televizyon yayınlarında bulunmasını olumsuz değerlendirdikleri görülmektedir. Ayrıca ailelerin çocuklarını geçim kaynağı olarak görmesinin çocuk oyunculuğunda etik sorunları beraberinde getirdiğini ve çocuk oyuncuların çocuk işçisi olarak nitelendirilmesine neden olduğunu düşündükleri söylenebilir.

Elde edilen sonuçlar doğrultusunda;

Çocukların televizyon yayınlarında yer almasına karar verirken zihinsel, bilişsel ve ruhsal açıdan uygun olup olmadıklarına karar verecek bir uzmanlar heyetinin oluşturulması önerilmektedir.

Dizi setlerinde psikolog ve çocuk gelişim uzmanı gibi uzmanların hazır bulundurulması ve dizi setlerinin ve senaryoların çocukların yüksek yararını gözeterek şekilde çocuklar için uygun sıcaklıkta, dinleme alanlarının bulunduğu, bekleme zamanlarında oyun oynayabilecekleri ortamların düzenlenmesi önerilmektedir. Bunun yanı sıra ebeveynlerin çocukların oyuncu olarak dizi, film ve reklam setlerinde bulunmasına karar verirken çocuklarının isteklerini göz önünde bulundurarak, çocuk odaklı düşünmeleri gerekmektedir. Setlerde çocukları etkileyecek olumsuz öğeler içeren durumlarla karşılaşmamaları için çaba gösterilmesi, çocuk gelişimcilerin ya da çocuk oyuncularla ilgilenen oyuncu koçlarının çocuklara rehberlik etmesi gerekmektedir. Setlerdeki çalışma ortamlarının çocukların gelişimlerine ve fizyolojik ihtiyaçlarına (beslenme, uyku, vb. gibi) uygun, onların dinlenebileceği bir oda, oyun oynayabileceği oyun odaları gibi ortamlara dönüştürülmesi gerektiği öneriler arasındadır.

Çocuk oyunculuğuyla ilgili çocukların setlerde, oynadıkları dizi, film ve reklamların çalışma koşullarında haklarını koruyan yasal düzenlemeler getirilmeli ve bu yasal düzenlemeler sıkı bir şekilde denetlenmelidir. Gerekirse Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından bir araştırma komisyonu kurularak belirli aralıklarla habersiz setlere denetime gidilerek çocuklarla ilgili yasal olarak uygun olmayan durumlar hakkında cezai işlemler uygulanmalıdır.

Son olarak çocuk oyuncularla ilgili olan en önemli kısmın ebeveynler olduğu karşımıza çıkmaktadır. Ailelerin çocuk odaklı düşünmesi ve çocuğunu iyi gözlemleyerek onların istemediği hiçbir şeyin çocuğa yaptırılmaması gerekmektedir. Ebeveynler çocuk oyunculuğu ile ilgili gerekli her türlü bilgiye sahip olduktan sonra çocuklarının haklarını korumak konusunda üstlerine düşen görevleri yerine getirmelidir. Ebeveynlerin çocuklarının haklarını bilmesi, çocuk oyunculuğuyla ilgili yasal prosedürleri araştırması, hakları korunmayan çocukların psikolojik gelişim açısından olumsuz etkilenebileceğinin farkında olmasının oldukça önemli ve gerekli olduğu öneriler arasındadır. Aileler bu konularda bilinçlendirilmeli, çocuk oyunculuğuyla ilgili yasal olarak çocukların haklarını içeren eğitimler daha yolun başındayken ailelere verilmelidir. Bu eğitimler çocuk oyuncular ajansa kabul edilmeden çocuk gelişimciler tarafından ailelere verilebilir. Dizi, film ve reklam çekimleri için seçilen çocukların ailelerine gerekli bilgilendirme ayrıntılı bir şekilde yapıldıktan sonra, çekimlere başlamadan önce setlerde bulunan çocuk gelişimciler ya da çocuk psikologları tarafından ailelere eğitim verilerek aileler bilinçlendirilmelidir.

Bütün bunlara ek olarak çocuk oyuncular ve setteki çocuklar ile ilgili araştırmaların yeterli olmadığı, bu konu ile doğrudan bağlantılı araştırmaların araştırılması, çocuk oyuncuların okul ve günlük hayatları, yaşadıkları kolaylıklar, zorluklar, akademik başarıları, ileride tercih ettikleri meslekler, erişkinlik hayatlarındaki durumları vb. araştırılmaların yapılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Akaroğlu, G. Quadır, S.E.,** (2009). Televizyon reklâmlarının çocuk tüketiciler üzerine görsel etkilerinin bir incelemesi, (s. 78- 98), Selçuk İletişim, 6(1).
- Akçalı, S.** (2020). Çocuk ve medya. (s. 60-75), (5. Baskı), Nobel Akademik Yayıncılık.
- Akçay, D. & Emiroğlu, O. N.** (2016). Medya Etkileşimine Bağlı Okul Öncesi Dönemdeki Çocukta Saldırganlık Davranışı, (s. 116-20), Türkiye Klinikleri Halk Sağlığı Hemşireliği-Özel Konular, 2 (1).
- Akdağ, M.** (2021). Medyanın çocukları (s. 48-76). Ankara: Dorlion yayınları.
- Alan, A.** (2016). Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, 12. Cilt, Sayı: 46, (s. 261-276), Temmuz, 2016.
- Anne Televizyon Dizisi,** 2016 yılı yapımı, Senaryo: Berfu Ergenekon, Merve Gür, Yönetmen: Merve Girgin, Nadim Güç, Başrol Oyuncular: Cansu Dere, Vahide Perçin, Beren Gökyıldız.
- Avcı, A.** (2011), Çocuk Hakları ve Medya El Kitabı (s. 92-95). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Avcı, M.** (2010), Çocuk Suçluluğunda Medyanın Rolü, Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:12, Sayı:1, (s. 124-146).
- Baker, U.** (2011). Beyin Ekran (s. 291), (4. Baskı). İstanbul: Birikim Yayınları.
- Baker D., Blanzategui J.** (2022). Heritage child stars on Disney+: the liquidities of child stardom in the SVOD era, *Celebrity Studies*, 14(7), 1-14. doi:10.1080/19392397.2022.2109307.
- Baloğlu, U.** (2018). Masumiyet Filminde Çocuk, Televizyon ve Bağlanma İlişkisi Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, (s. 1-30), Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 22 (1).
- Becerikli, R.** (2018). Çocuk Yıldız Filmleri İle Canım Kardeşim Filminin Anlatı Ve Karakter Özellikleri Bağlamında Karşılaştırılması, (s. 321-346), Selçuk İletişim, 11 (2).
- Bernhardt, A. M., Wilking, C., Gilbert-Diamond, D., Emond, J. A., Sargent, J. D.** (2015). Children's recall of fast food television advertising—testing the adequacy of food marketing regulation, (s. 1-12), *PloS one*, 10 (3).
- Binark, M., Bayraktutan, G.** (2013). Ayın Karanlık Yüzü: Yeni Medya ve Etik (s. 58-63). İstanbul: Kalkedon.
- Çakmak, Z.** (2018), Çocukların Katılımıyla Yürütülen Araştırmalarda Etik, Türk Psikoloji Yazıları, (s. 30-37). Türk Psikologlar Derneği, Erişim adresi: <https://www.psikolog.org.tr/tr/yayinlar/dergiler/1031828/tpy130199612018000m000003.pdf> (12.04.2020).
- Çalapkulu, Ç., Alp, F.** (2020). Dijital Ebeveynler İle Çocukların Sosyal Medya Kullanımı Üzerindeki Mahremiyet İlişkisi, (s. 132-144), Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8 (2).
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışan Çocuklar Şubesi.** (2007). Çocuk işçiliği konusunda ulusal kapasitenin geliştirilmesi doğrudan eylem projesi, çocuk işçiliğinin önlenmesi, ulusal mevzuatın uluslararası sözleşmeler ve AB direktifleri ile karşılaştırılarak ihtiyaçların belirlenmesi, ulusal mevzuattaki mevcut eksikliklerin giderilmesine ilişkin taslak rapor. Ankara.

- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı,** (2023). Çocuk ve Genç işçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. Resmî Gazete Yayınlanma Tarihi: 06.04.2004 Resmî Gazete Sayısı: 25425, (15.02.2023).
- Çiftçi, E.** (2021). Sette "çocuk" kalabilmek mümkün mü?, Erişim adresi: <https://www.indyturk.com/node/396311/haber/sette-%C3%A7ocuk-kalabilmek-m%C3%BCmk%C3%BCn-m%C3%BC> (2021). Erişim tarihi: 02.04.2023.
- Çobanoğlu, N.** (2003). Genel olarak tıbbi etik alanından araştırma ve yayın etiğine giriş, etik kavramı: Felsefedeki etikten tıbbi etiğe. XVI. Ulusal Patoloji Kongresi, Kongre Programı ve Bildiri Özet Kitabı, (s. 165-170). Ankara: Ankara Patoloji Derneği, S.Ü. Tıp Fak. Patoloji AD, Sitopatoloji Derneği.
- Çobanoğlu, N.** (2009). Kuramsal ve Uygulamalı Tıp Etiği, (s. 62-63). Eflatun Yayınevi, Ankara.
- Çobanoğlu, N.** (2020), COVID-19 Pandemisi ve Etik, (s.37-38), Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi, Ocak 2020, 25 (1).
- Çocukluk Televizyon Dizisi,** 2020 yılı yapımı, Senaryo: Ebru Hacıoğlu, Veda Pars, Yönetmen: Nadim Güç, Koray Kerimoğlu, Başrol Oyuncular: Erdal Beşikçioğlu, Burcu Özberk, Beren Gökyıldız.
- Çoşgun, M.** (2012). Popüler Kültür ve Tüketim Kültürü, (s.837-850), Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 1 (1).
- Değirmencioğlu, S.M.** (2010), “Medyada Çocuk Emeği ve Reklamların Çocuk İşçileri”, (s.13-329), Kemal İ. (der.), Türkiye’de Çocuk Emeği içinde, Ankara: Ütopya Yayınları.
- Demirel, Simge Deniz (2016),** Yeni Medyanın Ekonomi Politikası: Dijitalleşen Kapitalizm Üzerinde Etiği Yeniden Düşünmek, (s.96-99), Medyaetik Kitabı, Sentez Yayıncılık, 2016.
- Diken, İ., Şenalp S.** (2011), Sanatsal ve Kültürel Aktivitelerde Çalışan Çocuklar Pilot Araştırma Projesi Raporu/Uluslararası Çalışma Örgütü-ILO, Ankara.
- Doğan, E.** (2019). Türk Sinemasında 1960-1970 Yılları Arasında Çocukluk: İki Farklı Ayşecik Filminde Çocukluk Temsiliyeti, (s. 313-323), Turkish Studies, 1 (2), 2019.
- Doğutaş, A.** (2021). Medyanın Etkisinde Çocukların Suç Algıları, (s. 245-256), Çocuk, Medya ve Sosyal Medya Kitabı, Ankara, 2021.
- Dural, B., A., Dural, Ş.** (2015). “Reklam İletileri Çerçevesinde Çocuk Güvenliği-Çocuk Hakları ve Medya Etiği”, (s. 186-197), Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 14 (53).
- Durmuş, K. ve Övür, A.** (2021) Medya Etkileri Bağlamında Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Yeni Medya Kullanımının Analizi. Yeni Medya Elektronik Dergisi, 5 (2). (s.136-155).
- Duyar, İ. ve Özener, B.** (2003). Çocuk İşçiler Çarpık Gelişen Bedenler, (s. 51-161) Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Düzcan, E.** (2017). Çocuk Gözüyle Anlatmak: Sinemada Çocukluğun Büyüme Serüveni, (s. 398-417), TRT Akademi-Çocuk ve Medya, 2 (4),
- Elden, M., Ulukök, Ö.** (2006). Çocuklara yönelik reklamlarda denetim ve etik, (s. 1-23), Küresel İletişim Dergisi, 2 (1).

- Engin, H. B.**, (2013). Çocuk ve Reklam: Çocuklar Olması Gerekenden Erken Büyüyor. Bildiriler Kitabı (s. 217-234), İstanbul: Çocuk Vakfı Yayıncılık.
- Erbay, E.** (2010) “Çocuk Hakları ve Türkiye’de Çocuk İşçiliği Sorunu”. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 20. Yılında Türkiye’de Çocuk Hakları (s. 211). Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi. Ankara: Maya Akademi.
- Erdoğan, İ.** (2007), “Televizyon, Denetim ve Medya Etiği Üzerine”, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Ratem Dergisi, Erişim Tarihi: 02.01.2015 (Gazi, Ankara).
- Ertürk, Y. D.** (2011). Çocukluk Çağı Gelişim Dönemlerine Göre Medya Kullanımı. Çocuk Hakları ve Medya içinde (s. 49-89), İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Evers, H.** (2010), Medya Etiği, Erişim adresi: <http://ilefarsiv.com/etik/wp-content/uploads/huub-evers-medya-etigi.pdf>
- Farmer, B.** (2022), Prima donna in pigtailed: reading the child stardom of Julie Andrews, *Celebrity Studies*, 14(473), 1-15. doi:[10.1080/19392397.2022.2109303](https://doi.org/10.1080/19392397.2022.2109303)
- Güneş, L. C., Durualp E.** (2021). Medyanın Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Öğrenme Süreçlerine Etkisi, *Çocuk, Medya ve Sosyal Medya Kitabı*, (s.3-29), 2021, Ankara.
- Güzeldemir, M. E.** (2005). Hasta Bilgilendirmenin Önemi, *Sendrom Tıp Dergisi*, (s. 1-28), 17 (5).
- Hakeri, H.** (2010). Tıp Hukuku, (s. 166). Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- İnal, K.** (2010). Türkiye’de Çocuk Emegi (s. 7-27). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- İrvan, S.** (2003). Medya ve Etik, (s. 33-61), Medya, Etik ve Hukuk Dergisi.
- Kadan, G., Aral, N.** (2018). Okul öncesi dönem çocuklarının medya kullanım düzeylerinin incelenmesi, (s. 51-55), *International Journal of Multidisciplinary Studies and innovative Technologies*, 2(2).
- Kafadar, O.** (2017). RTÜK’ün Çocuklara Yönelik Kararlarının Çocuk ve Televizyon İlişkisi Yönüyle İçerik Analizi Yöntemi İle İncelenmesi, (s. 810-837), Kesit Akademi Dergisi, Aralık 2017.
- Kaplan, N. F.** (2015). 60’lı Yıllar Aile Sineması, İstanbul: Pales Yayınları.
- Kara, M.** (2017) Benim Sinemacılarım, (s. 7-8), İzmir: Etki Yayınları.
- Karaboğa, T.** (2016), Dizi İzleyicilerinin Televizyon Dizilerinde Sunulan Tüketim Unsurlarına Yönelik Eğilimleri (s. 27, 182-208), *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2016.
- Karadaş, N.** (2013). Televizyon Dizilerinde Gücün Temsili. (s. 67-90). e-GİFDER, 2 (2).
- Karaduman, N.** (2017). Popüler Kültürün Oluşmasında ve Aktarılmasında Sosyal Medyanın Rolü (s. 7-27), *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, XLIII, 2017/2.
- Kaya Kunter, G.** (2021). *Çocuk oyuncular ve medya* (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi), Batman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Batman.
- Kırlar-Barokas, S.** (2011). Büyümüş de küçülmüşler bir reklam çözümlemesi “Pınar Sosis” (s. 159-183). İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Çalışmaları Dergisi.
- Kızıloğlu Ş.K. ve Yılmaz A.** (2023). Geleneksel Televizyon Yayıncılığında ‘Çocuk Birey İnşası’: Dram Türü Dizilerde Çocuk Karakterler, (s. 647-683). Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1).

- Koman, E.** (2011). Çocuklarla Birlikte başka Bir Medya, Çocuk Hakları ve Medya El Kitabı (s. 305-314). M.R. Şirin (haz.), Çocuk Hakları ve Medya El Kitabı, Çocuk Vakfı Yayınları.
- Kuruoğlu, H. Soygüder, Ş.** (2009), Televizyon Reklamlarında Çocuk: Türkiye Örneği. Çocuk ve Medya 5. Basım, (s. 157-183). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Küçük Besleme Televizyon Dizisi**, 1999 yılı yapımı, Senaryo: Sevdâ Aktolga, İlker Aslan, Yönetmen: Tunca Yönder, Başrol Oyuncular: Tomris Oğuzalp, Nur Kulakoğlu, Esmeray, Gökhan Eğilmezbaş, Kuzey Vargın.
- Küreci H. D, Büken N. Ö.**, (2014). Çocuklar ve ergenler aydınlatılmış onam sürecinin neresinde? (s. 190-196). Sürekli Tıp Eğitim Dergisi. 2014; 23 (59).
- LoDolce, M. E., Harris, J. L., Schwartz, M. B.** (2013). Sugar as part of a balanced breakfast? What cereal advertisements teach children about healthy eating, , Journal of Health Communication, 18 (11), 1293-1309. doi:10.1080/10810730.2013.778366
- Loquias, A. B.**, (2022). Electronic Media and Preschool Children's Language and Social Skills: Consumer Perspectives, 233-242, IJRP.
- Montgomery, K. C.** (2013). I. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı 2, Büyük Veri Devrinde Çocukların Gizliliğinin Korunması (s. 299-322). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Nikken, P., Schols M.** (2015). How and Why Parents Guide the Media Use of Young Children, Article in Journal of Child and Family Studies, Februar, Journal Of Childiren and Family Studies, 3423-3435, 24(11). doi: [10.1007/s10826-015-0144-4](https://doi.org/10.1007/s10826-015-0144-4)
- Oyman M., Özer S.** (2021), Pandemi Döneminde Değişen Tüketici Davranışları ve Yeni Normalde Trendler, Pandemi Döneminde Reklam, Medya ve Tüketici Kitabı, Detay Yayıncılık, 2021, Ankara.
- Özgüç, A.** (2012). Ansiklopedik Türk Filmleri Sözlüğü (s. 75). İstanbul: Horizon International.
- Payzin, M.** (2020). *Türkiye'de 12-16 yaş arası çocukların reklamlarda oynaması sorunu* (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi), Maltepe Üniversitesi. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul.
- Pembecioğlu, N.** (2006). Türk ve Dünya Sinemasında Çocuk İmgesi, (s. 30-33), (3. Baskı), İstanbul: Ebabil Yayıncılık.
- Poulain, T., Vogel M., Neef M., Abicth F., Hilbert A., Genuneit J., Körner A., Kies W.** (2018). Interrelationships Between Electronic Media Use and Behavioral Difficulties in Preschool Children, International Journal of Environmental Research and Public Health, 15(4), 814. doi:10.3390/ijerph15040814.
- Reklam Özdenetim Kurulu.** (2011), Kanun numarası: 6112. Kabul Tarihi: 15.02.2011.
- RTÜK,** (2022). Görsel-İşitsel Yayıncılık İlkeleri. Erişim adresi: <https://www.rtuk.gov.tr/gorsel---isitsel-yayincilik-etik-ilkeleri/3841> (15.01.2022).
- Saraç, D.Ç.** (2019), Televizyon Dizilerinin Üretiminde Emek Süreci, (s. 419- 441), İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, Sayı 48.
- Scognamillo, G.** (2011), Giovanni Scognamillo'nun Gözüyle Yeşilçam, Haz: Barış Saydam, Küre Yayınları, İstanbul.

- Selvi, Ö., Altan, S.** (2014). Popüler Kültür Ve Spor İlişkisi Üzerine Bir Araştırma, (s. 132-143), Erciyes İletişim Dergisi Akademia, Cilt 3, Sayı 3.
- Silkü, H. A.** (2007) Farklı Kültürlerde Çocukların Tüketime Yönelmesinde Televizyon ve Televizyon Reklamlarının Etkisi, Risk Altındaki Çocuklar, İstanbul Üniversitesi 4. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kong. ve 4. Uluslararası Çocuk Filmleri Festivali ve Kong., 1. Cilt, 22-24 Ekim 2007, (s. 153-166), İstanbul.
- Strasburger, V. C., Wilson, B. J., & Jordan, A. B.** (2009). Children, adolescents, and the media. Thousand Oaks, (s. 23-38), CA: Sage. 2. Oppression.
- Şimşek, S.** (2013). Duygusal Zekâ Bağlamında Medyada Yayınlanan Reklamların Çocuklar Üzerinde Oluşturabileceği Davranış Biçimleri, Bildiriler Kitabı (s. 235-254), İstanbul: Çocuk Vakfı Yayıncılık.
- Şirin, M. R.** (2011). Şiddet, televizyon ve çocuk dostu medya. Mustafa Ruhi Şirin (Ed.), Çocuk hakları ve medya el kitabı-Anne baba, öğretmen ve medya çalışanları için (s. 163-182), İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Şirin, M. R., Yavuzer, H.** (2013). Bildiriler Kitabı /1, Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Şirin, M. R.** (2016). Gösteri Çağı Çocukları, Çocuk Hakları ve Medya Üzerine, (s. 139-145), (3. Baskı), İstanbul: İz Yayıncılık.
- TBMM.** (2010). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. Kanun Numarası: 4058. Kanun Kabul Tarihi:09.12.1994.
- Tekin-Yılmaz, T.** (2014). Çocuk İşçiliğinin Yeni Formları, (s. 211-230), Çalışma ve Toplum 40 (1).
- Tekin-Yılmaz, T.** (2020). Çocuk Emeğinin Dönüşümü: Ev İçi Üretimden Film Setlerine. (s. 1237-1247), Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9 (2).
- Timisi, N.** (2011). Elektronik Bakıcı: Televizyon ve çocuk ilişkisine genel bir bakış, (s. 60-61), Derin Yayınları.
- Toruk, İ.** (2008) Gutenberg'den Dijital Çağ'a Gazetecilik, Türkiye'de Haber Siteleri (s. 332), İstanbul: Literatürk.
- Türk Dil Kurumu,** (2010). Temsil, Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/> (15.02.2022).
- Türk Medeni Kanunu,** (2001). Kanun No. 4721, Kabul Tarihi: 22.11.2001.
- UNICEF.** (2023). Çocuk Hakları Ve Gazetecilik Uygulamaları-Hak Temelli Perspektif. UNICEF Orta ve Doğu Avrupa ve Bağımsız Devletler Topluluğu Bölge Ofisi Tarafından Kabul Edilen Program. UNICEF Dublin Teknoloji Enstitüsü. Ankara: UNICEF Türkiye Ülke Ofisi. Erişim adresi: <https://www.unicefturk.org> (14.03.2023).
- Uzun R** (2014) Akdeniz İletişim Dergisi Sayı 22, Çocukların Medyadan ve Medyada Korunması: Çocuklara Yönelik Etik Davranış Kurallarının İncelenmesi, (s. 53), Aralık 2014.
- Ürüt, M.** (2008), Ekranın Çocuk İşçileri, Erişim Adresi: <https://www.habervesaire.com/ekranin-cocuk-iscileri-2/> Erişim Tarihi: 30.11. 2021.
- Üstün Ç, Demirci N.** (2013) The informed consent in children, (s. 1-6), Turk Arch Pediatr 2013; 48.
- Üstündağ, A.** (2020). Çocuk ve Ekran: Dijital Medya ve Çocuk Gelişimi. (s. 30-33, 69-77). Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.

- Veraksa, A. N., Bukhalenkova, D. A., Chichinina, E. A., Almazova, O. V.** (2021). Relationship between the use of digital devices and personal and emotional development in preschool children. *Psychological Science and Education*, 26(1), 27-40. doi:10.17759/pse.2021260101.
- Vey, S.** (2009). The Cultural Significance of the Child Star (review), *Theatre Journal*, 61(2), 340-341. doi:10.1353/tj.0.0173.
- Warwick, J.** (2012). "You Can't Win, Child, but You Can't Get Out of the Game": Michael Jackson's Transition from Child Star to Superstar, *Popular Music and Society*, 35(2). doi:10.1080/03007766.2011.618052.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H.** (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, (s. 120-125), (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yin, R. K.** (2003). *Case Study Research Design and Methods*. London: Sage Publications. 3rd Ed.
- Yücel, H. Kara, B.** (2009), Reklamda Çocuk İmgesinin İşlevi: 2006-2007 Türk Televizyon Reklamlarında Çocuk Kullanımı, (s.121-140), (6), Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını.
- Ziyalar, N., Salihoğlu, S.** (2011), Medyanın Çocuk İhmal ve İstismarındaki Yeri ve Önemi, Çocuk Hakları Açısından Çocuk İhmal ve İstismarı. (s. 183-200), İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

EKLER

EK 1: Etik kurul onayı

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURUL DEĞERLENDİRME FORMU

Toplantı No:	279
Karar No:	279
Araştırmanın Yürütücüsü:	Maşite Sultan ARI
Araştırmanın Başlığı:	Etik Yönüyle Çocuk Oyuncular
Kurula Geldiği Tarih:	14.7.2020 13:58:11
Kurulda İncelendiği Tarih:	6.7.2020 14:51:32
Karar Tarihi:	14.7.2020 14:49:54
Kurul Görüşü:	Çalışma Kriterlere Uygun

SONUÇ:

Kabul. Araştırmanın/Projenin uygulanabilirliği konusunda bilimsel araştırmalar etiği açısından bir sakınca yoktur.

Başkan
Prof. Dr. Murat ARI

Üye
Prof. Dr. Ali YİĞİT

Üye
Doç. Dr. Ela CANBOLAT

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Haydar KOÇ

Üye
Dr. Öğr. Üyesi İlknur GÖL

Üye
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim AKYOL

Üye
Avukat Mehmet ÇAKMAK

K 2: Görüşme Formu

Sayın Katılımcı

LÜTFEN BU DÖKÜMANI DİKKATLİCE OKUMAK İÇİN ZAMAN AYIRINIZ

Sizi Maşite Sultan ARI ve Dr. Öğr. Üyesi Güzin Yasemin TUNÇAY tarafından yürütülen “Etik Yönüyle Çocuk Oyuncular” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz bize sorunuz.

Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan çıkma hakkına sahipsiniz. Çalışmayı yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniziz biçiminde yorumlanacaktır. Size verilen formlardaki soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayınız. Bu formlardan elde edilecek kişisel bilgiler tamamen gizli tutulacak ve yalnızca araştırma amacı ile kullanılacaktır.

GÖRÜŞME FORMU

1.) Yaşınız nedir?

☐ 18-21 Yaş ☐ 22-25 Yaş ☐ 26-29 Yaş ☐ 30 Yaş ve üzeri

2.) Cinsiyetiniz nedir?

☐ Kadın ☐ Erkek

3.) Öğrenim durumunuz nedir?

☐ Lise Mezunu ☐ Üniversite Mezunu

4.) Anne babanızın öğrenim durumu nedir?

Anne; ☐ İlköğretim ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ Okur- yazar değil

Baba; ☐ İlköğretim ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ Okur- yazar değil

5.) Medeni durumunuz nedir?

☐ Evli ☐ Bekâr

6.) Çocuğunuz var mı? Varsa kaç tane?

☐ Var ☐ Yok Varsa; ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ve Üzeri

7.) Dizilerde, filmlerde ve reklamlarda oyuncu olarak çocukların bulunması hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? (5 yaşındaki bir çocuk olsa ne düşünürsünüz, 16 yaşındaki bir çocuk olsa ne düşünürsünüz?)

Alternatif: İzlediğiniz yayınlarında çocuk oyuncuların bulunmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

8.) Reklamlarda çocuk oyuncuların yer almasını yasal olarak, çocuk hakları kapsamında, aile ekonomisine katkı ve çocuğun geleceği gibi kapsamlarda nasıl değerlendiriyorsunuz?

Alternatif: Reklamlarda çocukların oynatılmasını çocuklar ve ebeveynleri açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

9.) Sizce çocuk oyuncuların dizi, film ve reklam setlerinde bulunmasının çocuğun gelişiminde ne gibi olumlu olumsuz etkileri vardır?

Alternatif: Çocuk oyuncuların yetişkin oyuncularla aynı setlerde bulunmasının çocuklara etkisi hakkında ne düşünüyorsunuz?

10.) Kanunen reşit olmayan çocuk oyuncular adına çocukların dizilerde, filmlerde ve reklamlarda oynamasına karar verilmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?

Alternatif: Kanunen reşit olmayan çocuk oyuncular adına çocukların dizilerde, filmlerde ve reklamlarda oynamasına ebeveynlerin karar vermesi size ne ifade ediyor?

Kast ajanslarının karar vermesi

11.) Çocukların dizi, film ve reklam sektöründe çalışmasına izin verilmesi çocuk işçiliği olarak değerlendirilebilir mi? Neden?

Alternatif: Sizce çocukların televizyon yayınlarında bulunmasının çocuk işçiliğiyle bir bağlantısı var mıdır?

12.) Çocuk oyunculuğu ile ilgili olarak önerileriniz var mı? Neler?

Alternatif: Çocuk oyuncular ve çalışma şartları ile ilgili olarak ebeveynlere, medya kuruluşlarına ve çocuklarla birlikte rol alan yetişkin oyunculara önerileriniz nelerdir?